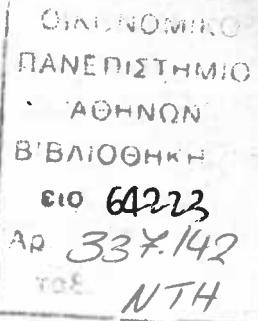

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Η "ΕΚΔΥΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ" ΤΩΝ ΥΠΟ ΜΕΤΑΒΑΣΗ
ΧΩΡΩΝ ΚΑΙ Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ

ΝΤΗΛΙΑΣ ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ

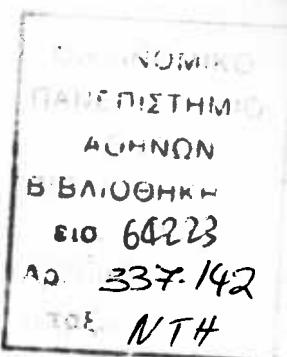
Διατριβή υποβληθείσα προς μερική εκπλήρωση
των απαραίτητων προϋποθέσεων για την απόκτηση του
Μεταπτυχιακού Διπλώματος

ΑΘΗΝΑ, ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 2000

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΚΑΤΑΣΤΟΣ

Εγκρίνουμε την διατριβή του ΝΗΛΙΑ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ

Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2000

ΠΟΥΡΝΑΡΑΚΗΣ ΕΥΘΥΜΙΟΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΓΕΩΡΓΟΥΤΣΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Με το πέρας των μεταπτυχιακών μου σπουδών οτο Τμήμα Οικονομικής Επιστήμης του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, αισθάνομαι την υποχρέωση να ευχαριστήσω εκ βαθέων όλους εκείνους τους ανθρώπους που συνέβαλαν σε αυτήν μου την επιτυχία. Τους καθηγητές του Οικονομικού Πανεπιστημίου Πειραιώς, όπου ολοκλήρωσα τις προπτυχιακές μου σπουδές, αλλά και τους καθηγητές του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών που με βοήθησαν σημαντικά σε όλη μου αυτή την προσπάθεια. Ιδιαίτερα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή του Οικονομικού Πανεπιστημίου Αθηνών, κ. Ευθύμιο Πουρναράκη, που είχε και την επίβλεψη της μεταπτυχιακής μου διατριβής και που με την συνεχή του καθοδήγηση συνέβαλε αποφασιστικά στην επιτυχή ολοκλήρωση των μεταπτυχιακών μου σπουδών.

**Αφιερώνεται στους γονείς μου
και στην αδελφή μου**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη διαπραγματεύεται το θέμα των υπό μετάβαση χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και τις προσπάθειες που καταβάλουν προκειμένου να ενταχθούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ύστερα από την πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος και της κεντρικά προγραμματισμένης οικονομικής δραστηριότητας, οι XΚΑΕ είχαν ως μόνη επιλογή την υιοθέτηση του συστήματος της αγοραίας οικονομίας και του ελεύθερου ανταγωνισμού. Η μεταβατική αυτή προσπάθεια που ξεκίνησε στις αρχές της δεκαετίας του '90, πέρασε από πολλές φάσεις και διακυμάνσεις. Οι δυσκολίες αφορούσαν κατά κύριο λόγο τα πρώτα χρόνια της μεταβατικής διαδικασίας που αποτελούσαν και χρόνια προσαρμογής προς το νέο οικονομικό σύστημα. Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε σε δύο χρονικές περιόδους την πορεία των υπό μετάβαση χωρών προς την ελεύθερη οικονομία και τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό. Την περίοδο 1990-1993, που σε όλες ανεξαιρέτως τις υπό μετάβαση χώρες, σημαδεύτηκε από μεγάλη οικονομική ύφεση, πολιτική και κοινωνική αστάθεια, και την περίοδο 1994-1999, που χαρακτηρίστηκε από μακροοικονομική σταθερότητα και ταχεία οικονομική ανάπτυξη.

Παράλληλα, έγιναν σημαντικά βήματα προόδου για την εναρμόνιση της κοινοτικής νομοθεσίας με αυτήν των υπό μετάβαση χωρών και την όσο το δυνατό καλύτερη υιοθέτηση και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου. Οι προοπτικές που υπάρχουν για τις χώρες αυτές στα πλαίσια της νέας χιλιετίας είναι ακόμη πιο ευοίωνες, καθώς η αναμενόμενη ένταξη τους στην Ε.Ε. θα προσδώσει νέα δυναμική και ώθηση στην αναπτυξιακή τους πορεία.

Ουτόσο, αν και το χρονοδιάγαραμμα της μεταβατικής διαδικασίας δεν έχει οριοθετηθεί επακριβώς, εντούτοις είναι φανερό ότι η λήξη της μακρυχρόνιας αυτής διαδικασίας αναμένεται να ολοκληρωθεί με την ένταξη των υπό μετάβαση χωρών στην Ε.Ε. Από τα πρώτα χρόνια της μεταβατικής προσπάθειας η πλειοψηφία των XΚΑΕ είχε εκδηλώσει έντονο ενδιαφέρον σε

μια μελλοντική προσχώρησή τους στην Ε.Ε. Έτσι, τον Μάρτιο του 1998, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Λονδίνου αποφάσισε την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την πρώτη ομάδα των έξι υποψηφίων χωρών (Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβενία, Εσθονία, Κύπρο) και περίπου ενάμιση χρόνο αργότερα, τον Δεκέμβριο του 1999, αποφασίσθηκε να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις ένταξης και για τις υπόλοιπες έξι χώρες (Σλοβακία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Λετονία, Λιθουανία, Μάλτα).

Οι επιπτώσεις που θα έχει η μελλοντική διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς είναι ακόμη ένα θέμα προς διερεύνηση και μελέτη. Τα κόστη και τα οφέλη από μια μελλοντική διεύρυνση της Ε.Ε. δεν έχουν υπολογισθεί επακριβώς, ωστόσο οι επιδράσεις που θα υπάρξουν θα είναι πολυδιάστατες και πολυμορφικές, καθώς θα επηρεαστεί ολόκληρο το φάσμα των σχέσεων (πολιτικές, οικονομικές) της Ένωσης με τον υπόλοιπο κόσμο. Τα οφέλη που θα προκύψουν και για τις δύο ενδιαφερόμενες πλευρές (Ε.Ε. και υποψήφιες χώρες), αναμένεται να υπερκαλύψουν τα όποια κόστη θα υπάρξουν, προκειμένου να καταστεί ουσιαστική και επικοδομητική η προσθήκη νέων μελών στην Ε.Ε.

Η θέση της Ελλάδας απέναντι στις εξελίξεις αυτές και τη νέα τάξη πραγμάτων που πάει να δημιουργηθεί με την ένταξη χωρών της πρώην Ανατολικής Ευρώπης, είναι ξεκάθαρη. Στηρίζει τις όποιες προσπάθειες εκσυγχρονισμού και ανάπτυξης των υπό μετάβαση χωρών και υποστηρίζει ανοικτά την ένταξή τους στην Ε.Ε. Άλλωστε, η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας επιβάλει ουσιαστική οικονομική συνεργασία και σύμπραξη, προκειμένου να μεγιστοποιηθούν τα οφέλη της παραγωγικής διαδικασίας.

Η ένταξη των υπό μετάβαση χωρών στην Ε.Ε. αναμένεται να αποτελέσει την απαρχή του οράματος για την δημιουργία μιας διευρυμένης και ισχυρής Ευρωπαϊκής Ένωσης που θα έχει ως σκοπό την ενίσχυση της οικονομικής ανάπτυξης και την επέκταση των αξιών της ειρήνης και της συνεργασίας των λαών.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....1

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Υπό Μετάβαση Χώρες και Μεταβατική Διαδικασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Το Ζήτημα της Μετάβασης των Χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ)

Εισαγωγή.....	4
1.1. Υπό μετάβαση χώρες.....	4
1.2. Οι στρατηγικές της μετάβασης.....	6
1.3. Αξιολόγηση των στρατηγικών μετάβασης.....	9
1.4. Τα βασικότερα ζητήματα της μετάβασης.....	10
1.5. Η διαδικασία της μετάβασης.....	11

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Δεκαετής Πορεία της Μετάβασης

Εισαγωγή.....	13
2.1. Μακροοικονομική σταθερότητα και πρόοδος της μεταβατικής διαδικασίας. Εκτενής αναφορά των εώς τώρα προσπαθειών 10 ΧΚΑΕ	15
2.1.1. Βουλγαρία.....	15
2.1.2. Ρουμανία.....	18
2.1.3. Τσεχία.....	20
2.1.4. Σλοβακία.....	24
2.1.5. Ουγγαρία.....	27
2.1.6. Πολωνία.....	30
2.1.7. Σλοβενία.....	33

2.2.	ΒΑΛΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ.....	37
2.2.1.	Εσθονία.....	37
2.2.2.	Λετονία.....	41
2.2.3.	Λιθουανία.....	44

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Διεύρυνση της Ε.Ε. και Παρεχόμενη Βοήθεια προς τις ΧΚΑΕ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Οι Υπό Μετάβαση Χώρες και η Πρόκληση της Διεύρυνσης

Εισαγωγή.....	49	
3.1.	Η επόμενη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	49
3.2.	Η διαδικασία της διεύρυνσης.....	51
3.3.	Τα κριτήρια της προσχώρησης.....	53
3.4.	Το χρονοδιάγραμμα της διεύρυνσης.....	54
3.5.	Η ακολουθούμενη στρατηγική για την διεύρυνση.....	55
3.6.	Σχέσεις μεταξύ Ε.Ε. και υπό μετάβαση χωρών.....	55

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η Ε.Ε. και η Παρεχόμενη Βοήθεια προς τις ΧΚΑΕ

Εισαγωγή.....	57	
4.1.	Οι Ευρωπαϊκές <u>Συμφωνίες</u> και τα γενικά χαρακτηριστικά αυτών..	57
4.2.	Η ακολουθούμενη προενταξιακή στρατηγική και η εντατικοποίησή της.....	59
4.3.	Η Λευκή Βίβλος και ο Διαρθρωμένος Διάλογος.....	60
4.4.	Τα χρηματοοικονομικά μέσα που χρησιμοποιήθηκαν.....	61
A.	Το πρόγραμμα PHARE.....	62
B.	Η ενίσχυση των προενταξιακών παροχών για την γεωργία.....	63
Γ.	Η ενίσχυση των διαρθρωτικών παρεμβάσεων σε περιφερειακό επίπεδο.....	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Αξιολόγηση της ακολουθούμενης πολιτικής	
Εισαγωγή.....	67
5.1. Περαιτέρω ανάλυση των βασικότερων μακροοικονομικών μεγεθών	67
5.1.1. Πληθωρισμός.....	68
5.1.2. Ανάπτυξη.....	69
5.1.3. Εμπόριο και πληρωμές.....	70
5.1.4. Έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών.....	71
5.2. Ιδιωτικοποίηση και διαρθρωτικές αλλαγές.....	72
5.3. Αξιολόγηση με βάση τα κριτήρια προσχώρησης.....	74
5.3.1. Αξιολόγηση με βάση τα πολιτικά κριτήρια.....	74
Α. Δημοκρατία και κράτος δικαίου.....	75
Β. Τα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες.....	76
Γ. Οι εθνικές μειονότητες και η προστασία αυτών.....	76
5.3.2. Αξιολόγηση με βάση τα οικονομικά κριτήρια.....	76
5.3.3. Λοιπές υποχρεώσεις που απορρέουν από την συμμετοχή	78
Α. Η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου.....	79
5.4. Τελικές συστάσεις.....	81

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Οι Επιππώσεις της Διεύρυνσης

Εισαγωγή.....	84
6.1. Η εξωτερική διάσταση της διεύρυνσης.....	84
6.1.1. Η πολιτική διάσταση.....	84
6.1.2. Εξωτερικές οικονομικές σχέσεις.....	85
6.2. Τα συνολικά οφέλη από την διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς....	87
6.2.1. Συνολικά οικονομικά οφέλη.....	88
Α. Οικονομικές επιππώσεις για τις χώρες μέλη της Ε.Ε.	89
Β. Οικονομικές επιππώσεις για τις ΧΚΑΕ.....	90
6.3. Κόστη και δυσκολίες από την διεύρυνση.....	91
6.3.1. Άμεσα κόστη για τον προϋπολογισμό της Ε.Ε.	91

6.3.2. Κόστη για τις υπό ένταξη χώρες.....	92
6.4. Επιπτώσεις για τις διαρθρωτικές πολιτικές.....	94
6.5. Οι νέες συνθήκες μιας διευρυμένης Ε.Ε.	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Οι Τελευταίες Εξελίξεις

Εισαγωγή.....	97
7.1. Η Σύνοδος του Ελσίνκι και οι αποφάσεις αυτής για την διεύρυνση.....	97
7.2. Η Τουρκία και η ευρωπαϊκή προοπτική της.....	99
7.3. Η θέση της Ελλάδας για την επικείμενη διεύρυνση της Ε.Ε.	99
7.4. Κρίσεις-Συμπεράσματα.....	101
Περιεχόμενα Παραρήματος Πινάκων.....	104
Βιβλιογραφία.....	114

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η κατάρρευση του σοσιαλισμού και της κεντρικά προγραμματισμένης οικονομικής δραστηριότητας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα του 20ού αιώνα. Η διάλυση ενός πολιτικού συστήματος που βασιζόταν στην ιδεολογία και στις αρχές του κομμουνισμού, και είχε ως βάση την συλλογική ιδιοκτησία και τον κρατικό παρεμβατισμό, ήρθε να φέρει σημαντικές ανακατατάξεις στην ευρωπαϊκή πολιτική και οικονομική σκηνή, και όχι μόνο.

Το 1989, υπήρξε χρονιά σταθμός για την περαιτέρω εξέλιξη και διαμόρφωση της ευρωπαϊκής ηπείρου και της ιστορίας της. Αφετηρία των κοσμογονικών αλλαγών που ακολούθησαν, αποτέλεσαν οι διαμαρτυρίες και οι μαζικές διαδηλώσεις, που στην συνέχεια έλαβαν την μορφή ανατρεπτικών κινημάτων εναντίον του κομμουνιστικού καθεστώτος. Ο εκδημοκρατισμός του πολιτεύματος, η ελευθεροποίηση και ο μετασχηματισμός της οικονομίας, και η γενικότερη αναδιάρθρωση της λειτουργίας του παραγωγικού ιστού, αποτέλεσαν άμεσους στόχους και προτεραιότητες για τις χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ. Οι χώρες αυτές είναι γνωστές στην βιβλιογραφία ως «**«χώρες υπό μετάβαση» (Countries in Transition)**» από το γεγονός ότι καταβάλουν προσπάθειες μετασχηματισμού της οικονομίας τους, που μέχρι πρότεινος λειτουργούσε με βάση τον κρατικό προγραμματισμό και προστατευτισμό. Η κατάρρευση του σοσιαλιστικού οικονομικού μοντέλου ήταν αποτέλεσμα και απόρροια πολλών και σύνθετων παραγόντων, που δεν αποτελούν όμως αντικείμενο μελέτης της παρούσας εργασίας.

Ο όρος «**«χώρες υπό μετάβαση»**» περιλαμβάνει όλες τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης που δημιουργήθηκαν μετά την κατάρρευσή της. Αν στις χώρες αυτές συμπεριλάβουμε την Κίνα και τη Μογγολία που βρίσκονται και αυτές σε μια διαφορετικού χαρακτήρα μεταβατική διαδικασία, πιο μακροπρόθεσμη και πιο συντηρητική, τότε ο αριθμός των υπό μετάβαση χωρών ανέρχεται στις 28. Από αυτές 11 ανήκουν στην

Ευρωπαϊκή ήπειρο, ενώ οι υπόλοιπες αποτελούν χώρες που προέκυψαν από την διάσπαση της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και είναι γνωστές ως «**Κοινοπολιτεία Ανεξαρτήτων Χωρών**» (**Commonwealth of Independent States**). (Πουρναράκης, 1995). Πρόκειται επομένως, για χώρες που καταλαμβάνουν ένα μεγάλο τμήμα της Ευρώπης και της Ασίας και αποτελούν περίπου το 27,5% του παγκόσμιου πληθυσμού. Η σημασία που έχει η πορεία και η εξέλιξη της οικονομικής τους κατάστασης είναι θέμα που απασχολεί την διεθνή οικονομική κοινότητα και τους διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς.

Στην παρούσα εργασία επέλεξα να μελετήσω 10 υπό μετάβαση χώρες. Αυτές είναι **η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Τσεχία, η Σλοβακία, η Σλοβενία, η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Εσθονία, η Λετονία και η Λιθουανία**. Πρόκειται δηλαδή για πέντε χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, δύο των Βαλκανίων και τρεις της Βαλτικής θάλασσας. Από εδώ και στο εξής όταν θα αναφερόμαστε στις ΧΚΑΕ (Χώρες Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης) θα εννοούμε τις 10 αυτές χώρες.

Σκοπός της μελέτης μου είναι να παρουσιάσει τις προσπάθειες μετασχηματισμού και εκσυγχρονισμού των οικονομιών των χωρών αυτών, να καταγράψει τα κυριότερα αποτελέσματα και επιτεύγματα αυτής της διαδικασίας και ταυτόχρονα να εξετάσει την προοπτικές ένταξής τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Αν και το θέμα «**υπό μετάβαση χώρες**» αποτελεί ένα τεράστιο ζήτημα κατάλληλο για συζήτηση και μελέτη, στην παρούσα εργασία θα προσπαθήσω να δώσω μια προσέγγιση της εικόνας των χωρών αυτών.

Στη συνέχεια της εργασίας θα προσπαθήσω να εξετάσω και να αναλύσω τις οικονομικές επιδόσεις των παραπάνω 10 πιο προηγμένων οικονομικά υπό μετάβαση χωρών της πρώην Ανατολικής Ευρώπης, ύστερα από την πάροδο της πρώτης δύσκολης δεκαετίας της μεταβατικής πορείας. Οι χώρες αυτές άλλωστε αποτελούν και υποψήφιες **προς ένταξη χώρες** στην Ε.Ε. και βρίσκονται στην πρώτη σειρά επιλογής, αναμένοντας το πράσινο φως που θα τους δοθεί –αφού πρώτα εκπληρώσουν τα κριτήρια επιλεξιμότητας- από την Ε.Ε.

Η εργασία αποτελείται από 2 μέρη και 7 κεφάλαια. Στο πρώτο μέρος που περιλαμβάνει τα κεφάλαια 1 και 2, γίνεται αναφορά γενικότερα στο σύστημα της Κεντρικά διευθυνόμενης οικονομίας και στα πρώτα βήματα της μεταβατικής διαδικασίας. Επίσης, παρουσιάζονται με αναλυτικό τρόπο τα οικονομικά επιτεύγματα των υπό μετάβαση χωρών, από την αρχή της μεταβατικής προσπάθειας εώς και σήμερα, (Κεφάλαιο 2). Στο δεύτερο μέρος γίνεται λόγος για την διαδικασία της διεύρυνσης και τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις (Κεφάλαιο 3), ενώ στο κεφάλαιο 4, αναλύεται το πρόγραμμα και τα μέσα στήριξης της μεταβατικής και προενταξιακής προσπάθειας από την Ε.Ε. Στα κεφάλαια 5 και 6 γίνεται μια γενικότερη αξιολόγηση των εώς τώρα αποτελεσμάτων της ακολουθούμενης πολιτικής σε βασικούς τομείς και επισήμανση των βασικότερων αδυναμιών, ενώ παράλληλα γίνεται προσπάθεια εκτίμησης των ωφελειών και των ζημιών που θα προκύψουν και για τα δύο ενδιαφερόμενα μέρη (Ε.Ε. και υπό μετάβαση χώρες) από μια μελλοντική διεύρυνση. Τέλος στο κεφάλαιο 7, γίνεται αναφορά στις τελευταίες εξελίξεις που αφορούν το θέμα της διεύρυνσης και τις σχετικές αποφάσεις που λήφθηκαν για το θέμα αυτό από την πρόσφατη Διάσκεψη Κορυφής του Ελσίνκι.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

Υπό Μετάβαση Χώρες και Μεταβατική Διαδικασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Το Ζήτημα της Μετάβασης των Χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ)

Εισαγωγή

Μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου έγιναν προσπάθειες για την δημιουργία ορισμένων πλαισίων αμυντικής και οικονομικής συνεργασίας. Η ανάγκη για την δημιουργία οργανισμών που θα διασφάλιζαν την ειρήνη και τη σταθερότητα σε παγκόσμιο επίπεδο προέβαλε ως επιτακτική. Η ίδρυση αμυντικών οργανισμών, όπως το **NATO** και το **Σύμφωνο της Βαρσοβίας**, μαρτυρούν την προσπάθεια από πλευράς των κρατών προκειμένου να διασφαλίσουν την εδαφική τους ακεραιότητα και οντότητα. Ταυτόχρονα αναζητούνται φόρμουλες για τη δημιουργία οικονομικών συμμαχιών και συνεργασιών. Η δημιουργία της **COMECON (1949)** και της **EOK (1957)** έρχονται να επιβεβαιώσουν την δικτύωση της ευρωπαϊκής ηπείρου σε Ανατολή και Δύση. Άλλωστε η ιστορία της Ευρώπης είναι γεμάτη από περιπτώσεις περιστασιακών συνεργασιών και φιλονικιών. Οι όλεθροι του Α' και Β' Παγκοσμίου Πολέμου και η περίοδος του ψυχρού πολέμου που ακολούθησε, αποτελούν αδιάφευστους μάρτυρες αυτών των φιλονικιών. Παρόλα αυτά όμως, η ιδέα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ολοκλήρωσης κέρδισε σταδιακά πολλούς υποστηρικτές και αναλήφθηκαν πολλές πρωτοβουλίες προς αυτήν την κατεύθυνση. Τα αποτελέσματα όμως της δικτύωσης της Ευρώπης, καθώς επίσης και οι εμπειρίες που αποκομίστηκαν από την λειτουργία των δύο διεθνών οργανισμών (EOK και COMMECON), οδήγησαν σε επαναδιατύπωση της ιδέας της «Ευρωπαϊκής Συνεργασίας».

1.1. Υπό Μετάβαση Χώρες

Πρόσφατα, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα αντιμετώπισε ως πρόκληση την μετάβαση των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (που αποτελούσαν τον βασικό κορμό της COMECON), από το σύστημα της

κεντρικά προγραμματισμένης οικονομίας προς εκείνο της ελεύθερης αγοράς [Οι χώρες αυτές στις οποίες "καταρρίφθηκε" ο κομμουνισμός και έγινε στροφή προς την εκδυτικοποίηση της οικονομίας αλλά και της κοινωνίας γενικότερα, έπρεπε να ακολουθήσουν μια μεταβατική πορεία προκειμένου να ενσωματώσουν το νέο σύστημα και να μάθουν να λειτουργούν μέσα σε αυτό. Η πορεία που είχαν να ακολουθήσουν ήταν αναμφισβήτητα πολύ δύσκολη και υπήρχαν πολλές επιφυλάξεις για την τελική κατάληξη που θα είχε η απόπειρα των πρώην σοσιαλιστικών οικονομιών να επιβιώσουν στον σκληρό ανταγωνισμό της ελεύθερης οικονομίας.] Ήα πρέπει όμως να αναφέρουμε και το τί προηγήθηκε για να φτάσουμε στο σημείο αυτό της κατάρρευσης ενός συστήματος, που επιβίωσε για περίπου μισό αιώνα στις περισσότερες από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Η αποτυχία λοιπόν του συστήματος της κεντρικά προγραμματισμένης οικονομίας που οδήγησε στην φτώχεια και τον οικονομικό απομονωτισμό των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ανέδειξε την υιοθέτηση και αποδοχή του συστήματος της ελεύθερης αγοράς ως μοναδική λύση. Ήταν μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού και του Ανατολικού μπλοκ, είχαμε την δημιουργία των λεγόμενων **υπό μετάβαση χωρών** (**Πίνακας 1** παραρτήματος) που προσπαθούσαν να επιτύχουν το "πέρασμα" στο σύστημα της αγοραίας οικονομίας και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας.

Ποια είναι όμως η οικονομική ταυτότητα των 10 (Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία, Σλοβενία, Βουλγαρία, Ρουμανία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) υπό μετάβαση χωρών της Κεντρικής και της Ανατολικής Ευρώπης; Με συνολικό πληθυσμό περίπου 105 εκατομμυρίων κατοίκων και έκταση 1,1 εκατομμυρίων τετραγωνικών χιλιομέτρων, οι ΧΚΑΕ αντιπροσεπεύουν το 29% του πληθυσμού και το 33% της έκτασης της Ε.Ε των 15 χωρών. Το συνολικό Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν (ΑΕΠ) των χωρών αυτών ανέρχεται σε λιγότερο από 4% του ΑΕΠ της Ε.Ε., ενώ έχουν πολύ διαφορετική οικονομική διάρθρωση από τα περισσότερα μέλη της Ε.Ε. Ενδεικτικά αναφέρω, ότι το μερίδιο του γεωργικού τομέα στο εργατικό δυναμικό και

στην παραγωγή είναι αρκετά υψηλό (7,8% του ΑΕΠ και 26,7% της απασχόλησης στις ΧΚΑΕ), σε σύγκριση με 2,5% και 5,7% αντίστοιχα στην Ε.Ε. Επίσης, το μέσο κατά κεφαλή ΑΕΠ στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης είναι περίπου το 30%, μόνο του μέσου ΑΕΠ της Ε.Ε. (Σχετικός είναι ο παρακάτω πίνακας).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

Πληθυσμός (εκ. άτομα)	Έκταση (εκ.εκτάρια)	Δις ECU	M.O.% Ε.Ε.	Γεωργία	
				% συμ/χής	% απασχ/σης
Πολωνία	38,4	31,3	81,8	31,5	6,3
Ουγγαρία	10,3	9,3	35,2	35,8	6,4
Τσεχία	10,3	7,9	30,8	42,2	3,3
Σλοβακία	5,3	4,9	10,6	33,6	5,8
Σλοβενία	2,0	2,0	11,3	50,5	4,9
Ρουμανία	22,8	23,8	27,1	15,7	20,2
Βουλγαρία	8,5	11,1	8,6	33,0	10,0
Λιθουανία	3,7	6,5	2,9	17,7	11,0
Λετονία	2,6	6,5	2,9	28,7	10,6
Εσθονία	1,5	4,5	1,9	38,4	10,4
ΚΑΕ-10	105,5	107,7	213,0	29,9	7,8
Ε.Ε.-15	380,0	323,4	6187,0	100,0	2,5
					5,7

Σημείωση: ΚΑΕ-10=Οι δέκα υπό μετάβαση χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Πηγή: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, 1999.

1.2. Οι στρατηγικές της μετάβασης

Η επιλογή του τρόπου μετάβασης από το ένα πολιτικό και οικονομικό σύστημα στο άλλο, αναδείχτηκε σε ζήτημα μείζονος σημασίας για τις υπό μετάβαση χώρες. Οι απόψεις και προτάσεις που υπήρχαν για τον τρόπο οργάνωσης και εκτέλεσης μιας συγκεκριμένης στρατηγικής, ήταν πολλές και ενδιαφέρουσες. Η σύνθεση πολλών από αυτές τις απόψεις, έφερε στο φως την δημιουργία ουσιαστικά δύο ομάδων σκέψης (οχολών), αντιμετώπισης του θέματος της μετάβασης.

Η μία σχολή αναγνώριζε την άποψη, ότι η ακολουθούμενη πολιτική μετάβασης θα πρέπει να έχει τον χαρακτήρα μιας πολυμορφικής και πολυεπίπεδης στρατηγικής. Η πλήρης αποδέσμευση σπό το παλαιό καθεστώς, σε συνδυασμό με την ολοκληρωτική προσήλωση προς την κατεύθυνση του εκδημοκρατισμού και της οικονομικής μεταρρύθμισης, αποτελούσαν τους βασικούς άξονες της μίας εκ των δύο βασικών μεταβατικών στρατηγικών. Η στρατηγική αυτή είναι ευρέως γνωστή ως «**big bang**», «**cold turkey therapy**» ή αλλιώς ως ριζοσπαστική προσέγγιση μετάβασης. Η παράλληλη εφαρμογή των μεταρρυθμιστικών μέτρων - "η μεταχείριση σοκ" (big bang), αποτελεί την βάση αυτής της στρατηγικής. Τα συστατικά της στοιχεία κατά τον P. Kenen είναι, "η γρήγορη και περιεκτική απελευθέρωση των τιμών και του εμπορίου, η συγκράτηση των ελλειμμάτων και του χρέους και η ταυτόχρονη εφαρμογή συντηρητικής δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής".

Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής της παραπάνω στρατηγικής υπήρξε η Πολωνία. Η συγκεκριμένη χώρα έκρινε ότι θα ήταν πιο επωφελές να εφαρμόσει αυτή την στρατηγική προκειμένου να συμικρύνει κατά πολὺ τον χρόνο του μεταβατικού προγράμματος και τις άσκημες συνέπειες αυτού, ιδιαίτερα στα πρώτα δύσκολα χρόνια εφαρμογής του. Εκτός από την Πολωνία, το πρόγραμμα της ταχείας αποκατάστασης της οικονομικής σταθερότητας ακολούθησαν η Τσεχία, και η Εσθονία, θέτοντας όμως διαφορετικούς στόχους και προτεραιότητες η καθεμιά, ανάλογα με τα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν.

Η δεύτερη στρατηγική διαμορφώθηκε πάνω σε μία εντελώς διαφορετική βάση και φιλοσοφία από την προηγούμενη. Σκοπός της ήταν η μερική και σταδιακή εφαρμογή των μέτρων της μεταβατικής πολιτικής. Ο οικονομικός και πολιτικός μετασχηματισμός έπρεπε να υλοποιηθεί με πιο αργό και σταθερό τρόπο, προκειμένου να είναι εφικτή η αντιμετώπιση των όσων προβλημάτων θα παρουσιάζονταν στην πορεία. Γνώμονας λοιπόν αυτής της στρατηγικής, ήταν ότι η προσαρμογή στην καινούργια κατάσταση έπρεπε να γίνει κατά τομείς

πολιτικής και όχι να είναι ταυτόχρονη σε όλα τα επίπεδα, όπως πρέσβευε η στρατηγική της ταχείας μετάβασης. Επιδιωκόταν δηλαδή, η επικέντρωση σε ένα συγκεκριμένο ζήτημα με την υλοποιήση της εφαρμοζόμενης πολιτικής, ενώ η αποφυγή εκπλήρωσης παράλληλων στόχων ήταν δεδομένη, προκειμένου να εξασφαλιστεί η επιτυχία του τιθέμενου κάθε φορά στόχου.

Η παραπάνω στρατηγική που δίνει έμφαση στην ενεργή και άμεση αναδόμηση των θεσμικών δομών και την ανασυγκρότηση της αγοράς μπορεί να ονομαστεί ως στρατηγική της **σταδιακής προσέγγισης** (*gradual transition strategy*). (P. Kenen, 1997). Χώρες όπως η Ουγγαρία, η Λιθουανία, η Λετονία και η Σλοβακία, ακολούθησαν την συγκεκριμένη στρατηγική μετάβασης, προκειμένου να θέσουν σε ισχύ τα σχεδιαζόμενα προγράμματα εκσυγχρονισμού και αναδιάρθρωσης της οικονομίας.

Στις δύο στρατηγικές μετάβασης που αναφέρθηκαν θα μπορούσαμε να προσθέσουμε επίσης και μία πολιτική που εφαρμόστηκε κατά κόρον στην Ρουμανία και είχε ως χαρακτηριστικά την αργή απόρριψη του προηγούμενου πολιτικού συστήματος, την αποσπασματική οικονομική μεταρρύθμιση και την άτολμη γενικά διάθεση για ριζικές και εκ βάθρων αλλαγές. Η συγκεκριμένη πολιτική υιοθετήθηκε μόνο από την Ρουμανία, καθώς η πολιτική εξουσία της χώρας φοβόταν τις συνέπειες της ολοκληρωτικής και ταχείας μεταρρύθμισης. Δεν μπορούμε, πιστεύω, να εντάξουμε την παραπάνω πολιτική σε μία ξεχωριστή στρατηγική, γιατί απλώς αποτελεί στην ουσία μια παρέκλιση, μια παραλλαγή, πιο συντηρητική και ακραία της δεύτερης στρατηγικής που αναφέρθηκε παραπάνω.

Αν θα θελήσουμε να κάνουμε μία σύγκριση των δύο βασικών στρατηγικών μετάβασης, θα μπορούσαμε να πούμε, ότι η διαφορά τους έγκειται στον διαφορετικό τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος της μετάβασης. Εκείνο το στοιχείο που διαφοροποιεί τον τρόπο αντιμετώπισης είναι πιστεύω η ταχύτητα του οικονομικού και πολιτικού μετασχηματισμού. Υπάρχει ευθεία σχέση και εξάρτηση μεταξύ αυτών των δύο, καθώς η επιτυχία του οικονομικού μετασχηματισμού έπειται

στην ουσία αυτής του πολιτικού. Η γρήγορη επομένως και επιτυχή μετάβαση από το ένα πολιτικό σύστημα στο άλλο, θα διαμορφώσει καλύτερο πλαίσιο δράσης για την επιτυχή έκβαση του οικονομικού εκσυγχρονισμού. Πάνω στην πρακτική αυτή βασίστηκαν οι διαμορφωτές της ριζοσπαστικής στρατηγικής και έθεσαν το χρονοδιάγραμμα της πολυμέτωπης αντιμετώπισης των προβλημάτων. Από την άλλη πλευρά, οι υποστηρικτές της σταδιακής προσέγγισης, επέλεξαν την πιο προσεκτική και ουσιώδη αντιμετώπιση των προβλημάτων, και αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι δόθηκε προτεραιότητα στην θεσμική ανασύσταση καταρχήν, και έπειτα επιδιώχθηκε η απελευθέρωση του οικονομικού συστήματος. Όπως χαρακτηριστικά επισημαίνουν και οι Siebert, Faiser and Laughammer (1996), "οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις στις μεταβατικές οικονομίες θα πρέπει να αρχίζουν με την θεσμική ανασυγκρότηση, προτού απελευθερωθούν οι τιμές".

Ουσιαστικά όπως διαπιστώσαμε, οι διαφορές των δύο στρατηγικών αφορούν τον τρόπο ενεργοποίησης της οικονομίας και τις προτεραιότητες που πρέπει να δοθούν, θέμα σημαντικό και ουσιώδες, αν κρίνουμε από τα εώς τώρα αποτελέσματα των στρατηγικών στις χώρες στις οποίες εφαρμόστηκαν.

1.3. Αξιολόγηση των στρατηγικών μετάβασης

Η προσπάθεια αξιολόγησης των δύο συγκεκριμένων στρατηγικών που χρησιμοποιήθηκαν από την πλειοψηφία των χωρών που εξετάζουμε, αλλά και από το γκρουπ των υπολοίπων χωρών, είναι ομολογουμένως δύσκολη και πρόωρη. Δύσκολη, γιατί δεν υπάρχουν αντικειμενικά καθορισμένοι δείκτες ή κριτήρια που να βοηθούν στην προσεγγιστική έστω αξιολόγηση της μεταβατικής πορείας, και πρόωρη, καθώς δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμη η μεταβατική διαδικασία-αν και έχουμε κάποια σαφή και ενδεικτικά πρώτα δείγματα της πορείας της οικονομίας της κάθε υπουργίας χώρας-.

Από τα μέχρι τώρα αποτελέσματα της μεταβατικής διαδικασίας είναι προφανές ότι σε χώρες όπως η Πολωνία και η Τσεχία, έχουμε επιτυχή έκβαση της ακολουθούμενης ριζοσπαστικής στρατηγικής. Την

ίδια επιτυχή κατάληξη φαίνεται να έχουν και τα προγράμματα μετασχηματισμού και εξυγίανσης της οικονομίας και σε χώρες που ακολούθησαν την στρατηγική της σταδιακής προσαρμογής, όπως είναι η Ουγγαρία, η Σλοβακία και η Λετονία. Οι επιμέρους δυσκολίες και τα προβλήματα που υπάρχουν, δεν φαίνεται να διακόπτουν την σταθερή ελευθεροποίηση και αναπτυξιακή πορεία της οικονομίας.

Η ουσία επομένως είναι, να κατορθώσουν οι υπό μετάβαση χώρες να ακολουθήσουν με επιτυχία και όσο το δυνατόν πιο γρήγορα τον δρόμο του εκσυγχρονισμού της οικονομικής δραστηριότητας και της απεξάρτησης από τον κρατικό προστατευτισμό. Εξάλλου, είναι προφανές, "ότι ο μετασχηματισμός μιας σοσιαλιστικής οικονομίας θα είναι επιτυχής, εάν πραγματοποιηθεί **στον ελάχιστο δυνατό χρόνο και με τις μικρότερες δυνατές ανωμαλίες.**" (J.Hardt, R.Kaufman, 1995).

1.4. Τα βασικότερα ζητήματα της μετάβασης

Τα τρία κυριότερα ζητήματα σε μια μεταβατική διαδικασία είναι η σταθεροποίηση της ακολουθούμενης οικονομικής πολιτικής, οι θεσμικές και οι διαρθρωτικές αλλαγές. **Σταθεροποίηση** πρώτα από όλα της οικονομικής πολιτικής, σημαίνει εξασφάλιση μακροοικονομικής σταθερότητας με μείωση των ελλειμμάτων και του δημοσίου χρέους, μείωση του πληθωρισμού, της ανεργίας και αύξηση των εισοδημάτων, προκειμένου να διαμορφωθεί μια κατ' αρχήν βάση για την περαιτέρω οικονομική ανάπτυξη. Στην ίδια εννοιολογική κατηγορία της σταθεροποίησης, εντάσσεται και η εξασφάλιση ενός σταθερού νομίσματος που θα επιτευχθεί με την άσκηση της κατάλληλης νομισματικής πολιτικής. Στις **θεσμικές αλλαγές** από την άλλη μεριά εντάσσεται, η μεταβολή των οικονομικών και κοινωνικών θεσμών και πρακτικών δράσης, προκειμένου να εξαλειφθεί το παλιό σύστημα του κεντρικού σχεδιασμού και να αντικατασταθεί από το σύστημα της ελεύθερης οικονομίας. Τέλος **διαρθρωτική αλλαγή**, σημαίνει την εκ βάθρων αναμόρφωση και λειτουργία των διαφόρων τομέων οικονομικής δραστηριότητας με βασικό στόχο την ανακατανομή του εισοδήματος και

του εθνικού πλούτου, και την παράλληλη εξασφάλιση αντιμονοπωλιακής στρατηγικής και αυξημένης παραγωγικότητας. Η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, ως μέρος της συνολικής οικονομικής μεταρρύθμισης, είναι ουσιαστικά η τρίτη φάση αυτής της μεταβατικής διαδικασίας που απαιτεί την πάροδο ενός μεγάλου σχετικά χρονικού διαστήματος, προκειμένου να γίνουν ορατά τα πρώτα σημάδια της ακολουθούμενης πολιτικής. (M.Savic, 1995).

Τα τρία αυτά ζητήματα της μεταβατικής διαδικασίας δεν είναι ασυσχέτιστα μεταξύ τους, απεναντίας υπάρχει σχέση αλληλεξάρτησης, καθώς η πραγματοποίηση του ενός δεν μπορεί να υπάρξει και να διατηρηθεί επί μακρών, χωρίς την ταυτόχρονη συμβολή και στήριξη των υπολοίπων δύο. Η αξιολόγηση επομένως της μεταβατικής διαδικασίας και προσπάθειας, γίνεται εξετάζοντας κατά κύριο λόγο αυτά τα τρία βασικά ζητήματα οικονομικής και πολιτικής δράσης, αλλά και όλα τα άλλα που περικλείονται ή υπερκαλύπτονται από αυτά.

1.5. Η Διαδικασία της Μετάβασης

Οι χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης βρίσκονται σε μια διαδικασία μετάβασης περίπου εδώ και μια δεκαετία. Η εμπειρία αυτών των χωρών υποδεικνύει ότι για να υπάρξει μια επιτυχής μεταβατική προσπάθεια χρειάζεται να ακολουθηθούν ορισμένα συγκεκριμένα βήματα από μεριάς της πολιτικής εξουσίας. Τα βήματα αυτά είναι τα ακόλουθα, κατά τον M. Ellman (1993):

1. Απελευθέρωση των τιμών.
2. Απελευθέρωση του διεθνούς εμπορίου.
3. Ιδιωτικοποίηση των προβληματικών επιχειρήσεων.
4. Μείωση των εμποδίων εισόδου νέων επιχειρήσεων στην αγορά.
5. Εξασφάλιση συνθηκών ίσης μεταχείρισης και ανταγωνιστικού πνεύματος.
6. Δημιουργία ενός εύρωστου οικονομικού περιβάλλοντος.

Όπως εύκολα μπορεί να αντιληφθεί κανείς, τα παραπάνω ακολουθούμενα βήματα αποτελούν κατά κάποιο τρόπο μέρος των βασικών ζητημάτων πολιτικής που πρέπει να ακολουθήσει μια υπό

μετάβαση χώρα, προκειμένου να έχει θετική κατάληξη η μεταβατική προσπάθεια. Τα έξι βήματα πολιτικής δεν αποτελούν και τα μοναδικά στην πορεία μιας χώρας προς την ελεύθερη αγορά και οικονομία. Αποτελούν απλώς μια ένδειξη πολιτικής στρατηγικής που περιέχει στοιχεία ικανά να βοηθήσουν τις υπό μετάβαση χώρες να επιτύχουν τον στόχο τους, που δεν είναι άλλος από τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας και την υιοθέτηση ενός καινούργιου πολιτικού και οικονομικού συστήματος.

Η επιτυχής ολοκλήρωση των παραπάνω στοιχείων της μεταβατικής πολιτικής είναι το ζητούμενο για κάθε υπό μετάβαση χώρα. Το κάθε ένα από τα στάδια της μετάβασης απαιτεί την πάροδο ορισμένου χρονικού διαστήματος προκειμένου να ολοκληρωθεί, για να περάσουμε στη συνέχεια στο επόμενο στάδιο. Εκείνο που πράγματι έχει σημασία, είναι να ολοκληρώσει κάθε χώρα όσο πιο γρήγορα μπορεί τα παραπάνω βήματα της μεταβατικής προσπάθειας και με το όσο δυνατό πιο επιτυχή και άρτιο τρόπο.

Στο κεφάλαιο αυτό, παρουσίασα τα στοιχεία εκείνα που αφορούν την έννοια της μετάβασης και τα απαιτούμενα στάδια αυτής. Οι ΧΚΑΕ θέλησαν να ακολουθήσουν τον δύσβατο δρόμο της μετάβασης προς την ελεύθερη οικονομία, μη έχοντας να περιμένουν και να ελπίζουν τίποτα πλέον από το παλιό καθεστώς. Οι όροι και η διαδικασία της μετάβασης οριοθετήθηκαν και εκείνο που απομένει είναι να παρουσιαστούν τα μέχρι τώρα αποτελέσματα της μεταβατικής προσπάθειας των χωρών αυτών, κάτι το οποίο θα γίνει ακριβώς στη συνέχεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Δεκαετής Πορεία της Μετάβασης

Εισαγωγή

Στο κεφάλαιο αυτό θα προσπαθήσω να κάνω μια πρώτη προσέγγιση των προσπαθειών που έγιναν στην εώς τώρα διάρκεια της μεταβατικής διαδικασίας των ΧΚΑΕ. Αυτό θα βοηθήσει και στην αξιολόγηση των προσπαθειών αυτών που θα επιχειρηθεί στη συνέχεια.

Όπως είναι γνωστό, η μετάβαση από τις κεντρικά προγραμματισμένες οικονομίες των ΧΚΑΕ στην ελεύθερη αγορά, ήταν μια εμπειρία τραυματική. Η προσπάθεια των χωρών αυτών να στραφούν όσο πιο γρήγορα μπορούν προς τη ελευθεροποίηση της οικονομίας ήταν αρχικά καταστρεπτική. Τα επίπεδα παραγωγής έπεσαν πολύ χαμηλά, ο πληθωρισμός εκτινάχθηκε στα ύψη, τα ελλείμματα της κεντρικής κυβέρνησης και τα εξωτερικά χρέη έφθασαν σε πρωτοφανή επίπεδα. Τα πρώτα χρόνια της μεταβατικής πορείας δεν ήταν καθόλου εύκολα, τουλάχιστον για τις περισσότερες χώρες.

Στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 η εικόνα βελτιώθηκε κατά πολύ. Μεταξύ των πρωτοπόρων χωρών στην προσπάθεια αυτή μεταρρύθμισης ήταν η Πολωνία, η οποία όπως φαίνεται βρίσκεται σε πολύ καλό δρόμο προς την εγκαθίδρυση μιας πλουραλιστικής οικονομίας της αγοράς. Οι άλλες χώρες του «Visigrad group», Ουγγαρία Τσεχία και Σλοβακία, δεν βρίσκονται και πολύ πίσω, ενώ οι υπόλοιπες από τις υπό μετάβαση χώρες έχουν να διανύσουν πολύ δρόμο ακόμη.

Η αλλαγή από ένα ασφυκτικό κρατικό έλεγχο σε μια πλουραλιστική κοινωνία όπου η λειτουργία της ελεύθερης αγοράς αποτελεί βασική προϋπόθεση, παραμένει μερική. Κάνοντας χρήση πολλών δεικτών και μετρήσεων μπορούμε να πούμε πολύ χονδρικά, ότι η μεταβατική πορεία αποτέλεσε για πολλά κομμάτια του πληθυσμού των υπό μετάβαση χωρών, μια πραγματικά οδυνηρή διαδικασία, όσον αφορά το επίπεδο διαβίωσης.

Σύμφωνα με τους υπολογισμούς της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για την Ανασυγκρότηση και την Ανάπτυξη, ο μέσος όρος του πραγματικού ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (ΑΕΠ) για τις υπό μετάβαση χώρες το 1998, ήταν 72% του αντίστοιχου της προμεταβατικής περιόδου, με μόνο 3 υπό μετάβαση χώρες να καταγράφουν προϊόν υψηλότερο από εκείνο του 1989 και σε πολύ χαμηλά επίπεδα. Όπως βλέπουμε και στον **Πίνακα 2**, οι χώρες αυτές ήταν η Πολωνία (118% του ΑΕΠ σε σχέση με το 1989), η Σλοβακία (100%) και η Σλοβενία (103%), (χρησιμοποιώντας ως έτος βάσης το 1989). Πολύ μακριά από τις προσδοκίες για μια γρήγορη προσέγγιση του ΑΕΠ των χωρών της Ε.Ε., οι υπό μετάβαση χώρες βρέθηκαν ακόμη πιο πίσω από την Ε.Ε., μια εξέλιξη η οποία αποτέλεσε έκπληξη για τους περισσότερους οικονομικούς αναλυτές σε Ανατολή και Δύση. (P.Kenen, 1997).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Διαχρονική εξέλιξη του πραγματικού ΑΕΠ στις υπό μετάβαση χώρες κατά την περίοδο 1984-1998 σε σχέση με το έτος 1989 που χρησιμοποιείται ως έτος βάσης (1989=100).

Έτη	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<u>Ανατ.Ευρώπη</u>	93,1	94,6	97,7	99,2	100,7	100	92,5	82,3	78,2	77,7	81,0	85,7	89,3	91,8	93,4
Τσεχία	NA	91,3	93,2	93,7	95,7	100	98,8	87,4	84,5	85,0	87,3	92,5	96,3	97,5	95,3
Ουγγαρία	94,4	94,1	95,5	99,4	99,3	100	96,5	85,0	82,4	81,9	84,3	85,5	86,6	90,1	95,3
Πολωνία	87,1	90,3	94,1	95,9	99,8	100	88,4	82,2	84,3	87,6	92,1	98,6	104,6	111,8	117,1
Σλοβακία	NA	91,0	94,8	97,1	99,0	100	97,5	83,3	77,9	74,9	78,6	84,4	90,2	96,1	99,8
Σλοβενία	99,9	100,9	104,1	103,5	100,5	100	91,9	83,7	79,1	81,4	85,7	89,3	92,0	95,0	100,4
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	82,1	82,0	86,1	88,6	95,7	100	95,9	84,8	59,3	47,6	47,7	48,7	50,4	53,7	66,5
Εσθονία	85,5	85,7	88,2	89,2	93,8	100	91,9	82,7	71,0	65,0	63,8	66,5	69,2	75,4	79,4
Λετονία	82,8	82,6	86,4	87,7	93,1	100	102,7	92,0	59,9	51,0	51,4	50,9	52,4	55,5	59,3
Λιθουανία	80,1	79,8	84,9	88,9	98,4	100	93,1	80,9	53,4	37,2	37,5	38,7	40,3	42,3	66,2

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 2*, United Nations (1999).

2.1. Μακροοικονομική σταθερότητα και πρόοδος της μεταβατικής διαδικασίας. Εκτενής αναφορά των έως τώρα προσπαθειών των 10 XKAΕ.

Η μακροοικονομική σταθερότητα αποτελεί την βάση και την απαρχή μιας επιτυχημένης μεταβατικής διαδικασίας. Η εξέταση των βασικότερων μακροοικονομικών μεγεθών γίνεται προκειμένου να διαπιστωθεί κατά πόσο έχει πραγματοποιηθεί αυτή η πολυπόθητη σταθερότητα.

Η μεταβατική πορεία που ακολούθησαν οι XKAΕ θα μπορούσε να χωριστεί ουσιαστικά σε δύο βασικές περιόδους. Την περίοδο 1990-1993 που αφορά τα πρώτα βήματα της μεταβατικής διαδικασίας και ήσαν οπωδήποτε και τα πιο δύσκολα, και την περίοδο 1994-1995, όπου άρχισαν να φαίνονται τα πρώτα σημάδια της ανάκαμψης, ύστερα από το αρχικό σοκ της μετάβασης και που πλέον μπορεί να γίνει μια σαφέστερη και πιο ολοκληρωμένη αξιολόγηση της μεταβατικής διαδικασίας. Τα περισσότερα διαθέσιμα στοιχεία για την πρόοδο της κάθε χώρας χωριστά αφορούν την περίοδο 1994-1999 και σε αυτήν θα αναφερθώ διαξοδικά, καθόσον σ' αυτήν την περίοδο έγιναν και οι μεγαλύτερες προσπάθειες αναδιάρθωσης, σταθεροποίησης και ανάπτυξης της οικονομίας.

Η αναφορά σε κάθε μία χώρα χωριστά κρίθηκε ως αναγκαία και έγινε, προκειμένου να έχουμε μια πιο σφαιρική εικόνα για το τι συνέβη στις XKAΕ τα πρώτα αυτά 10 χρόνια της μεταβατικής διαδικασίας. Ας σημειωθεί ότι για ορισμένες χώρες η περίοδος αυτή συμπίπτει με την προενταξιακή διαδικασία, καθώς έχουν ήδη αρχίσει οι προενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Ε.Ε.

2.1.1.ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ

Η οικονομία της Βουλγαρίας, όπως και εκείνη της Ρουμανίας που θα εξετάσουμε παρακάτω, αντιμετώπισαν πολλά προβλήματα στην προσπάθεια μετάβασής τους από τον σοσιαλισμό στον καπιταλισμό, κυρίως λόγω της βίαιου και πρόχειρου τρόπου που έγινε αυτή η

μετάβαση. Τα κυριότερα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η οικονομία της Βουλγαρίας ήταν ο πληθωρισμός, η νομισματική αστάθεια και αβεβαιότητα, το δυσβάσταχτο εξωτερικό χρέος.

Από το 1990-1993, η Βουλγαρία βρέθηκε σε πολύ δεινή οικονομική θέση. Η δραματική πτώση του ΑΕΠ που έφτασε μέχρι και το 11,7% το 1991, ο καλπάζων πληθωρισμός (334% το 1991), η υπερχρέωση του δημοσίου τομέα, αλλά και ολόκληρης της οικονομίας, συνθέτουν εν ολίγοις το σκηνικό αυτής της περιόδου. Οι διαδοχικές υποτιμήσεις του νομίσματος και η παντελής έλλειψη νομισματικής πολιτικής και οικονομικού προγραμματισμού, οδήγησαν την Βουλγαρία στα πρόθυρα της οικονομικής κατάρρευσης και πτώχευσης. Η παρέμβαση του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ), απέτρεψε κάτι τέτοιο, καθώς συντάχθηκε ένα πρόγραμμα μακροοικονομικής σταθεροποίησης και εξυγίανσης, που σε συνδυασμό με την οικονομική βοήθεια που προσφέρθηκε, στόχευε στην ανασύνταξη της οικονομίας της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.1: ΒΟΥΛΓΑΡΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	1,8	2,1	-10,9	-6,9	4,3	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	96	62	123	1085	22,3	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	20,5	14,7	13,7	15,0	16,0	NA
Κατεγοριαμένη	%	12,9	11,1	12,5	13,7	12,2	13,2
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		5,8	-6,4	-13,4	-2,6	0,9	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		-0,3	-0,2	0,8	4,1	-2,4	NA
Σε Δις EYPO		0,0	0,0	0,0	0,4	0,0	NA
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	NA	151	158	151	NA	NA
Μικτό Χρέος σε Δις EYPO		9,6	7,8	7,6	8,6	9,0	NA
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		1,1	0,6	1,0	4,8	NA	NA

Σημείωση: NA= Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999*.

Τα πρώτα αποτελέσματα του προγράμματος σταθεροποίησης άρχισαν να εμφανίζονται από το 1994, καθώς είχαμε αύξηση του ΑΕΠ, σημαντική πτώση του πληθωρισμού και μείωση των ελλειμμάτων και του εξωτερικού χρέους (**Πίνακας 2.1**). Η πρόσκαιρη όμως οικονομική βελτίωση της διετίας 1994-95 δεν κράτησε για πολύ, καθώς νέα και ίσως ισχυρότερη από την αρχική κρίση ήρθε να χτυπήσει την βουλγαρική οικονομία. Η παραίτηση της συντηρητικής κυβέρνησης στις αρχές του 1996, υπό το βάρος σκανδάλων που αφορούσαν ατασθαλίες και διασπάθιση του δημοσίου χρήματος, κατέη πολιτική κρίση που ακολούθησε, έφερε την οικονομία της χώρας στην προτέρα αθλία κατάσταση. Την διετία 1996-97 η χώρα γνώρισε μια από τις χειρότερες οικονομικές κρίσεις του αιώνα. Η εθνική παραγωγή μειώθηκε κατακόρυφα, ο πληθωρισμός ξέφυγε από κάθε έλεγχο, ("έτρεχε" με ειήσιο ρυθμό αύξησης 1000% το 1997). Η επίδραση που ασκήθηκε σε όλα τα μεγέθη της οικονομίας ήταν αλυσιδωτή, ενώ η απουσία πολιτικής αρχής και βούλησης επέτεινε το πρόβλημα.

Η κυβέρνηση που ορκίστηκε τον Απρίλιο του 1997, είχε να αντιμετωπίσει σωρεία προβλημάτων που ζητούσαν άμεση επίλυση. Η δημοσιονομική εξυγίανση και η εξασφάλιση νομισματικής και μακροοικονομικής σταθερότητας τέθηκαν ως βάσεις του νέου οικονομικού προγράμματος που άρχισε να εφαρμόζεται, ενώ παράλληλα συντάχθηκε και το πρώτο πρόγραμμα ιδιωτικοποίησης κρατικών επιχειρήσεων. Η κυβέρνηση σε αυτή της την προσπάθεια είχε ως αρωγό το ΔΝΤ, την Ε.Ε. και τον ΟΟΣΑ.

Έτσι προς το τέλος του 1997, η βουλγαρική οικονομία άρχισε ήδη να ανακάμπτει. Κατά την διάρκεια του 1998, η οικονομική σταθερότητα επανήλθε, καθώς το ΑΕΠ αυξήθηκε (4,3%), ο πληθωρισμός μειώθηκε σημαντικά (έπεισε στο 23%), ενώ ταυτόχρονη ήταν και η μείωση των επιτοκίων και του δημοσίου χρέους. Κατά το ίδιο διάστημα οι ξένες επενδύσεις ξεπέρασαν τα 500 εκατ. \$ και οι πρώτες ιδιωτικοποιήσεις επιχειρήσεων αποτέλεσαν γεγονός. Η οικονομική ανάπτυξη συνεχίστηκε και το 1999 με πιο ταχείς ρυθμούς και φαίνεται

ότι η Βουλγαρία έχει εξέλθει πλέον οριστικά από την οικονομική κρίση και παρακμή των τελευταίων ετών.

Η Βουλγαρία επομένως, ύστερα από πολλές προσπάθειες και παλινωδίες, δείχνει να πετυχαίνει τον στόχο της οικονομικής μεταρρύθμισης και μετάβασης. Η υποψηφιότητά της ως κράτος μέλος της Ε.Ε. έρχεται να επιβεβαιώσει την διαπίστωση αυτή. Πάντως, δεν πρέπει επουδενί λόγο να παραγνωριστεί το γεγονός, ότι η οικονομία της Βουλγαρίας δεν έχει αποκτήσει ακόμα την δυναμική εκείνη που χαρακτηρίζει τις οικονομίες άλλων υπό μετάβαση χωρών.

2.1.2. ΡΟΥΜΑΝΙΑ

Κατά τα πρώτα χρόνια της μεταβατικής διαδικασίας, η Ρουμανία προσπάθησε να διατηρήσει την οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη μέσω διαδοχικών σταθεροποιητικών προγραμμάτων. Παρόλες τις προσπάθειες που καταβλήθηκαν, η οικονομία της χώρας δεν κατόρθωσε να αποτελέσει εξαιρεση του κανόνα, που ήθελε τις υπό μετάβαση χώρες να αντιμετωπίζουν σοβαρά κοινωνικοοικονομικά προβλήματα στα πρώτα στάδια εφαρμογής της οικονομικής μεταρρύθμισης. Τα κατάλοιπα του προηγούμενου καθεστώτος ήταν εμφανή, καθώς η οικονομία και το κράτος κυριολεκτικά ήταν υπό διάλυση. Η μείωση της εθνικής παραγωγής, ο υψηλός πληθωρισμός, τα ελλείμματα και τα χρέη, συνέθεταν την γνωστή εικόνα που παρουσίαζαν όλες οι υπό μετάβαση οικονομίες της Ευρώπης. Αν και οι ενέργειες της πολιτικής εξουσίας φαίνεται ότι ήταν αποτελεσματικές από τα πρώτα κιόλας χρόνια εφαρμογής του προγράμματος ανασυγκρότησης της οικονομίας (από το 1991 και μετά), ωστόσο η πραγματική σταθεροποίησή της άρχισε να επιτυγχάνεται από το 1994 και αφού πρώτα είχαν απορροφηθεί οι αναταράξεις που προκάλεσε η αλλαγή του πολιτικού καθεστώτος.

Η ρουμανική οικονομία, (όπως φαίνεται και στον **Πίνακα 2.2**), κατέγραψε λοιπόν θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά το 1994, που έφτασαν το 3,9% σε σχέση με το προηγούμενο έτος.¹¹ Η καθοδική πορεία του πληθωρισμού συνεχίστηκε (έκλεισε στο 140% περίπου το 1994), ενώ σημαντικές ήταν και οι εξελίξεις που σημειώθηκαν αναφορικά με

την μείωση του εμπορικού ελλείμματος και του ελλείμματος του προϋπολογισμού. Οι θετικές οικονομικές εξελίξεις επιταχύνθηκαν κατά το 1995, καθώς είχαμε περαιτέρω βελτίωση σχεδόν όλων των μακροοικονομικών δεικτών. Σε πλήρη αναντιστοιχία με την επιτυχία που γνώριζε η μακροοικονομική πολιτική, ήταν η πρόοδος των διαρθρωτικών αλλαγών και παρεμβάσεων, καθώς παρατηρήθηκε διστακτικότητα και αδυναμία επιβολής των νέων μέτρων. Ταυτόχρονα, η χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου αν και ήταν κάτι το αναμενόμενο (λόγω της αναθέρμανσης της οικονομίας), εντούτοις προκάλεσε ανησυχίες και κρίθηκε σκόπιμη η επιβολή μέτρων που μεταξύ άλλων περιελάμβανε την ελεγχόμενη διολίσθηση του νομίσματος, και την περαιτέρω ενίσχυση της περιοριστικής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής. Το 1995 θα μπορούσαμε να πούμε, ότι αποτέλεσε έτος ανασυγκρότησης και αναθέρμανσης της οικονομίας, καθώς η οικονομική ανάπτυξη (αύξηση ΑΕΠ κατά 7,1%), ξεπέρασε κάθε αισιόδοξη πρόβλεψη.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.2: POYMANIA - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	3,9	7,1	3,9	-6,6	-7,3	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	136,7	32,3	38,8	154,8	59,1	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	8,1	8,0	6,7	6,0	NA	NA
Κατεγοριαμένη	%	10,9	8,9	6,3	8,8	10,3	11,8
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		-1,9	-2,6	-3,9	-3,6	-3,3	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		-1,4	-5,0	-7,3	-6,1	-7,9	NA
Σε Δις ΕΥΡΟ		-0,4	-1,4	-2,0	-1,9	-2,7	NA
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	77	74	89	95	102	NA
Μικτό Χρέος σε Δις ΕΥΡΟ		4,7	5,3	6,8	8,2	8,6	NA
Καθαρή Αμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		1,1	1,2	0,7	3,5	5,3	NA

Σημείωση: NA= Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999.*

Η πολιτική κρίση που ξέσπασε (όπως και στην Βουλγαρία) με την διάλυση του κυβερνητικού συνασπισμού, είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική αστάθεια και αβεβαιότητα. Ο πληθωρισμός ξαναέγινε τριψήφιος (155%), ενώ το ΑΕΠ μειώθηκε σε πραγματικούς όρους κατά 6,6%. Οι ανάγκες χρηματοδότησης των ελλειμμάτων αυξήθηκαν και η καινούργια κυβέρνηση έπρεπε να αναθεωρήσει ορισμένες από τις κατευθύνσεις που είχε θέσει. Όπως φάνηκε, η πολιτική κρίση ήταν μόνο η αφορμή, καθώς οι διαρθρωτικές αλλαγές δεν είχαν προχωρήσει και δεν είχαν χρησιμοποιηθεί με κατάλληλο τρόπο οι χρηματικές ενισχύσεις του ΔΝΤ και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων, για την αναδιάρθρωση του δημοσίου τομέα και την προώθηση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων. Αυτό βέβαια είχε αντίκτυπο και στην αξιοπιστία της χώρας προς το εξωτερικό και τους ξένους επενδυτές. Αν και το μερίδιο των μακροπρόθεσμων κεφαλαίων ήταν αυξημένο, εντούτοις είχαμε μια μείωση του όγκου των επενδύσεων και ίσως αυτό να οφείλεται και στο ασαφές θεσμικό πλαίσιο.(World Economic Outlook, 1997).

Η κατάσταση της οικονομίας παρέμεινε το ίδιο άσκημη και κατά το 1998, παρά τις προσπάθειες ανάκαμψης που καταβλήθηκαν. Την παρούσα χρονική στιγμή βρίσκεται -σε εφαρμογή- ένα φιλόδοξο οικονομικό πρόγραμμα που σκοπό έχει να θέσει τέρμα στην παρατεταμένη οικονομική ύφεση των τελευταίων χρόνων και να οδηγήσει την οικονομία της χώρας σε μια νέα αναπτυξιακή ώθηση και δράση.

Γίνεται επομένως σαφές, ότι η Ρουμανία έχει να διανύσει ακόμη πολύ δρόμο προκειμένου να επιτύχει την πλήρη αποκατάσταση της οικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης και να μην μείνει ουραγός της μεταβατικής προσπάθειας, καθώς όπως φαίνεται η οικονομία της αυτή την στιγμή είναι η πιο αδύναμη, μεταξύ των 10 υπό μετάβαση χωρών. Οι προσπάθειες που καταβάλονται τώρα βρίσκονται προς την σωστή κατεύθυνση γι' αυτό και η Ε.Ε. έκρινε σκόπιμο να περιλάβει τη Ρουμανία στην δεύτερη ομάδα των υπό ένταξη χωρών.

2.1.3. ΤΣΕΧΙΑ

Η δημοκρατία της Τσεχίας, που προέκυψε από τη διάσπαση της Τσεχοσλοβακίας το 1993, μαζί με την Ουγγαρία και την Πολωνία, θεωρούνται ως οι χώρες που είναι πρωτοπόρες στη μεταβατική διαδικασία προς τη ελευθεροποίηση της αγοράς και την μεταστροφή προς την κατεύθυνση της ιδιωτικής οικονομίας και πρωτοβουλίας. Ένας αριθμός από παράγοντες συνηγορούν προς αυτήν την άποψη. Η πρώην Τσεχοσλοβακία και ιδιαίτερα η Τσεχία, συγκαταλέγονταν ανάμεσα στις πιο ανεπτυγμένες βιομηχανικά χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης τις δεκαετίες αμέσως μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Η πορεία που ακολούθησε η χώρα καθ' όλη τη διάρκεια πριν την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, υποδείκνυε ότι η οικονομική μεταρρύθμιση μπορεί να συνοδευόταν από μια επιτυχημένη πορεία προς ένα φιλελεύθερο-δημοκρατικό πολιτικό σύστημα που μπορούσε να εγγυηθεί σε μεγάλο βαθμό την πολιτική σταθερότητα και οικονομική ανάπτυξη.

Ωστόσο, τα πρώτα χρόνια της μεταβατικής πορείας της χώρας χαρακτηρίζονταν από την μεγάλη οικονομική ύφεση που ήταν αποτέλεσμα της γρήγορης και ταυτόχρονης σε όλους τους τομείς μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Χαρακτηριστικά αναφέρουμε, την μεγάλη πτώση που σημείωσε το ΑΕΠ της χώρας το 1991 κατά 16% και το 1992 κατά 8,4%, ενώ οι εξαγωγές κατά τα αντίστοιχα χρονικά διαστήματα μειώθηκαν μόνο κατά 5% και 2,5% αντίστοιχα. Η οικονομία της Τσεχίας χαρακτηρίζονταν από την μεγάλη συγκέντρωση της παραγωγής στον δευτερογενή τομέα και την χαμηλή, σε σχέση με την Ε.Ε., συμμετοχή του τριτογενή τομέα. Αυτό συνέβαινε κατά κύριο λόγο, γιατί οι βιομηχανικές δραστηριότητες ήταν συγκεντρωμένες σε μεγάλες βιομηχανικές μονάδες και συνεπώς οι δραστηριότητες που αφορούσαν τον τομέα των υπηρεσιών διεξάγονταν διαμέσου αυτών των μονάδων.

Η οικονομική ύφεση και η πτώση του ΑΕΠ, κράτησε μέχρι το 1993. (**Πίνακας 6** Παρατήματος). Τη χρονιά αυτή είχαμε μια μηδενική μεταβολή στο ΑΕΠ ύστερα από τρεις χρονιές διαδοχικών

μειώσεων. Ήα μπορούσαμε να πούμε ότι η πρώτη αυτή φάση της μεταβατικής πορείας είχε σαν αποτέλεσμα την μείωση της βιομηχανικής παραγωγής, την πτώση του ΑΕΠ, την αύξηση του πληθωρισμού και την εμφάνιση αξιοσημείωτου εξωτερικού χρέους. Από το 1994 όμως και μετά, η Τσεχία είχε μια σημαντική οικονομική ανάπτυξη που κορυφώθηκε το 1995, όπου είχαμε αύξηση του ΑΕΠ κατά 6,4%. (**Πίνακας 2.3.**). Η εγχώρια ζήτηση ήταν η κινητήριος δύναμη της αυξημένης παραγωγικής απόδοσης της οικονομίας, και ιδιαίτερα η ιδιωτική κατανάλωση και οι επενδύσεις. Η μεγάλη οικονομική άνθηση είχε ως αποτέλεσμα την αύξηση των πραγματικών μισθών -σε ποσοστό που έφθανε το 9% περίπου- με συνέπεια την μεγάλη αύξηση των εισαγωγών και την χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου. Ωστόσο, το συνεχώς διογκούμενο εμπορικό έλλειμμα καλυπτόταν τα πρώτα λουλάκιστον χρόνια από τις αυξημένες εισροές ξένων κεφαλαίων που επενδύονταν στην Τσεχική οικονομία και έτσι δεν υπήρχε κίνδυνος ανησυχίας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.3: ΤΣΕΧΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	2,7	6,4	3,9	1,0	-2,7	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	10	9,1	8,8	8,4	10,7	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	3,8	4,1	3,5	4,7	NA	NA
Κατεγοραμμένη	%	3,2	3,0	3,0	5,2	7,5	8,2
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		-1,3	-1,3	-1,8	-2,2	-2,3	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		-1,9	-2,7	-7,6	-6,1	-1,9	NA
Σε Δις EYPO		-0,6	1,0	-3,4	-2,8	-0,9	NA
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	50,7	58,7	70,3	77,9	NA	NA
Μικτό Χρέος σε Δις EYPO		8,7	12,6	16,6	19,4	NA	NA
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		1,8	5,0	2,5	2,5	NA	NA

Σημείωση: NA= Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999.*

Σχετικά με την ανεργία θα πρέπει να σημειώσουμε, ότι το σταθερό και μικρό ποσοστό ανεργίας που παρατηρήθηκε μέχρι το 1996 (**Πίνακες 2, 3 Παραρτήματος**) μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι ο ιδιωτικός τομέας είχε την ικανότητα και την αντοχή σ' αυτή τη φάση να απορροφήσει το εργατικό δυναμικό που προερχόταν από τις μεγάλες κρατικές επιχειρήσεις που βρισκόταν υπό καθεστώς εκκαθάρισης ή ιδιωτικοποίησης. Από τα μέσα του 1996 η ανεργία παρουσίασε μια σταθερή αύξηση, ένδειξη ότι επιταχύνθηκε η εκσυγχρονιστική προσπάθεια και η μεταρρυθμιστική πορεία των μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων.

Ένας από τους βασικούς στόχους πολιτικής της κυβέρνησης ήταν η διατήρηση ισοσκελισμένου προϋπολογισμού. Μεταξύ 1993 και 1995 υπήρχαν πρωτογενή πλεονάσματα στον προϋπολογισμό. Από το 1996 όμως, και ιδιαίτερα το 1997, είχαμε την εμφάνιση ελλειμμάτων, λόγω της μειωμένης είσπραξης φορολογικών εσόδων (μειωμένη αύξηση του ΑΕΠ), αλλά και την πραγματοποίηση δαπανών μεγαλύτερων από τις αναμενόμενες.

Γενικότερα, η Τσεχία δεν αντιμετώπιζε ιδιαίτερα οικονομικά προβλήματα, αλλά η έλλειψη διαρθρωτικών μέτρων για τον περαιτέρω εκσυγχρονισμό της οικονομίας σε συνδυασμό με την διάσταλτική δημοσιονομική πολιτική κατά την διετία 1996-1997, είχαν ως αποτέλεσμα την εμφάνιση μιας μικρής οικονομικής ύφεσης, η οποία τερματίστηκε με την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος τον Μάιο του 1997 κατά 10,2%, έναντι του μάρκου και του δολαρίου. Παράλληλα όμως με την υποτίμηση του νομίσματος, πάρθηκαν και μια σειρά μέτρων που αφορούσαν την ιδιωτικοποίηση ορισμένων επιχειρήσεων και οργανισμών, το μερικό πάγωμα των πιστώσεων και των δανείων, τον εκσυγχρονισμό του δημοσίου τομέα και την ενίσχυση των εξαγωγικών βιομηχανιών.

Με την αναπροσαρμογή της νομισματικής ισοτιμίας και την αύξηση των επιτοκίων, η Κεντρική Τράπεζα της χώρας προσπάθησε να αντιμετωπίσει την οικονομική κρίση. Ταυτόχρονα, η κυβέρνηση ανακοίνωσε περικοπές στον προϋπολογισμό, με μείωση των κρατικών

δαπανών και της σπατάλης. Τα πρώτα σημάδια της ανάκαμψης άρχισαν να φαίνονται στο τέλος του 1997, όπου η βιομηχανική παραγωγή άρχισε και πάλι να αυξάνεται, ενώ οι εξαγωγές ακολούθησαν την προτέρα τους ανοδική πορεία και άρχισε σταδιακά να αποκαθίσταται η ισορροπία στον τομέα του εμπορικού ισοζυγίου. Οι προβλέψεις τόσο για το 1999, όσο και για το 2000 είναι ευοίωνες, καθώς αναμένεται ότι η Τσεχία θα βελτιώσει περαιτέρω τα βασικότερα οικονομικά μεγέθη, πετυχαίνοντας υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης και αυξημένες εμπορικές συναλλαγές.

Η δημοκρατία της Τσεχίας, δείχνει μέσα στην εξαετή της πορεία ως αυτόνομο κράτος, ότι έχει κατορθώσει να ανταπεξέλθει στις δυσκολίες της μεταβατικής διαδικασίας. Ο ευρωπαϊκός της προσανατολισμός είναι πλέον πραγματικότητα, ενώ η ενδυνάμωση και η ελευθεροποίηση της οικονομίας συνεχίζονται με γοργούς ρυθμούς.

2.1.4. ΣΛΟΒΑΚΙΑ

Η εξέταση της οικονομικής κατάστασης της Σλοβακίας ως αυτόνομου κράτους θα γίνει από το 1993 και έπειτα, έτος που είχαμε την διάσπαση της Τσεχοσλοβακίας σε δύο αυτόνομα και ανεξάρτητα κράτη, την Τσεχία και την Σλοβακία. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές η Σλοβακία κατόρθωσε από το 1994 έως και σήμερα να έχει μια σταθερή και σχετικά υψηλή οικονομική ανάπτυξη, από τις υψηλότερες μεταξύ των υπό μετάβαση χωρών. Αυτό φαίνεται άλλωστε από τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που πέτυχε την τελευταία πενταετία, που κατά μέσο όρο κυμαίνονται στο 6%. Αποκορύφωμα της αναπτυξιακής πορείας της χώρας ήταν το 1995 όπου η χώρα κατέγραψε την μεγαλύτερη αύξηση του ΑΕΠ κατά 6,9%, τον χαμηλότερο πληθωρισμό 7,2%, ενώ το εμπορικό ισοζύγιο παρέμεινε θετικό και το έλλειμμα της κεντρικής κυβέρνησης μειωνόταν σταθερά.(**Πίνακας 2.4.**). Μοναδική παραφωνία στην αξιόλογη οικονομική πορεία τη χρονιά εκείνη, θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ο δείκτης ανεργίας που έφτιασε στο 13,1%, ποσοστό ιδιαίτερα υψηλό για μια χώρα με υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Ωστόσο, η αναντιστοιχία αυτή που παρατηρείται

μεταξύ υψηλού ρυθμού ανάπτυξης και ανεργίας μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι "η οικονομική εξέλιξη δεν είναι εντάσεως εργασίας, αλλά εντάσεως κεφαλαίου και σε συνδυασμό με την αυξημένη παραγωγικότητα, οδηγούν στην αύξηση της ανεργίας".(World Economic Outlook, 1995).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.4: ΣΛΟΒΑΚΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	4,9	6,9	6,6	6,5	4,4	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	13,4	9,9	5,8	6,1	6,7	6,9
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	13,7	13,2	11,1	11,6	11,9	NA
Κατεγοραμμένη	%	14,6	13,1	12,8	12,5	15,6	16,7
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		-1,3	0,2	-1,3	-4,4	-5,2	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		4,8	2,3	-11,2	-10,0	-10,1	-1,8
Σε Δις EYPO		0,6	0,3	-1,7	-1,7	-1,8	-0,03
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	54,0	53,0	72,0	84,0	91,0	NA
Μικτό Χρέος σε Δις EYPO		3,9	4,4	6,2	9,0	10,1	NA
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		1,7	1,1	1,1	0,4	1,2	NA

Σημείωση: NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999.*

Ο δείκτης τιμών καταναλωτή κρατήθηκε –όπως και στην περίπτωση της Τσεχίας- σε χαμηλά επίπεδα, αν και θα πρέπει να τονίσω ότι η Σλοβακία δεν είχε εξαρχής έντονο πρόβλημα πληθωρισμού. Έτσι κατόρθωσε να ρίξει το ποσοστό από 13,3% το 1994 σε 5,8% το 1996, ποσοστό που αποτελούσε το μικρότερο πληθωρισμό που εμφάνιζε ποτέ κράτος του πρώην Ανατολικού μπλοκ. Ο συνδυασμός αυτός της γρήγορης οικονομικής ανάπτυξης και του συνεχώς αποκλιμακούμενου πληθωρισμού, ήταν απόρροια της σωστής νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής που εφάρμοσε η κυβέρνηση.

Παρά τους σχεδόν ίδιους ρυθμούς ανάπτυξης το 1995 και το 1996, η σύνθεση του ΑΕΠ άλλαξε σημαντικά. Εξαιτίας της μεγάλης αύξησης των εισαγωγών –απόρροια της αυξημένης εγχώριας ζήτησης-

και της μείωσης των εξαγωγών (αποτέλεσμα της οικονομικής ύφεσης που παρουσίαζε η Δυτική Ευρώπη), η συνεισφορά των εξαγωγών ως ποσοστό στο ΑΕΠ ήταν πάρα πολύ μικρή το 1998. Παράλληλα είχαμε αύξηση της ιδιωτικής και δημόσιας κατανάλωσης κατά 20%, γεγονός που επίσης συνέτεινε στην κατακόρυφη αύξηση των εισαγωγών. Η λήψη μέτρων για τον περιορισμό του εμπορικού ελλείμματος και του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών ήταν επιτακτική, καθώς αποτελούσαν σοβαρά προβλήματα στην προσπάθεια της κυβέρνησης για αποκλιμάκωση των επιτοκίων και αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας. Έτσι, την άνοιξη του 1997, η κυβέρνηση έλαβε μια σειρά μέτρων που μεταξύ άλλων περιελάμβανε την επιβολή ειδικού τέλους (προσαύξησης) στις εισαγωγές κατά 8% και την ίδρυση ειδικής τράπεζας εισαγωγών-εξαγωγών που θα χορηγούσε δάνεια σε εξαγωγικές εταιρείες και θα παρείχε κάθε είδους διευκολύνσεις προκειμένου να αυξηθούν οι εξαγωγές.

Η κυβέρνηση κατά το ίδιο χρονικό διάστημα αντιμετώπιζε δυσκολίες στην χρηματοδότηση του ελλείμματος του προϋπολογισμού, καθώς τα επιτόκια στην διατραπεζική αγορά ήταν υψηλά, εξαιτίας της περιοριστικής νομισματικής πολιτικής που ακολουθούνταν. Επιπλέον, οι διεθνείς οικονομικές αγορές φαίνονταν απρόθυμες να χρηματοδοτήσουν μεταβατικές οικονομίες με αδύνατο τραπεζικό σύστημα, ύστερα από την χρηματοοικονομική κρίση που έπληξε την N.A. Ασία. Τα υψηλά πραγματικά επιτόκια που συνοδεύτηκαν από πιέσεις στην τιμή του συναλλάγματος, οδήγησαν ορισμένες τράπεζες σε κρίση ρευστότητας. Ο τραπεζικός τομέας της χώρας ήταν μοιρασμένος μεταξύ ιδιωτικών και κρατικών τραπεζών, με τις κρατικές τράπεζες να αντιμετωπίζουν προβλήματα επανείσπραξης των δανείων, χαμηλή ρευστότητα και έλλειψη αξιοπιστίας. Αντίθετα, οι ιδιωτικές τράπεζες είχαν να επιδείξουν γοργούς ρυθμούς ανάπτυξης και αυξημένους δείκτες κερδοφορίας, που συνοδεύονταν συνεχώς από αύξηση του μεριδίου τους στην αγορά και αυξημένο κύκλο εργασιών. Η ανάγκη για ιδιωτικοποίηση των προβληματικών τραπεζών ήταν άμεση, αλλά έλλειψε εγχώριων αλλά και ξένων επενδυτών, η διαδικασία προχώρησε

με αργούς ρυθμούς. Στο πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων που εξήγγειλε η νέα κυβέρνηση που προέκυψε από τις εκλογές του 1998, προβλεπόταν και μια σειρά από άλλες ιδιωτικοποιήσεις που αφορούσαν κρατικές επιχειρήσεις και οργανισμούς. Η διατήρηση του κρατικού ελέγχου σε 6-7 επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας ή φυσικά μονοπώλια, κρίθηκε ως αναγκαία για λόγους εθνικής στρατηγικής.

Στην εώς τώρα της πορεία, η Σλοβακία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η χώρα που δεν προσελκύει το επενδυτικό ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών. Και αυτό αφορά κυρίως τη λανθασμένη επενδυτική πολιτική που ακολούθησε η προηγούμενη κυβέρνηση που χαρακτηρίζονταν από έλλειψη επενδυτικών κινήτρων και απουσία στρατηγικής για τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων και την λειτουργία της αγοράς. Αυτό άλλωστε γίνεται σαφές από τα χαμηλά ποσοστά άμεσης επένδυσης που προσέλκυσε η χώρα. Ωστόσο, τα πρώτα δείγματα της νέας κυβέρνησης φαίνονται θετικά προς την κατεύθυνση της προσέλκυσης επενδυτών και η Σλοβακία αναμένει την εισροή ξένων κεφαλαίων και επενδύσεων που θα διευκολύνουν σημαντικά τον εκσυγχρονισμό και την αναδιάρθρωση της οικονομίας.

2.1.5. ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Η Ουγγαρία ήταν από τις πρώτες χώρες που εξέφρασε τον ευρωπαϊκό της προσανατολισμό και την επιθυμία της να ενταχθεί ως ισότιμο μέλος στη διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση της νέας χιλιετίας. Η στρατηγική που ακολούθησε προκειμένου να επιτύχει την μεταρρύθμιση και τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας της, χαρακτηρίζεται από σταθερά και σχεδιασμένα βήματα που σκοπό είχαν να οδηγήσουν με αργό αλλά συνετό τρόπο στην ελευθεροποίηση της οικονομίας.

Η πορεία της χώρας στα πρώτα χρόνια της μετασοσιαλιστικής εποχής ήταν, όπως και για τις περισσότερες υπό μετάβαση χώρες, πολύ δύσκολη, και είχε ως κύριο χαρακτηριστικό την μεγάλη συρρίκνωση της εθνικής παραγωγής, καθώς μέσα στην περίοδο 1990-1993 καταγράφονταν συνεχείς μειώσεις του ΑΕΠ κατά 10% περίπου.

(Πίνακας 6 Παραρτήματος). Παράλληλα, η οικονομία είχε να αντιμετωπίσει δύο ακόμα μεγάλα προβλήματα, αυτό του πληθωρισμού και των ελλειμμάτων του προϋπολογισμού της κεντρικής διοίκησης. Το ποσοστό του πληθωρισμού έφτασε και το 33% το 1991, ενώ η αποκλιμάκωσή του έγινε αισθητή από το 1993 και μετά. Τα ελλείμματα του δημοσίου τομέα και κυρίως του τομέα των κοινωνικών ασφαλίσεων, ήταν συνεχή με αποτέλεσμα συνεχής να είναι και ο εξωτερικός δανεισμός. Η συσσώρευση εξωτερικού χρέους (που έφτασε σε λίγα χρόνια το 80% του ΑΕΠ), έκανε δυσβάσταχτη την εξυπηρέτησή του και ακόμα πιο επιτακτική την ανάγκη για εξεύρεση κάποιας λύσης. Αν και από το 1991 και μετά τα δάνεια που σύναψε η χώρα έγιναν με καλύτερους όρους, αυτό δεν βελτίωσε θεαματικά την ήδη άσχημη εικόνα του εξωτερικού χρέους της χώρας. Τα πρώτα βήματα ανάκαμψης –όπως και στις περισσότερες χώρες- έγιναν ορατά από το 1994 και έπειτα, αφού πρώτα είχαν παρθεί μέτρα για την καταπολέμηση του πληθωρισμού και την δημοσιονομική εξυγίανση της οικονομίας. Η σύνταξη του σταθεροποιητικού προγράμματος το 1995 και η εφαρμογή αυτού, είχε ως σκοπό τη βελτίωση όλων των βασικών μακροοικονομικών δεικτών, αλλά ταυτόχρονα απέβλεπε και σε κάποιες διαρθρωτικές αλλαγές τόσο στην παραγωγική διαδικασία, όσο και στο νομοθετικό πλαίσιο.

Οι ρυθμοί ανάπτυξης άρχισαν να αυξάνονται, και ήδη το 1998 έφθασαν το 5%, ποσοστό που αποτελεί το υψηλότερο ποσοστό ανόδου του ΑΕΠ από την αρχή της μεταβατικής πορείας, ενώ τα προηγούμενα χρόνια οι αυξήσεις του εθνικού προϊόντος ήταν της τάξης του 1,5-2%. **(Πίνακας 2.5).** Σε αυτό συνέβαλε σημαντικά η "αναζωπύρωση" του δευτερογενή τομέα και η συνακόλουθη μεγάλη αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής κατά 14%. Ανάλογες προσπάθειες έγιναν και στον τομέα του δημοσίου χρέους, των ελλειμμάτων και του ισοζυγίου των πληρωμών. Εκείνο που θα πρέπει κυρίως να τονιστεί, είναι η αξιοσημείωτη αύξηση των εξαγωγών της Ουγγαρίας προς τις χώρες της Ε.Ε. και η αντίστοιχη μείωση αυτών προς τις ΧΚΑΕ. Ο κύριος εμπορικός εταίρος της Ουγγαρίας είναι η Γερμανία και η οικονομική

κατάσταση της χώρας επηρεάζει σημαντικά τον εξαγωγικό τομέα της Ουγγαρίας. Αυτό έγινε ορατό κατά το 1997 και 1998, όπου είχαμε ελάττωση των ρυθμών οικονομικής ανάπτυξης στην Δυτική Ευρώπη και κυριότερα στη Γερμανία, όπου μια μικρή οικονομική ύφεση επηρέασε αρνητικά τις εξαγωγές της Ουγγαρίας. Αντίθετα, η επίδραση της Ρωσικής κρίσης ήταν μικρή, σχεδόν αμελητέα, λόγω των περιορισμένων εμπορικών ισχέσεων μεταξύ των δύο χωρών.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.5: ΟΥΓΓΑΡΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	2,9	1,5	1,3	4,6	5,1	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	18,8	28,2	23,6	18,3	14,2	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	10,2	9,5	9,2	8,1	NA	NA
Κατεγοραμμένη	%	10,4	10,4	10,5	10,4	9,1	6,7
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		8,4	6,8	3,1	4,8	4,7	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		-9,4	-5,5	-3,7	-2,2	-4,8	NA
Σε Δις EYPO		-3,3	-1,9	-1,3	-0,6	-2,0	-0,5
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	267,2	185,3	143,6	96,9	104,2	NA
Μικτό Χρέος ως Δις EYPO		24,0	24,2	21,7	20,9	23,2	24,5
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		2,8	10,5	4,4	4,6	NA	NA

Σημείωση: NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999.*

Ταυτόχρονα, η νομισματική πολιτική που ακολουθήθηκε κινήθηκε μέσα στα πλαίσια των δυνατοτήτων που τις παρέχονταν από την γενικότερη κατάσταση που επικρατούσε στην παγκόσμια οικονομία. Η Κεντρική Τράπεζα της Ουγγαρίας ακολούθησε μια πολιτική συγκρατημένης διολίσθησης του νομίσματος της χώρας (φιορίνι), με ανάλογη πολιτική επιτοκίων. Τα τελευταία 2 χρόνια, ο ρυθμός διολίσθησης έχει μειωθεί και τα επιτόκια, λόγω και της μείωσης του πληθωρισμού, έχουν αρχίσει και αυτά, την καθοδική τους πορεία. Η μείωση του εμπορικού ελλείμματος στα 500 εκ. \$ και του εξωτερικού

χρέους στα 25 δις \$, είναι αποτέλεσμα των διαρθρωτικών και διορθωτικών μέτρων που πάρθηκαν κατά το 1995.

Εκείνο το οποίο βέβαια ήταν σημαντικό για την προώθηση της εκσυγχρονιστικής προσπάθειας της οικονομίας και που βοήθησε σημαντικά στην χρηματοδότηση του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών, ήταν οι ξένες άμεσες επενδύσεις. Οι ιδιωτικοποιήσεις των επιχειρήσεων στην Ουγγαρία κατά το διάστημα 1991-1997, έφτασαν τις 2.500 περίπου και αφορούσαν μεγάλες και μικρές κρατικές επιχειρήσεις και οργανισμούς. Οι παρασημαντικές εξελίξεις συνέβησαν κατά το 1995, έτος όπου λήφθηκε το πακέτο οικονομικών μέτρων για την βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας και είχε ως αποτέλεσμα την επιπλέον προσέλκυση ξένων επενδυτών που απέφερε στα ταμεία του κράτους έσοδα 4,5 δις δολάρια. Αυτές οι εισροές κεφαλαίων είχαν ως αποτέλεσμα να μειωθεί κατά 10% το δημόσιο χρέος και να ανέλθει στο 70% του ΑΕΠ. (European Economy, Supplement C, No 1- February 1999).

Η Ουγγαρία, όπως φαίνεται, έχει προχωρήσει αργά αλλά μεθοδικά στον εκσυγχρονισμό της οικονομίας της και με την βοήθεια των ιδιωτικοποιήσεων και του υψηλού όγκου των ξένων επενδύσεων, προσπαθεῖ να δώσει τακόμη μεγαλύτερη ώθηση στην οικονομική της ανάπτυξη και να θέσει τις προϋποθέσεις για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

2.1.6. ΠΟΛΩΝΙΑ

Η Πολωνία είναι η πρώτη από τις υπό μετάβαση χώρες που ξεπέρασε σχετικά πιο γρήγορα τα πρώτα δύσκολα χρόνια της μεταβατικής προσπάθειας. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι ήταν εύκολο να επιτευχθεί κάτι τέτοιο. Απεναντίας, τα οικονομικά μεγέθη των πρώτων χρόνων της μετα-σοσιαλιστικής οικονομίας βρίσκονταν σε πολὺ άσχημη κατάσταση. Το 1990 και 1991 είχαμε σημαντικές μειώσεις στο ΑΕΠ της χώρας που έφτασαν μέχρι και το 11,6%, ενώ ο πληθωρισμός έφτασε στο 586% το ίδιο διάστημα. Παράλληλα, η δημοσιονομική αναποτελεσματικότητα και η δημιούργια συνεχώς διογκούμενων

ελλειμμάτων, επέτειναν τη δυσκολία της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Η κατάσταση της Πολωνικής οικονομίας στις αρχές της δεκαετίας του 1990 θύμιζε κατά πολὺ αυτή των χωρών της Λατινικής Αμερικής, με τον χρόνιο γληθωρισμό και την αποτυχημένη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική που βασίζονταν στην αυξημένη «δολαριοποίηση» της οικονομίας και την συνεχιζόμενη υποτίμηση του εθνικού νομίσματος. (Economic Survey of Europe, 1994).

Το σταθεροποιητικό πρόγραμμα που ακολούθησε η χώρα από το 1990, και αφορούσε κυρίως στην σταθεροποίηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας και την ευρύτερη νομισματική σταθερότητα, είχε σημαντικά αποτελέσματα, που αντικατοπτρίζονται στην σημαντική μείωση του πληθωρισμού και την βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας. Επιπλέον, εξασφαλίσθηκαν συγκριτικά υψηλά επιτόκια για τις καταθέσεις σε εγχώριο νόμισμα, προκειμένου να ενισχυθεί το Ζλότου και να μειωθεί η υπερβολική χρήση του δολαρίου ως μέσου συναλλαγών.

Η εμπειρία τόσο της Πολωνίας όσο και άλλων υπό μετάβαση χωρών επιβεβαιώνει ότι η υποκατάσταση του εθνικού νομίσματος τείνει να αποτελεί σημαντικό παράγοντα της παρουσίας υψηλού και ευμετάβλητου πληθωρισμού. Εξαρτώμενο από θεσμικούς περιορισμούς και μακροοικονομικές συνθήκες, το ποσοστό εισαγωγής του δολαρίου στις συναλλαγές των ΧΚΑΕ ξεκίνησε από το μηδέν στις αρχές της μεταρρυθμιστικής πορείας και έφτασε σε ορισμένες χώρες μέχρι και το 60%, την περίοδο 1992-1993. (Economic Survey of Europe, 1993).

Οι προσπάθειες ανάκαμψης της οικονομίας συνεχίστηκαν και ήδη από το 1992, έχουμε την καταγραφή της πρώτης θετικής μεταβολής του ΑΕΠ κατά 2,6%. Η πιώση του πληθωρισμού ήταν ακόμη πιο έντονη, ενώ η αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής και η προσπάθεια νοικοκυρέματος των δημοσιονομικών μεγεθών της οικονομίας, άρχισαν να γίνονται πλέον ορατά. Μέσα στα επόμενα χρόνια η Πολωνία θα καταστεί ως μια από τις πλέον ταχύτατα αναπτυσσόμενες χώρες που επιτυγχάνουν υψηλούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης, που αγγίζουν κατά μέσο όρο το 6-7%. (**Πίνακας 2.6**). Η συγκράτηση

του ελλείμματος του προϋπολογισμού βοηθήθηκε σημαντικά από τα επιπλέον έσοδα που προέκυψαν από την φορολογία του εισοδήματος – λόγω αυξημένης ανόδου του ΑΕΠ- και την βελτίωση του συστήματος συλλογής των φορολογικών εσόδων. Το 1995 η κυβέρνηση υιοθέτησε ένα φιλόδοξο πρόγραμμα που ονομάστηκε «**πακέτο 2000**» και αφορούσε τους στόχους οικονομικής πολιτικής σχετικά με τον πληθωρισμό, τον ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ και του ελλείμματος της κεντρικής διοίκησης. Στόχος με το τέλος του αιώνα, είναι να σταθεροποιηθεί το ποσοστό αύξησης του ΑΕΠ σε ~~-5,5%~~ και να μειωθεί το έλλειμμα του κρατικού προϋπολογισμού στο 1,7% του ΑΕΠ, ενώ παράλληλα να επιτευχθούν μείωση της ανεργίας και αύξηση των εξαγωγών. Από τα μέχρι πρόσφατα στοιχεία προκύπτει, ότι μάλλον είναι δύσκολη η εκπλήρωση αυτού του φιλόδοξου σχεδίου για την βελτίωση των οικονομικών μεγεθών, εντούτοις η εξέταση των στοιχείων δείχνει ότι είχαμε θεαματικές μεταβολές στην οικονομία της χώρας. (World Economic Outlook, 1997).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.6: ΠΟΛΩΝΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	5,2	7,0	6,1	6,9	4,8	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	32,2	27,8	19,9	14,9	11,8	6,2
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	14,4	13,3	12,3	11,2	NA	NA
Κατεγοριαμένη	%	16,0	14,9	13,2	10,3	10,4	12,5
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		-2,4	-2,1	-2,5	-3,1	-3,0	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		1,0	0,7	-2,4	-3,2	-4,2	NA
Σε Δις EYPO		1,1	-3,8	6,0	-0,28	NA	NA
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	221,0	169,0	145,0	123,0	122,0	121,0
Μικτό Χρέος σε Δις EYPO		35,5	33,6	31,8	33,6	35,4	37,7
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		0,6	1,1	1,8	2,2	4,4	NA

Σημείωση: NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999*.

Ο ρυθμός ανάπτυξης κινείται γύρω στο 5%, ενώ ο πληθωρισμός προβλέπεται να κλείσει το 1999 στο 6,2%. Η συγκρατημένη αύξηση των μισθών και η διατήρηση χαμηλών σχετικά επιτοκίων συνέβαλαν αποφασιστικά στην μείωση του πληθωρισμού. Η ανεργία παρότι έπεσε, εξακολουθεί να είναι υψηλή και να κυμαίνεται στο 13% περίπου. Το εμπορικό έλλειμμα από το 1997 και μετά συνεχώς μειώνεται, κυρίως λόγω του αυξημένου όγκου των εξαγωγών και της αυξημένης διολίσθησης του Ζότου, ενώ παράλληλα συνεχίστηκε η μείωση των εισαγωγών. Όσο αφορά το έλλειμμα των τρεχουσών συναλλαγών, αυτό κινείται σταθερά κάτω από 4% του ΑΕΠ και αυτό οφείλεται κυρίως στις αυξημένες εισροές ξένων κεφαλαίων.

Αν και η προσέλκυση ξένων επενδυτών και η ιδιωτικοποίηση της οικονομίας δεν ήταν το ίδιο γρήγορη όπως σε άλλες χώρες, εντούτοις με το πρόγραμμα ιδιωτικοποίησεων που εξήγγειλε η κυβέρνηση της χώρας κατά το 1997 και αφορούσε την ιδιωτικοποίηση 5 μεγάλων κρατικών επιχειρήσεων και δύο κρατικών τραπεζών, αυξήθηκε σημαντικά η εισροή των ξένων κεφαλαίων. Το πρόγραμμα των ιδιωτικοποίησεων αναμένεται να ολοκληρωθεί έως το 2001, σύμφωνα με τις δεσμεύσεις της κυβέρνησης, ωστόσο φαίνεται ότι η ιδιωτικοποίηση της οικονομίας δεν θα είναι εύκολη υπόθεση κυρίως λόγω της δυναμικής αντίδρασης των εργαζομένων, που εκφράστηκε με μαζικές απεργιακές κινητοποιήσεις.

Ακολουθώντας την στρατηγική του «big bang», η Πολωνία κατόρθωσε να επιτύχει σημαντικές προόδους στην ανάπτυξη και τον διαρθρωτικό εκσυγχρονισμό της οικονομίας. Δεν πρέπει άλλωστε να ξεχνάμε ότι έχει μεγάλη σημασία και για τις υπόλοιπες ΧΚΑΕ η πορεία της οικονομίας χωρών όπως η Πολωνία, που πρωταγωνιστούν στη μεταβατική διαδικασία και επηρεάζουν αυτή. Αυτό πιστοποιείται και από το γεγονός ότι το ΑΕΠ της Πολωνίας αντιπροσωπεύει το 40% του συνόλου του ΑΕΠ των υπό μετάβαση χωρών και οπωσδήποτε η θετική οικονομική πορεία της χώρας αυτής, συνιστά θετική εξέλιξη για την ανάπτυξη και των υπόλοιπων χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

2.1.7. ΣΛΟΒΕΝΙΑ

Η Σλοβενία βρίσκεται στην διαδικασία εφαρμογής και ολοκλήρωσης της μεταβατικής πορείας σε μια ανταγωνιστική οικονομία, με απότερο σκοπό την βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης και της ποιότητας ζωής των πολιτών της. Σημαντικό στοιχείο για την επίτευξη αυτού του στόχου, είναι η προσχώρηση της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε όσο πιο σύντομο χρονικό διάστημα γίνεται. Η Σλοβενία είναι η τελευταία από τις XΚΑΕ που υπέβαλε αίτηση για την ένταξή της στην Ε.Ε., στις 10 Ιουνίου 1996. Από τη δημιουργία της ως ανεξάρτητου κράτους, το 1991, ύστερα από την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η Σλοβενία προσπαθεί να βελτιώσει την οικονομική της κατάσταση και να προχωρήσει στην ανασυγκρότηση και τον εκσυγχρονισμό της οικονομίας της.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.7: ΣΛΟΒΕΝΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	5,3	3,9	3,5	4,6	3,9	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	19,8	13,5	9,9	8,4	7,9	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	9,0	7,4	7,3	7,9	NA	NA
Κατεγέγραμμένη	%	14,2	14,5	14,4	14,8	14,6	14,3
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		-0,2	0,0	0,3	-1,1	-0,6	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		4,2	-0,1	0,2	0,2	NA	NA
Σε Δις EYPO		0,5	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	27,0	30,0	39,0	40,0	NA	NA
Μικτό Χρέος Σε Δις EYPO		1,9	2,3	3,2	3,7	4,4	NA
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		0,9	0,9	0,8	1,8	NA	NA

Σημείωση: NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999*.

Μέχρι και το 1992, το εθνικό εισόδημα της χώρας συνεχώς μειώνονταν, γεγονός που αντικατοπτρίζεται από την συνεχή τριετή συρρίκνωση του ΑΕΠ. (**Πίνακας 6** Παραρτήματος). Το 1993 ήταν η πρώτη χρονιά αύξησης του ΑΕΠ που άγγιξε το 1,3%. Το 1994, το ΑΕΠ

αυξήθηκε κατά 4,9%, το υψηλότερο ποσοστό αύξησης στην 8ετή εφαρμογή του μεταβατικού προγράμματος. (**Πίνακας 2.7**). Το σημαντικότερο όμως από τα προβλήματα που είχε να αντιμετωπίσει η Σλοβενία στην αρχή της εφαρμογής του σχεδίου ελευθεροποίησης της οικονομίας, ήταν ο πολύ υψηλός πληθωρισμός. Άλλωστε, το πρόβλημα αυτό ήταν κοινό σε όλες σχεδόν τις υπό μετάβαση χώρες. Όταν η Σλοβενία έγινε αυτόνομο κράτος, ο πληθωρισμός έτρεχε με ρυθμό περίπου 202%, ενώ σήμερα κινείται σε μονοψήφιο νούμερο (περίπου 7%). Η αποκλιμάκωση του πληθωρισμού ήταν σταδιακή και έγινε ύστερα από την επιτυχημένη εφαρμογή ενός μείγματος δημοσιονομικής και νομισματικής πολιτικής. Η δημοσιονομική πολιτική είχε ως σκοπό την διατήρηση ισοσκελισμένου προϋπολογισμού με σκοπό την αύξηση των εσόδων, ενώ παράλληλα έγιναν προσπάθειες περιστολής των αυξημένων κρατικών δαπανών που δεν είχαν καμία αναπτυξιακή συνεισφορά και συνέτειναν στην επιτάχυνση του πληθωρισμού.

Από την άλλη μεριά, η νομισματική πολιτική προσπάθησε να κρατήσει σε χαμηλά ποσοστά την ρευστότητα της οικονομίας, διαμέσου του ελέγχου της ποσότητας του χρήματος. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα υψηλά επιτόκια, τα οποία αποθάρρυναν τις επενδύσεις. Επειδή θέση σ' αυτήν την προσπάθεια αποκλιμάκωσης του πληθωρισμού κατέχει και η συναλλαγματική πολιτική όπου έγιναν προσπάθειες συγκράτησης της ισοτιμίας του τόλαρ, έναντι των κυριοτέρων ευρωπαϊκών νομισμάτων και κυρίως του γερμανικού μάρκου, καθώς η Γερμανία αποτελεί τον κυριότερο εμπορικό εταίρο της Σλοβενίας. Η νομισματική πολιτική κατόρθωσε να επιτύχει μια σειρά από σημαντικούς στόχους τα τελευταία οκτώ χρόνια που αφορούν τη μείωση του πληθωρισμού, την ενδυνάμωση του ισοζυγίου πληρωμών, την αύξηση των συναλλαγματικών διαθεσίμων της χώρας, τη μείωση των επιτοκίων και την διατήρηση κλίματος σταθερότητας στο τραπεζικό σύστημα.

Εκείνο που χαρακτηρίζει γενικότερα την οικονομία της Σλοβενίας είναι το μικρό εμπορικό έλλειμμα, καθώς και τα ισορροπημένα ισοζύγια προϋπολογισμού του κράτους και του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών. Η ισορροπία αυτή επιτεύχθηκε χάρις κυρίως στην

αυστηρή εισοδηματική πολιτική που ακολούθησε η κυβέρνηση, με την περιορισμένη αύξηση των μισθών στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα, μέσω των συλλογικών διαπραγματεύσεων, αυξήσεις που σε καμιά περίπτωση δεν ξεπερνούσαν την αύξηση της παραγωγικότητας. Η βελτίωση του συστήματος συλλογής των φορολογικών εσόδων και το πάγωμα των προσλήψεων στο δημόσιο τομέα συνέτειναν επίσης στην ισορροπημένη πορεία του ισοζυγίου του προϋπολογισμού.

Ωστόσο, σημαντικό παραμένει το πρόβλημα της ανεργίας στην Σλοβενία. Από την αρχή της απελευθέρωσης της οικονομίας έως και σήμερα, το ποσοστό της ανεργίας δεν μειώνεται και κινείται σε ποσοστά πάνω από το 14,5%. (**Πίνακες 2, 3** Παραρτήματος). Οπωσδήποτε η αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης εμπόδισε την περαιτέρω αύξηση της ανεργίας, εντούτοις όμως δεν απέδωσε και τα αναμενόμενα όσον αφορά την αύξηση της απασχόλησης. Ο συνεχώς μειούμενος αριθμός των εργαζομένων των κρατικών επιχειρήσεων, αντισταθμίζεται από τον αυξανόμενο αριθμό των αυτοαπασχολουμένων. Παρόλα αυτά, σημαντική αύξηση της απασχόλησης δεν επιτυγχάνεται, καθώς φαίνεται ότι το πρόβλημα της ανεργίας στη Σλοβενία είναι διαρθρωτικό. Η αγορά εργασίας της χώρας υποφέρει από προβλήματα όμοια σχεδόν με αυτά που αντιμετωπίζουν οι χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δηλαδή μακροχρόνια ανεργία και χαμηλή απορρόφηση των ανέργων παρά την ταχεία οικονομική ανάπτυξη.

Η πορεία των ιδιωτικοποιήσεων που ξεκίνησε αργοπορημένα το 1994 η κυβέρνηση, ολοκληρώθηκε επισήμως στο τέλος του 1998. Το ενδιαφέρον τώρα στρέφεται στην ιδιωτικοποίηση κρατικών τραπεζών και άλλων χρηματοοικονομικών ιδρυμάτων, καθώς και ορισμένων επιχειρήσεων κοινής ωφελείας. Η εκδήλωση ενδιαφέροντος από ξένους επενδυτές είναι αυξημένη, καθώς έχει προχωρήσει σε μεγάλο βαθμό ο εκσυγχρονισμός των υπό ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων. Παρόλα αυτά το σύνολο των επιχειρήσεων που παρέμειναν υπό κρατικό έλεγχο έχουν να διανύσουν πολύ δρόμο ακόμη, προκειμένου να γίνουν ανταγωνιστικές και κερδοφόρες. Στην Σλοβενία, δεν θα συναντήσουμε υψηλές εισροές κεφαλαίων από το εξωτερικό, όπως συμβάινει με τις περισσότερες από

τις ΧΚΑΕ. Αιτία αποτελεί η αργοπορημένη ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων, η καθυστέρηση εκσυγχρονισμού του τραπεζικού συστήματος και της υιοθέτησης του Διεθνούς Τραπεζικού και Συναλλαγματικού Δικαίου, καθώς και η μη ύπαρξη σαφούς και ολοκληρωμένου νομοθετικού πλαισίου. Εντούτοις, καταβάλονται προσπάθειες αύξησης των ξένων άμεσων επενδύσεων που θα βοηθήσουν σημαντικά στην χρηματοδότηση της αναπτυξιακής πορείας της χώρας. Μάλιστα το 1997 είχαμε σημαντική εισροή ξένων κεφαλαίων που ξεπέρασαν τα 350 εκ. δολάρια και ήταν 4 φορές μεγαλύτερη από τις αντίστοιχες εισροές προηγουμένων ετών. (European Economy, Supplement C, No 4- November 1998).

Η μακροοικονομική σταθερότητα που έχει να επιδείξει η Σλοβενία, σε συνδυασμό με τη σταθερή αναπτυξιακή πορεία που ακολουθεί τα τελευταία χρόνια, αποτελούν εγγύηση για την επίτευξη των κριτηρίων της Συνόδου της Κοπεγχάγης.

2.2. ΒΑΛΤΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

Στην συνέχεια της εργασίας θα εξετάσω τις οικονομικές επιδόσεις των 3 Βαλτικών Χωρών, της Εσθονίας, της Λιθουανίας και της Λετονίας κατά την τελευταία οκταετία, δηλαδή από το 1991 - χρονιά που απέκτησαν την ανεξαρτησία τους ύστερα από την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης- έως και σήμερα. Η ξεχωριστή ως ενότητα εξέταση των Βαλτικών χωρών έγινε καθαρά για λόγους που αφορούν κυρίως την ιδιαιτερότητα που παρουσιάζουν αυτές οι χώρες, καθώς προέρχονται και οι τρεις από το ίδιο ομόσπονδο κράτος και τα οικονομικά τους χαρακτηριστικά είναι σχεδόν όμοια και επηρεασμένα από την πολιτική που ακολούθησε τα προηγούμενα χρόνια η ενοποιημένη Σοβιετική Ένωση.

2.2.1 ΕΣΘΟΝΙΑ

Θα ξεκινήσουμε την ανάλυση των οικονομικών στοιχείων των Βαλτικών χωρών με την Εσθονία, η οποία θεωρείται και από οικονομικής απόψεως, ως η πιο αναπτυγμένη μεταξύ αυτών των χωρών.

Η Εσθονία, όπως και οι υπόλοιπες Βαλτικές χώρες, διακήρυξε πολύ νωρίς την ανεξαρτησία της, την οποία και πέτυχε, ωστόσο παρέμεινε στενά συνδεδεμένη από τις εξελίξεις που αφορούσαν τις άλλες Σοβιετικές Δημοκρατίες και κυρίως τη Ρωσία. Η μείωση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης ήταν συνεχής τα τρία πρώτα χρόνια της μεταβατικής πορείας, μέχρι και το 1994, με αποκορύφωμα την μείωση του ΑΕΠ το 1992 περίπου κατά 15%. (**Πίνακας 6** Παραρτήματος). Η ουσιαστική ανάκαμψη της οικονομίας, ύστερα από το αρχικό σοκ της απότομης μεταβολής της οικονομικής πολιτικής, ήρθε το 1995 όπου είχαμε και αύξηση του ΑΕΠ κατά 4,3% περίπου. (**Πίνακας 2.8**). Τα προβλήματα όμως που αντιμετώπισε η Εσθονία στο ξεκίνημα της μεταβατικής διαδικασίας, αφορούσαν κυρίως τον υψηλό πληθωρισμό και τα υψηλά εμπορικά ελλείμματα. Η εκτίναξη του πληθωρισμού στο 1069% το 1992 από 211% που ήταν τον αμέσως προηγούμενο χρόνο, ήταν αποτέλεσμα της απελευθέρωσης των τιμών των προϊόντων και των υπηρεσιών που μέχρι τότε βρισκόταν υπό κρατικό έλεγχο. Στη θεαματική αυτή μεταβολή συνέβαλε και η απελευθέρωση των τιμών ενέργειας που εφάρμοσε κατά τον ίδιο χρόνο η Ρωσία, που είχε ως αποτέλεσμα την κατακόρυφη αύξηση στην τιμή τους και την σημαντική επιβάρυνση των εισαγωγών της Εσθονίας. Άλλα και η γενικότερη ελευθεροποίηση των τιμών στη Ρωσία, κύριο εμπορικό εταίρο την εποχή εκείνη της Εσθονίας, άσκησαν σημαντικές πιέσεις στον πληθωρισμό. Η αποκατάσταση της ισορροπίας και η σταδιακή προσαρμογή της αγοράς προς τις νέες συνθήκες επέτρεψαν τον επόμενο χρόνο την μείωση του πληθωρισμού σε επίπεδα μεταξύ 70-80%. Από τότε και ως σήμερα ο πληθωρισμός βαίνει συνεχώς μειούμενος και για το 1999 οι προβλέψεις λένε ότι θα κυμανθεί σε επίπεδα κάτω του 7,5%.

Ωστόσο, πέρα από τα πληθωριστικά προβλήματα που αντιμετώπισε η Εσθονία και τις όποιες επιδράσεις είχαν αυτά, σημαντικό εμφανίζονταν και το πρόβλημα του εμπορικού ελλείμματος. Η υποτίμηση του ρουβλίου, και η αρχική συρρίκνωση του παραγωγικού επιπέδου, επηρέασαν αρνητικά τις εξαγωγές και συνέβαλαν στην δραματική αύξηση των εισαγωγών. Παρόλα όμως τα

μεγάλα εμπορικά ελλείμματα και την αρχική μείωση της οικονομικής δραστηριότητας κατά τα πρώτα χρόνια, ο κρατικός προϋπολογισμός ήταν ισοσκελισμένος. Αυτό οφειλόταν κυρίως στην πληθωριστική αύξηση των εσόδων του προϋπολογισμού που αυξήθηκαν σημαντικά σε σχέση με τις κρατικές δαπάνες, αλλά και λόγω της επιβολής μιας σειράς από έκτακτους φόρους. Η διατήρηση του πλεονασματικού προϋπολογισμού μέχρι και το 1994, και η ταυτόχρονη αποκλιμάκωση του πληθωρισμού συνηγορούν προς την επιβεβαίωση της προηγούμενης επιχειρηματολογίας μας. Τα επόμενα χρόνια μέχρι και το 1999 οι κρατικοί προϋπολογισμοί χαρακτηρίζονταν από την ισορροπία που παρουσίαζαν και τις μικρές διακυμάνσεις που οφείλονταν κυρίως σε εξωγενείς παράγοντες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.8: ΕΣΘΟΝΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	1,8	4,3	4,0	10,6	4,0	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	47,7	29,0	23,1	11,2	8,2	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	7,6	9,7	10,0	9,7	NA	NA
Κατεγγραμμένη	%	4,5	4,1	4,3	3,6	4,0	5,3
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		1,3	-1,2	-1,9	2,2	-0,3	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		-7,2	-4,4	-9,2	-12,0	-8,5	NA
Σε Δις ΕΥΡΟ		-0,1	-0,1	-0,3	-0,5	-0,4	NA
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	NA	NA	NA	73,0	70,0	NA
Μικτό Χρέος Σε Δις ΕΥΡΟ		NA	NA	NA	2,4	2,6	NA
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		9,4	5,6	2,5	2,7	10,6	NA

Σημείωση: α) NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

β) Όσα στοιχεία αφορούν το 1999, αναφέρονται σε προβλέψεις.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 1- February, 1999*.

Αν και οι εξαγωγές της χώρας κατά το 1996 αυξήθηκαν, το εμπορικό ισοζύγιο της χώρας εξακολουθούσε να είναι ελλειμματικό, κυρίως λόγω των αυξημένων εισαγωγών. Στις αρχές του 1996 το έλλειμμα έφτασε να αντιπροσωπεύει το 24% του ΑΕΠ. Ένα έλλειμμα

αυτού του μεγέθους μπορεί να διατηρηθεί εάν υπάρχει επαρκής εισροή ξένων κεφαλαίων. Και στην περίπτωση της Εσθονίας συνέβαινε κάπι τέτοιο. Η χρηματοδότηση του εμπορικού ελλείμματος και του ελλείμματος των τρεχουσών συναλλαγών από τις άμεσες ξένες επενδύσεις και τις άδηλες συναλλαγές που αφορούσαν το τουριστικό συνάλλαγμα και τις υπηρεσίες μεταφορών, συγκράτησαν το ύψος αυτών των ελλειμμάτων σε ανεκτά όρια και δεν επιβάρυναν επιπλέον το εξωτερικό χρέος της χώρας.

Παράλληλα, το ΑΕΠ συνέχιζε να αυξάνει και το 1997 κατέγραψε το εντυπωσιακό ποσοστό αύξησης του 11,4% (σε σχέση με το 4% το 1996), δείγμα της αναθέρμανσης που παρουσίαζε η οικονομία και της τεράστιας προσπάθειας που καταβάλονταν για την βελτίωση της οικονομικής κατάστασης της χώρας.

Τα μέτρα που έλαβε η κυβέρνηση τον Ιούνιο του 1998 στόχευαν στη συγκράτηση των εμπορικών ελλειμμάτων και του εξωτερικού χρέους και είχαν την έγκριση και την στήριξη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Τα μέτρα αφορούσαν τον περαιτέρω περιορισμό των κρατικών δαπανών, την αύξηση των εμμέσων φόρων στα ποτά και στον καπνό και την εισαγωγή φόρου στα αγαθά πολυτελείας. Επίσης, προβλεπόταν αυστηρότερη τήρηση της νομισματικής πολιτικής και των χορηγούμενων πιστώσεων, προκειμένου να βελτιωθεί το εμπορικό ισοζύγιο και να αυξηθούν τα συναλλαγματικά διαθέσιμα της χώρας.

Σε ότι αφορά και τους άλλους τομείς της οικονομικής δραστηριότητας της Εσθονίας, φαίνεται ότι η πρόοδος που συντελέστηκε στην δομική ανασυγκρότηση των επιχειρήσεων υπήρξε αρκετά ικανοποιητική. Η ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων ήταν το μέσο που επιλέχτηκε για αυτό το σκοπό. Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων πουλήθηκε μέσω της προκήρυξης διαγωνισμών και της κατάθεσης ανταγωνιστικών προσφορών, αλλά και διαμέσου της ευθείας πώλησης σε ξένους και ντόπιους επενδυτές, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα ότι η τοποθέτηση στρατηγικών επενδυτών θα εγγυηθεί την προστασία των θέσεων απασχόλησης και του σωστού management. Έως και το τέλος του 1995, περισσότερες από 1.100 μικρού και μεσαίου μεγέθους

επιχειρήσεις άλλαξαν ιδιοκτησιακό καθεστώς με συνολικό τίμημα που έφτασε τα 23 εκατ. δολάρια. (European Economy, Supplement C, No 2- May, 1996). Επιπρόσθετα οι 400 μεγαλύτερες εταιρείες πουλήθηκαν με συνολικά έσοδα που ξεπερνούσαν τα 200 εκ. δολάρια.

Η πρόοδος που πραγματοποίησε η οικονομία της Εσθονίας κατά τα τελευταία χρόνια της επιτρέπει να σχεδιάζει με πιο σίγουρο τρόπο τα επόμενα βήματά της, ενώ παράλληλα την εντάσσει μεταξύ των πιο «ισχυρών» οικονομικά υπό μετάβαση χωρών.

2.2.2. ΛΕΤΟΝΙΑ

Εκείνο που αποτελεί πράγματι ενδιαφέρον είναι το γεγονός ότι οι χώρες της Βαλτικής παρουσίασαν σχεδόν τις ίδιες οικονομικές επιδόσεις και οι αλλαγές που συνέβαιναν σε οικονομικό επίπεδο χαρακτηρίζονται από μια ομοιογένεια. Έτσι και η περίπτωση της Λετονίας, δεν μπορούσε να αποτελεί εξαίρεση αυτού του κανόνα, καθώς η βαθιά οικονομική κρίση που γνώρισε η χώρα τα πρώτα χρόνια της ανεξαρτητοποίησής της, συνεχίστηκε μέχρι και το 1994, ενώ από εκεί και πέρα οι ρυθμοί ανάπτυξης έγιναν θετικοί και καταγράφηκε μια θετική οικονομική πορεία.

Η πτώση του ΑΕΠ της χώρας έφτασε στο απόγειό της κατά το 1992, όπου μειώθηκε κατά 35,0% σε σχέση με το 1991. (**Πίνακας 6** Παραρτήματος). Η μείωση της βιομηχανικής παραγωγής ήταν πολύ μεγάλη, καθώς η απελευθέρωση των τιμών και του εμπορίου επηρέασε αρνητικά τον συγκεκριμένο τομέα παραγωγής. Η σταδιακή εξισορρόπηση της οικονομικής κατάστασης της χώρας προχώρησε κατά τα επόμενα έτη, καθώς είχαν ήδη απορροφηθεί εξ ολοκλήρου οι κραδασμοί που προκλήθηκαν από την αλλαγή οικονομικού και πολιτικού καθεστώτος.

Κατά το ίδιο χρονικό διάστημα επιδείνωση σημείωσαν οι περισσότεροι δείκτες της οικονομίας, με οξύτερο και εδώ το πρόβλημα του πληθωρισμού. Ο καλπάζων πληθωρισμός του 1992 (951%), ήταν αποτέλεσμα της απελευθέρωσης των τιμών των προϊόντων κυρίως, αλλά και της υποτίμησης του ρουβλίου που χρησιμοποιούνταν ως εθνικό

νόμισμα μέχρι και τα τέλη του ίδιου έτους. Η σταδιακή αποκλιμάκωση του πληθωρισμού άρχισε τον επόμενο χρόνο και μέχρι και το 1994 έπεσε σε επίπεδα του 33-35%. Συνακόλουθη πορεία με αυτή του πληθωρισμού κατέγραψε τα πρώτα χρόνια και το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου, καθώς η προσπάθεια αναπροσανατολισμού της οικονομίας –κυρίως του εξαγωγικού αλλά και του εισαγωγικού τομέα– προς τη Δύση και την Ε.Ε., ήταν αργή και αναποτελεσματική. Ο ομφάλιος λόρος που συνέδεε την Λετονία όπως και τις άλλες Βαλτικές χώρες με την Ρωσία, δεν μπορούσε να αποκοπεί εύκολα και ο κυριότερος εμπορικός εταίρος εξακολουθούσε να παραμένει η Ρωσία.

Το ενθαρρυντικό στοιχείο στην όλη οικονομική κατάσταση της χώρας, ήταν η επίτευξη πλεονασμάτων στον κρατικό προϋπολογισμό, απόρροια της πληθωριστικής αύξησης των εσόδων του κράτους και του μη επηρεασμού του φοροεισπρακτικού μηχανισμού από τις εξελίξεις που συνέβησαν. Η διατήρηση αυτού του μικρού πλεονάσματος που έφτασε μέχρι και το 2% του ΑΕΠ, διακόπηκε από το 1994 και ύστερα, και οφειλόταν σε εγγενείς παράγοντες της οικονομίας που θα εξεταστούν παρακάτω.

Η δεύτερη ουσιαστικά φάση της μεταβατικής πορείας, που αφορά την περίοδο 1994-1999, χαρακτηρίζεται από την σταδιακή αύξηση του ΑΕΠ, την θεαματική πτώση του πληθωρισμού, αλλά και την ταυτόχρονη χειροτέρευση του εμπορικού ελλείμματος και του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. (**Πίνακας 2.9**). Η πίεση που ασκήθηκε στον χρηματικό τομέα της οικονομίας ήταν μεγάλη, με αποτέλεσμα την μείωση της κατανάλωσης και της παραγωγής καθώς οι επιχειρήσεις αντιμετώπιζαν μεγάλα προβλήματα ρευστότητας. Η έλλειψη εμπιστοσύνης και η απουσία σημαντικών διαθεσίμων σε εγχώριο νόμισμα, ώθησε τα επιτόκια της διατραπεζικής αγοράς προς τα πάνω και επηρέασε αρνητικά τις επενδύσεις.

Η κρίση του τραπεζικού τομέα που ξέσπασε το 1995 επηρέασε την οικονομική ανάπτυξη και δραστηριότητα. Κατά το ίδιο έτος η μείωση του ΑΕΠ κατά 1,6%, ήρθε ως αποτέλεσμα της μείωσης της βιομηχανικής παραγωγής και έπληξε κυρίως τους κλάδους της

μεταποίησης και των ορυχείων. Ωστόσο, από τους πρώτους μήνες του 1996, η οικονομία επανήλθε σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης και η βιομηχανική παραγωγή αυξήθηκε για πρώτη φορά από την ανεξαρτητοποίηση της χώρας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.9: ΛΕΤΟΝΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	0,6	-0,8	3,3	8,6	3,6	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	35,9	25,1	17,7	8,4	4,7	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	NA	18,9	18,3	14,4	NA	NA
Κατεγεγραμμένη	%	6,5	6,6	7,2	7,0	9,2	10,1
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		-4,4	-3,4	-1,1	1,8	0,2	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		-5,5	-0,4	-5,5	-6,1	-11,1	NA
Σε Δις EYPO		0,2	0,0	-0,3	-0,3	-0,7	NA
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	NA	31,0	28,0	27,0	33,0	NA
Μικτό Χρέος Σε Δις EYPO		0,3	0,5	0,6	0,7	0,5	NA
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		7,6	5,5	7,4	9,2	3,4	NA

Σημείωση: α) NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

β) Όσα στοιχεία αφορούν το 1999, αναφέρονται σε προβλέψεις.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C-No 1-February, 1999.*

Θετική πορεία κατέγραψε επίσης και ο εξωτερικός τομέας της οικονομίας, καθώς οι εξαγωγές αυξήθηκαν κατά 16%, ενώ η αύξηση των εισαγωγών έφτασε το 34%, με αποτέλεσμα την μεγαλύτερη διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος. Τα διεθνή συναλλαγματικά αποθέματα της χώρας αυξήθηκαν, που σημαίνει ότι το έλλειμμα χρηματοδοτήθηκε εξ ολοκλήρου από το πλεόνασμα του τομέα των υπηρεσιών και των λογαριασμό κεφαλαιακών διαθεσίμων.

Σε μεγάλο βαθμό οι αυξημένες εισροές ξένων άμεσων επενδύσεων τα τελευταία χρόνια σχετίζονται με την επιτάχυνση της διαδικασίας των ιδιωτικοποιήσεων. Η 1η Ιουλίου 1998 τέθηκε ως η ημερομηνία ολοκλήρωσης των ιδιωτικοποιήσεων επιχειρήσεων μικρού και μεσαίου μεγέθους. Τώρα που η ημερομηνία αυτή έχει περάσει, είναι προφανές

ότι παρόλο την μεγάλη πρόοδο που σημειώθηκε, υπάρχει ακόμα μακρύς δρόμος και πολύ δουλειά. Οι κανονισμοί που αφορούν τις ιδιωτικοποιήσεις και οι συμφωνίες που έχουν θέσει τους όρους για την πώληση των επιχειρήσεων, έχουν συμφωνηθεί, αλλά η ολοκλήρωση της μετάβασης των επιχειρήσεων θα πάρει λίγο χρόνο ακόμη. Επιπλέον, η ιδιωτικοποίηση στρατηγικής σημασίας επιχειρήσεων του δημοσίου τομέα όπως είναι το αέριο, οι τηλεπικοινωνίες και η ενέργεια φαίνεται ότι θα καθυστερήσει, κυρίως εξαιτίας της πολιτικής διαμάχης που έχει ξεσπάσει και της νομοθετικής φύσεως επιπλοκές - που έχουν παρουσιαστεί. Ο εκσυγχρονισμός των επιχειρήσεων πρέπει να προχωρήσει και η ιδιωτικοποίηση αυτών, προβάλει ως άμεσο μέτρο για την επίτευξη του στόχου αυτού, αλλά και την προσέλκυση ξένων επενδυτών και αυξημένων κεφαλαιακών εισροών.

2.2.3. ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ

Η προσπάθεια της Λιθουανίας, της μεγαλύτερης σε έκταση και πληθυσμό από τις χώρες της Βαλτικής, να δημιουργήσει το κατάλληλο μακροοικονομικό και νομισματικό πλαίσιο που θα βοηθήσει στην σταθεροποίηση και την ανάπτυξη της οικονομίας, είχε **παρόμοια χαρακτηριστικά** με τις προσπάθειες και των άλλων υπό-μετάβαση χωρών.

Τα πρώτα δύσκολα χρόνια της μεταβατικής προσπάθειας, ακολουθήθηκαν από σημαντικές προόδους τόσο σε θέματα αναπτυξιακής πορείας, όσο και σε θέματα ευρωπαϊκού προσανατολισμού. Η συρρίκνωση του ΑΕΠ ήταν σημαντική μέχρι και το 1993, με αποκορύφωμα το 1992, όπου είχαμε πτώση κατά 33,8%. Η αβεβαιότητα και η σύγχυση που επικράτησε κατά την αρχή της εκσυγχρονιστικής προσπάθειας σε συνδυασμό με τις τεράστιες αλλαγές που συνέβησαν στην οργανωτική δομή της οικονομίας, επηρέασαν αρνητικά τους ρυθμούς ανάπτυξης της χώρας. Η πλήρης απελευθέρωση των τιμών ολοκληρώθηκε το 1992 και είχε ως αποτέλεσμα τη δραματική αύξηση του πληθωρισμού (1020% το 1992). Στο αποτέλεσμα αυτό συνέβαλε και η συγκυριακή αύξηση των τιμών ενέργειας, καθώς η

Λιθουανία στράφηκε προς το παγκόσμιο εμπόριο μετά την πλήρη ελευθεροποίηση της οικονομίας. Η διεύρυνση του εμπορικού ελλείμματος και κατά επέκταση και του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών ήταν απόρροια της απελευθέρωσης του εμπορίου και της αθρόας εισροής ξένων προϊόντων που κατέκλυσαν τις αγορές της Λιθουανίας.

Πρωταρχικός σκοπός της κυβέρνησης της χώρας ήταν η σταθεροποίηση της οικονομίας και αυτό συνεπάγονταν την εφαρμογή ενός προγράμματος μακροοικονομικής πολιτικής που θα βελτίωνε τους οικονομικούς δείκτες, αλλά και την ευημερία των πολιτών. Η διακοπή των εμπορικών σχέσεων με τήν Ρωσία επηρέασε αρνητικά την αναπτυξιακή πορεία της χώρας, ωστόσο η υπογραφή εμπορικών συμφωνιών με τις χώρες της Ε.Ε. έδωσε νέα ώθηση στην οικονομία και συνέβαλε στην αναπτυξιακή της πορεία.

Τα πρώτα σημάδια ανάκαμψης άρχισαν να φαίνονται το 1994, με την ανεπαίσθητη αύξηση του ΑΕΠ κατά 1%. (**Πίνακας 2.10**). Η αναπτυξιακή προσπάθεια είχε ξεκινήσει και αναμενόταν να ενταθεί τα επόμενα χρόνια. Ο περιορισμός του εμπορικού ελλείμματος και του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών ήταν στις πρώτες προτεραιότητες της οικονομικής πολιτικής. Η πτώση όμως του πληθωρισμού θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως άμεση προτεραιότητα για την κυβέρνηση. Ήδη από το 1993 ο πληθωρισμός είχε μειωθεί σημαντικά καθώς είχαν απορροφηθεί ολοκληρωτικά τα αρχικά shocks που υπέστη η οικονομία.

Η διατήρηση της ακολουθούμενης νομισματικής πολιτικής που είχε ως κεντρικό της άξονα την διατήρηση σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας, εγκαταλείφθηκε το 1997 για την εξεύρεση ενός πιο εύκαμπτου συστήματος, καθώς το εμπορικό έλλειμμα είχε διευρυνθεί σημαντικά και δημιουργούσε πρόβλημα στο ισοζύγιο πληρωμών της χώρας. Η αύξηση του εμπορικού ελλείμματος από το 1996 και μετά, ήταν συνεχιζόμενη και μέχρι και το τέλος της χιλιετίας δεν προβλέπεται ότι θα υπάρξει κάποια βελτίωσή του. Συνακόλουθη ήταν και η πορεία του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, παρότι είχαμε σημαντικές

αυξήσεις των άδηλων συναλλαγών και του ισοζυγίου των υπηρεσιών. Ενδεικτικά αναφέρουμε ότι κατά το πρώτο τετράμηνο του 1998, το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών αυξήθηκε κατά 60%, σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του 1997.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2.10: ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ - Οι Βασικότεροι Οικονομικοί Δείκτες

		1994	1995	1996	1997	1998	1999
Ρυθμός Ανάπτυξης	%	-9,8	3,3	4,7	7,3	5,1	NA
Ρυθμός Πληθωρισμού	%	72,2	39,6	24,6	8,9	5,1	NA
Ποσοστό Ανεργίας							
Διεθ.Ογαν.Εργασ.	%	17,4	17,1	16,4	14,1	NA	NA
Κατεγοραμμένη	%	4,5	7,3	6,2	6,7	6,9	8,1
Ισοζύγιο της Κεντρ.							
Κυβέρνησης ως % του ΑΕΠ		-6,5	-5,1	-4,6	-1,8	-5,8	NA
Ισοζύγιο Τρεχ.							
Συναλλαγών ως % του ΑΕΠ		-2,1	-10,2	-9,2	-10,2	-12,1	NA
Σε Δις ΕΥΡΟ		0,0	-0,5	-0,6	-0,9	-1,1	NA
Εξωτερικό χρέος							
Χρέος/Εξαγωγές	%	22,0	26,0	28,0	27,0	33,0	NA
Μικτό Χρέος Σε Δις ΕΥΡΟ		0,4	0,6	0,9	1,2	1,5	1,7
Καθαρή Άμεση							
Επένδυση ως % του ΑΕΠ		1,4	0,9	1,0	3,4	NA	NA

Σημείωση: α) NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

β) Όσα στοιχεία αφορούν το 1999, αναφέρονται σε προβλέψεις.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 1- February, 1999.*

Οι υψηλοί ρυθμοί ανάπτυξης που κατέγραψε η οικονομία το 1995 και μετά, συνεχίστηκαν καθ' όλη τη διάρκεια των τελευταίων ετών με αποκορύφωμα το 1998, όπου η αύξηση του ΑΕΠ έφθασε το 6,9%, ενώ για το 1999 υπάρχουν προβλέψεις για ακόμα μεγαλύτερη άνοδο. Η αυξητική τάση των εισαγωγών φαίνεται πως δικαιολογείται από την αναπτυξιακή πορεία της οικονομίας και την αύξηση της ευημερίας των πολιτών της χώρας. Στις θετικές εξελίξεις της τελευταίας διετίας θα καταγράψουμε και την πτώση του πληθωρισμού σε μονοψήφιο αριθμό, που σήμερα κινείται στα επίπεδα του 5,5-6%.

Θα πρέπει επίσης να γίνει μια αναφορά στον τομέα των ιδιωτικοποιήσεων και του εκσυγχρονισμού των επιχειρήσεων. Άλλωστε, αυτά τα δύο αποτελούν βασικά στοιχεία των διαρθρωτικών μέτρων που χρειάζεται κάθε οικονομία. Η ιδιωτικοποίηση των μικρών και μεσαίων κρατικών επιχειρήσεων είχε ως βασικό αποτέλεσμα την αύξηση της συμμετοχής του ιδιωτικού τομέα στο συνολικό ΑΕΠ της χώρας και την βαθμιαία ανασυγκρότηση και ανάπτυξή τους. Το πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων που ξεκίνησε ταυτόχρονα με την μακροοικονομική προσπάθεια της οικονομίας, χαρακτηρίστηκε τα πρώτα χρόνια της εφαρμογής του από το μικρό εύρος μεταβίβασης επιχειρήσεων στον ιδιωτικό τομέα και τον πολύ αργό ρυθμό διεξαγωγής του. Παράλληλα, η προσέλκυση ξένων επενδυτών δεν ήταν πολύ ικανοποιητική και οι εισροές ξένων κεφαλαίων περιορισμένες. Η δεύτερη φάση των ιδιωτικοποιήσεων ξεκίνησε το 1996, και αφορούσε την πώληση 14 μεγάλων εμπορικών επιχειρήσεων του δημοσίου τομέα, μεταξύ των οποίων όμως δεν περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις κλειδιά του δημοσίου (σιδηρόδρομοι, ενέργεια, τηλεπικοινωνίες). Τα πρώτα δείγματα από τη νέα προσπάθεια ιδιωτικοποιήσεων μπορούν να χαρακτηριστούν ως θετικά, καθώς έχουν γίνει συμφωνίες για την επέκταση των ξένων επενδυτών και στον τομέα των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας, ώστερα από τις μετοχοποιήσεις που αποφάσισε να πραγματοποιήσει η κυβέρνηση στις εν λόγω επιχειρήσεις.

Η ανασυγκρότηση και ο εκσυγχρονισμός της οικονομίας της χώρας αναμένεται να συνεχισθούν με πιο έντονο ρυθμό, καθώς υπάρχουν ακόμα πολλά κενά που αφορούν το νομοθετικό πλαίσιο και την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου, προκειμένου να επιτευχθούν όσο το δυνατόν πιο γρήγορα οι στόχοι του μεταρρυθμιστικού προγράμματος.

Στο παραπάνω τμήμα της εργασίας έγινε αναλυτική παρουσίαση των οικονομικών εξελίξεων που συνέβησαν σε κάθε χώρα χωριστά, από την αρχή της μεταβατικής διαδικασίας έως και σήμερα. Οι πίνακες που συνοδεύουν το συγκεκριμένο κεφάλαιο, χρησιμοποιούνται ως παραπεμπτικό βοήθημα προκειμένου να δοθεί μια πληρέστερη και

συνοπτικότερη εικόνα της οικονομίας της κάθε χώρας που δεν μπορεί να "αποτυπωθεί στο χαρτί" με τον ίδιο συνοπτικό τρόπο. Οι πίνακες αφορούν τους βασικότερους δείκτες μακροοικονομικής πολιτικής της κάθε χώρας και απεικονίζουν αριθμητικά τις μεταβολές που συνέβησαν σε κάθε ένα από αυτούς τους δείκτες από χρόνο σε χρόνο. Ωστόσο, πολλοί από τους πίνακες περιείχαν αντιφατικά στοιχεία, γι' αυτό επέλεξα αυτούς που κατά την γνώμη μου προσεγγίζουν και απεικονίζουν με πιο σωστό τρόπο την έως τώρα οικονομική πορεία των υπό μετάβαση χωρών.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η Διεύρυνση της Ε.Ε. και Τι Συνεπάγεται Αυτή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Οι Υπό Μετάβαση Χώρες και η Πρόκληση της Διεύρυνσης

Εισαγωγή

Το επόμενο στάδιο για τις XKAΕ, μετά την μεταβατική διαδικασία, αποτελεί η ένταξή τους στην Ε.Ε.[↑] Το ενδιαφέρον της Ευρωπαϊκής Ένωσης να βοηθήσει τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (XKAΕ) να ξεπεράσουν τα πρόσφατα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα που προκάλεσε η κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων, είναι δεδομένο. Άλλωστε, η ανάγκη διεύρυνσης της Ε.Ε. με την εισαγωγή νέων μελών είναι ολοφάνερη, καθώς η ιδέα της παγκοσμιοποίησης στη διεθνή σκηνή προβάλει ως πρόκληση. Ωστόσο, υπάρχει και ο φόβος για τις τυχόν συνέπειες που θα προκαλέσει και στις δύο πλευρές μια γρήγορη προσχώρηση στην Ε.Ε. των χωρών αυτών, καθώς δεν μπορεί να υπολογισθεί ακόμη ο αντίκτυπος αυτής της προσχώρησης.

Είναι αλήθεια όμως ότι η Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν μπορεί να αγνοήσει τη Συνθήκη της Ρώμης (1957) που παρείχε σε κάθε ευρωπαϊκό κράτος το δικαίωμα να γίνει μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Γι' αυτό το λόγο όποιο κράτος το επιθυμεί, μπορεί να θέσει υποψηφιότητα ένταξης στην Ε.Ε. ²⁵³ Θα πρέπει όμως πρώτα να εκπληρώσει ορισμένα κριτήρια[†] και προϋποθέσεις που έχουν καθορισθεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προκειμένου να αποτελέσει ισότιμο μέλος της Ένωσης. Συνεπώς η επόμενη, όπως και οι προηγούμενες διευρύνσεις, θα πρέπει να γίνουν με τρόπο προσεκτικό προκειμένου να διατηρηθεί η συνοχή της Ένωσης και να επιτευχθεί το όραμα της οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης.

3.1. Η επόμενη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Στα επόμενα χρόνια η Ε.Ε αντιμετωπίζει την προοπτική της διεύρυνσής της από 15 κράτη μέλη σε 27 κράτη μέλη, με τις αιτήσεις

προσωρησης των 10 ΧΚΑΕ (Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Σλοβακία, Ρουμανία, Βουλγαρία, Σλοβενία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία) καθώς επίσης της Κύπρου και της Μάλτας. Το ενδιαφέρον μας εδώ επικεντρώνεται στις ΧΚΑΕ, καθώς η προσωρηση, ιδιαίτερα της Κύπρου, αποτελεί ξεχωριστή περίπτωση που συνδέεται άμεσα με την επίλυση του κυπριακού προβλήματος και την ένταξη της Τουρκίας στην Ε.Ε.

Η στρατηγική της Ε.Ε. για την ενσωμάτωση των ΧΚΑΕ διαμορφώθηκε στα Συμβούλια Κορυφής της **Κοπεγχάγης** (Δεκέμβριος 1993), της **Κέρκυρας** (Ιούνιος 1994), του **Έσσεν** (Δεκέμβριος 1994) και της **Μαδρίτης** (Δεκέμβριος 1995). Πιο συγκεκριμένα, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης επιβεβαίωσε την πρόταση ότι οι ΧΚΑΕ που το επιθυμούν, θα μπορούσαν να γίνουν πλήρη μέλη της Ε.Ε. εφόσον θα ικανοποιήσουν τους αναγκαίους όρους και προϋποθέσεις. Τα ακριβή συμπεράσματα της Συνόδου της Κοπεγχάγης στις 22-23 Ιουνίου 1993 παρατίθενται παρακάτω:

"Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συμφώνησε σήμερα ότι οι συνδεόμενες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που τόσο το επιθυμούν, θα γίνουν μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η προσωρηση θα λάβει μέρος αμέσως μόλις οι συνδεόμενες χώρες είναι ικανές να αναλάβουν τις υποχρεώσεις της συμμετοχής, ικανοποιώντας τα οικονομικά και πολιτικά κριτήρια που απαιτούνται." (Marlena Ticof, 1997).

Η αναγνώριση της επιλεξιμότητας (eligibility), έγινε από την μεριά του Συμβουλίου της Κοπεγχάγης για τις 10 ΧΚΑΕ, την Κύπρο και την Μάλτα. Η επόμενη διεύρυνση της Ε.Ε. θα αφορούσε 12 χώρες και θα γινόταν σε δύο φάσεις. Στην πρώτη φάση θα εισέλθουν στην Ένωση οι 6 χώρες που εντάσσονται στην λεγόμενη "πρώτη ομάδα" των υποψηφίων προς ένταξη χωρών (Ουγγαρία, Πολωνία, Τσεχία, Εσθονία, Σλοβενία και Κύπρο). Σε δεύτερη φάση θα ενταχθούν και οι υπόλοιπες 6 χώρες που αποτελούν την "δεύτερη ομάδα" των υπό ένταξη χωρών (Βουλγαρία, Ρουμανία, Σλοβακία, Λετονία, Λιθουανία και Μάλτα). Ο διαχωρισμός αυτός σε δύο ομάδες έγινε με βάση τα μέχρι τώρα αποτελέσματα της μεταβατικής διαδικασίας και τις προσπάθειες που έχουν καταβληθεί

από μεριάς των υπό μετάβαση χωρών, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος του εκδημοκρατισμού του πολιτεύματος και εκσυγχρονισμού της οικονομίας. Στη συνέχεια το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κέρκυρας καθόρισε ότι οι διαπραγματεύσεις θα αρχίσουν μετά την Έβδομη Διακυβερνητική διάσκεψη του 1996 και ζήτησε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή να προετοιμάσει μια έκθεση για την κατάσταση και τις προοπτικές της οικονομίας των ΧΚΑΕ.

Οι επίσημες αιτήσεις για την προσχώρηση στην Ένωση όπως φαίνεται και από τον **πίνακα 3** υποβλήθηκαν από τις 10 ΧΚΑΕ μέσα σε ένα χρονικό διάστημα 2 ετών, δείγμα της επιθυμίας των χωρών αυτών να ενταχθούν όσο πιο γρήγορα γίνεται στην Ευρωπαϊκή Ένωση. (G.Burghardt, F.Cameron, 1997).

Πίνακας 3: Ημερομηνίες αίτησης για προσχώρηση στην Ε.Ε

Ουγγαρία	31 Μαρτίου 1994
Πολωνία	5 Απριλίου 1994
Ρουμανία	22 Ιουνίου 1995
Σλοβακία	27 Ιουνίου 1995
Λετονία	13 Οκτωβρίου 1995
Εσθονία	24 Νοεμβρίου 1995
Λιθουανία	8 Δεκεμβρίου 1995
Βουλγαρία	14 Δεκεμβρίου 1995
Δημοκρατία της Τσεχίας	17 Ιανουαρίου 1996
Σλοβενία	10 Ιουνίου 1996

3.2. Η διαδικασία της διεύρυνσης

Η διαδικασία της διεύρυνσης της Ε.Ε. μπορεί να είναι ένα μεγάλο και πολύπλοκο ζήτημα. Οι τέσσερις προηγούμενες διευρύνσεις της Ένωσης ήταν οι ακόλουθες: **1973**: Βρετανία, Δανία, Ιρλανδία, **1981**: Ελλάδα, **1986**: Ισπανία, Πορτογαλία και **1995**: Αυστρία, Φινλανδία,

Σουηδία. Σε αρκετές περιπτώσεις, όπως αυτής της Βρετανίας, οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις κράτησαν πολλά χρόνια (πάνω από μια δεκαετία). Η αίτηση υποψηφιότητας που υποβάλει μια χώρα είναι μια βαρυσήμαντη απόφαση για αυτή και συνεπώς χρειάζεται και η απαραίτητη υποστήριξη της συγκεκριμένης υποψηφιότητας.

Το χρονικό διάστημα που θα μεσολαβήσει από την υποβολή της αιτήσεως εώς και την έγκριση ή απόρριψη αυτής, δεν είναι συγκεκριμένο και ποικίλλει ανάλογα με την εκάστοτε υποψηφιότητα. Μετά την αίτηση, το Συμβούλιο παίρνει την διαδικαστική απόφαση να συμβουλευτεί την Επιτροπή, ζητώντας την γνώμη της. Η διαδικασία που ακολουθείται στη συνέχεια είναι συγκεκριμένη, και αφορά κυρίως την εξέταση της κατάστασης της υποψήφιας χώρας, καθώς και την ικανότητα αυτής να εκπληρώσει τις υπάρχουσες προϋποθέσεις ένταξης. Ακολουθούν οι διαπραγματεύσεις ένταξης της Επιτροπής με την υποψήφια χώρα, οι οποίες κρατούν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι διαπραγματεύσεις αυτές είναι ένα είδος διακυβερνητικής διάσκεψης μεταξύ των κρατών μελών της Ένωσης και της υποψήφιας χώρας. Η θέση της Ένωσης αποφασίζεται από το Συμβούλιο με ομοφωνία και κανονικά παρουσιάζεται στην υποψήφια χώρα από το πρεδρείο του Συμβουλίου. (M.Jovanovic, 1997).

Μετά το πέρας των διαπραγματεύσεων, υπάρχει ένα σχέδιο συμφωνίας για την προσχώρηση, το οποίο λαμβάνει έγκριση πρώτα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και στη συνέχεια υπογράφεται. Η Συμφωνία πρέπει να επικυρωθεί από όλα τα κράτη μέλη και από την αιτούσα χώρα, σύμφωνα με τις αντίστοιχες θεσμικές διατάξεις, στις οποίες μπορεί να περιλαμβάνονται και δημοψηφίσματα.

Αυτές είναι είναι συνοπτικά οι διαδικασίες της έγκρισης και της επικύρωσης της υποψηφιότητας μιας χώρας στην Ε.Ε. Το κάθε στάδιο της διαδικασίας είναι ξεχωριστό και επαναλαμβάνεται σε κάθε μία αίτηση υποψηφιότητας.

3.3. Τα κριτήρια της προσχώρησης

Αφού έγινε αναφορά στην διαδικασία ένταξης, θα πρέπει να αναφερθούν στη συνέχεια και τα κριτήρια που απαιτούνται για την προσχώρηση μιας χώρας στην Ε.Ε. Οι υπό μετάβαση χώρες, καθώς και όλες οι υποψήφιες προς ένταξη χώρες, θα πρέπει συνοπτικά να εκπληρώνουν τα ακόλουθα τρία βασικά κριτήρια: α) την ύπαρξη και λειτουργία μιας ελεύθερης οικονομίας και αγοράς β) την λειτουργία ενός δημοκρατικού πολιτεύματος και γ) την υιοθέτηση και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου.

Σχετικά με το **πρώτο κριτήριο**, εκτός από την Τσεχία και την Σλοβακία, καμία από τις υπόλοιπες υπό μετάβαση χώρες δεν είχε μια πλήρως οργανωμένη και λειτουργούσα οικονομία της αγοράς. Μια προσχώρηση, ιδιαίτερα μια πρώιμη και βιαστική προσχώρηση στην Ε.Ε., μπορεί να προκαλέσει ένα σοβαρό εξωτερικό σοκ για οποιαδήποτε από τις υπό μετάβαση χώρες. Οι οικονομίες τους δεν έχουν πλήρως υιοθέτηση τον τύπο της αγοραίας οικονομίας, ενώ ο μεταποιητικός τομέας και ο τομέας των υπηρεσιών είναι ακόμη ανίσχυρος και εύθραυστος.

Το δεύτερο κριτήριο αναφέρει ότι η υποψήφια χώρα πρέπει να έχει ένα σταθερό δημοκρατικό πολιτικό σύστημα. Αυτό σημαίνει, ένα πολυκομματικό σύστημα με κανόνες δικαίου που θα σέβονται και θα προστατεύουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τα δικαιώματα των μειονοτήτων, καθώς και ύπαρξη καλών σχέσεων γειτονίας χωρίς εδαφικές διαφορές και διαμάχες.

Το τρίτο κριτήριο σχετίζεται με το κοινοτικό κεκτημένο. Η αποδοχή και εφαρμογή των κανόνων που απαρτίζουν το κοινοτικό κεκτημένο, συνιστά άμεση προτεραιότητα και ευθύνη της υπό ένταξη χώρας. Η περίοδος που απαιτείται για να προσαρμοσθεί η κάθε χώρα προς αυτό είναι συνήθως μεγάλη, με αποτέλεσμα να απαιτείται η μεγέθυνση της περιόδου προσαρμογής. (M. Jovanovic, 1998).

3.4. Το χρονοδιάγραμμα της διεύρυνσης

Η διαδικασία της ένταξης μιας χώρας στην Ε.Ε. είναι χρονοβόρος και απαιτεί την πάροδο ορισμένου χρονικού διαστήματος. Το εύρος αυτού του διαστήματος δεν είναι προκαθορισμένο, καθώς η Ένωση δεν έχει προσδιορίσει κάποιο συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα. Η επιθυμία των υπό μετάβαση χωρών να επισπεύσουν την ένταξή τους στην Ε.Ε. είναι κατανοητή. Από την άλλη μεριά όμως πρέπει να διασφαλιστεί πλήρως και από κάθε άποψη, η ενταξιακή τους διαδικασία. Ύστερα από πολλά χρόνια δοκιμασίας και στέρησης υπό κομμουνιστικού καθεστώτος, θέλουν να γίνουν πλήρως αποδεκτές από τα θεσμικά όργανα και τους οργανισμούς, που συντηρούν και διασφαλίζουν την ελευθερία και την ευημερία της Ευρώπης. Η προοπτική της προσχώρησης είναι οπωσδήποτε σημαντική, ιδιαίτερα για εκείνες τις χώρες που ζούνε με τα βραχυχρόνια κόστη της μεταβατικής διαδικασίας.

Ήδη και ενώ η Διακυβερνητική Διάσκεψη έχει λήξει εδώ και ενάμιση περίπου χρόνο, οι διαπραγματεύσεις προσχώρησης έχουν ξεκινήσει με τις υποψήφιες χώρες. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, ο κύκλος των κρίσιμων και ιστορικά καθοριστικών για το μέλλον της Ε.Ε. διαπραγματεύσεων άνοιξε στις 30 Μαρτίου 1998, στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Διάσκεψης, με την έναρξη της "διευρυνσιακής διάσκεψης", ενώ στις 31 Μαρτίου άρχισαν και επισήμως οι διαπραγματεύσεις ένταξης των 6 χωρών της πρώτης ομάδας. (Οικονομικός Ταχυδρόμος 1998). Η διάρκεια αυτών των διαπραγματεύσεων είναι πολύ δύσκολο να προβλεφθεί. Στην περίπτωση της Αυστρίας, της Σουηδίας και της Φινλανδίας ολοκληρώθηκαν μέσα σε 13 μήνες, ενώ στην περίπτωση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας διήρκησε περίπου 7 χρόνια. Η χρονική διάρκεια των διαπραγματεύσεων με την κάθε υποψήφια χώρα της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης θα εξαρτηθεί από την πολυπλοκότητα των θεμάτων τα οποία πρέπει να επιλυθούν και την σχετική προετοιμασία που κάθε χώρα έχει πραγματοποιήσει.

3.5. Η ακολουθούμενη στρατηγική για τη διεύρυνση

Η σημασία των προενταξιακών διαπραγματεύσεων είναι κεφαλαιώδους σημασίας, αν αναλογιστούμε ότι διαμέσου αυτών καθορίζονται οι όροι προσχώρησης των υποψηφίων χωρών. Μολονότι είναι πιθανόν να απαιτηθούν μεταβατικές περίοδοι προκαθορισμένης και εύλογης διάρκειας - σε όποιες περιπτώσεις κριθεί κάτι τέτοιο σκόπιμο- πρωταρχικός στόχος της Ένωσης πρέπει να είναι η εφαρμογή του κεκτημένου από τα νέα μέλη.

Τα νέα μέλη θα πρέπει να αποδεχθούν τις βασικές υποχρεώσεις της συμμετοχής τους κατά τον χρόνο της προσχώρησης, σε αντίθετη περίπτωση, ενδέχεται να τεθεί όσε αμφισβήτηση το δικαίωμα τους να συμμετέχουν πλήρως στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων. Η Ένωση πρέπει να αποκλείσει κάθε ενδεχόμενο προσχώρησης μιας χώρας ως κράτος μέλος δεύτερης κατηγορίας ή προσχώρησης συνοδευόμενης από ρήτρα απαλλαγής. (G.Burghardt, F.Cameron, 1997).Οι προενταξιακές διαπραγματεύσεις επομένως, θα πρέπει να είναι συνεχείς και να ολοκληρωθούν μόλις θεωρηθεί ότι μία χώρα είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει την πρόκληση της συμμετοχής της σε αυτή. Παράλληλα, θα πρέπει να τεθούν σε ισχύ και οι κατάλληλες εγγυήσεις από την μεριά της Κοινότητας που θα διασφαλίζουν την ομαλή ένταξη της υποψήφιας χώρας.

3.6. Σχέσεις μεταξύ Ε.Ε. και υπό μετάβαση χωρών

Είναι γνωστό ότι επίσημες σχέσεις μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ΧΚΑΕ δεν υπήρχαν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Αυτό ήταν και ένα από τα εμπόδια για την ελευθεροποίηση του εμπορίου μεταξύ των δύο οικονομικών γκρουπ. Τα δύο αντίθετα οικονομικά μπλοκ (της ΕΟΚ και της COMECON), προσπαθούσαν να συνάψουν σχέσεις με διάφορες χώρες προκειμένου να επεκτείνουν την οικονομική και πολιτική τους επιρροή. Η διαδικασία μετάβασης των ΧΚΑΕ εισήγαγε μια σημαντική αλλαγή στις σχέσεις μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Μετά την εκδήλωση ενδιαφέροντος από την μεριά των χωρών του πρώην Ανατολικού Συνασπισμού για την ένταξή τους στην Ε.Ε., η στάση των

κρατών της Δυτικής Ευρώπης αλλά και ολόκληρου του λεγόμενου "δυτικού κόσμου" άλλαξε άρδην απέναντι τους. Εκείνο που πριν λίγα χρόνια φάνταζε αδύνατο, σήμερα γινόταν πραγματικότητα. Η οικονομική συνεργασία των χωρών της πρώην Ανατολικής Ευρωπής με αυτές της Δύσης είχε επιτευχθεί, ενώ η σύναψη εμπορικών σχέσεων και συμφωνιών αποτέλεσε την απαρχή μιας στενότερης και ουσιαστικότερης οικονομικής και πολιτικής σύμπραξης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η Ε.Ε. και η Παρεκόμενη Βοήθεια προς τις ΧΚΑΕ

Εισαγωγή

Δεν υπάρχει καμιά αμφιβολία ότι η επόμενη διεύρυνση της Ε.Ε. με την είσοδο χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης αποτελεί ένα ιστορικό γεγονός. Ποτέ άλλοτε η Ευρώπη δεν είχε την δυνατότητα να συγκεντρώσει υπό μια κοινή ομπρέλα τόσο πολλά κράτη με διαφορετική κουλτούρα και πολιτισμό με διαφορετικές παραδόσεις και ιστορία, με τόσο δημοκρατικές διαδικασίες.. Αν η διαδικασία της μεγέθυνσης προετοιμαστεί κατάλληλα, μια πολυμελής Ε.Ε μπορεί να πετύχει αυξημένη ασφάλεια, σταθερότητα και ευημερία στην Ευρώπη.

Οι επίσημες εμπορικές σχέσεις της Ε.Ε. με τις ΧΚΑΕ ξεκίνησαν κυρίως μέσω των "Trade and Cooperation Agreements". Επρόκειτο για εμπορικές συμφωνίες και παραχωρήσεις που συνομολογήθηκαν μεταξύ των δύο ενδιαφερομένων πλευρών και αποτέλεσαν ουσιαστικά το πρώτο βήμα εμπορικής συνεργασίας ανάμεσα στην Ε.Ε. και στις ΧΚΑΕ και σύντομα αντικαταστάθηκαν από τις γνωστές «**Ευρωπαϊκές Συμφωνίες (European Agreements)**». Στις καινούργιες εμπορικές συμφωνίες δόθηκε το όνομα «Ευρωπαϊκές Συμφωνίες», για να τονιστεί η πολιτική σημασία της προσέγγισης που επικειρείται με αυτές. (M. Jovanovic, 1997).

4.1. Οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες και τα γενικά χαρακτηριστικά αυτών

Η διαδικασία συνομολόγησης των Ευρωπαϊκών Συμφωνιών άρχισε το 1990 και ολοκληρώθηκε το 1996 για τις δέκα ΧΚΑΕ. Πιο συγκεκριμένα, η Ουγγαρία, η Πολωνία και η πρώην Τσεχοσλοβακία υπέγραψαν τις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες το 1991, η Βουλγαρία και η Ρουμανία το 1993, οι Βαλτικές χώρες (Εσθονία, Λιθουανία, Λετονία) έκαναν το ίδιο το 1995 και τέλος το 1996 η Σλοβενία συμπεριλήφθηκε σε αυτές.

Πρόκειται για ξεχωριστές συμφωνίες της Ε.Ε. με κάθε μία από τις ΧΚΑΕ, οι οποίες διατηρούν ενιαίο περιεχόμενο ως προς την γενική τους μορφή. Ωστόσο, περιλαμβάνουν συγκεκριμένες διατάξεις για το εμπόριο των αγαθών και των υπηρεσιών, την διακίνηση των ατόμων και των κεφαλαίων, την οικονομική χρηματοδοτική και πολιτική συνεργασία, καθώς και άλλες διατάξεις θεσμικού περιεχομένου, που διαφοροποιούνται ανάλογα με τα ειδικά χαρακτηριστικά κάθε χώρας.

Οι στόχοι αυτών των συμφωνιών, όπως αυτοί παρουσιάζονται από τον M. Jovanovic (1997), συνοψίζονται σταυρούς εξής:

"• να εξασφαλίσουν εμπιστοσύνη και σταθερότητα με σκοπό να διευκολύνουν τις απαραίτητες πολιτικές και οικονομικές αλλαγές για την επιτυχή μετάβαση σε οικονομίες της αγοράς και την ενσωμάτωσή τους στην παγκόσμια οικονομία.

- να θέσουν τις βάσεις για τη νέα Ευρωπαϊκή Οικοδόμηση.
- να δημιουργήσουν κατάλληλο κλίμα για την αύξηση του εμπορίου και των επενδύσεων.
- να βελτιώσουν τη διαφάνεια και τον συντονισμό της Ευρωπαϊκής χρηματοδοτικής βιοήθειας.
- να βελτιώσουν την ανταλλαγή πληροφοριών και της συνεργασίας στον πολιτιστικό επίπεδο."

Οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες παρέχουν διατάξεις που αποσκοπούν στην σταδιακή εγκαθίδρυση μιας **Ζώνης Ελεύθερων Ανταλλαγών (FTA)** μέσα σε μια περίοδο 10 ετών. Οι προσπάθειες ελευθεροποίησης προβλέπεται να είναι «ασύμμετρες» υπό την έννοια ότι οι παραχωρήσεις της Ε.Ε. θα είναι αναλογικά περισσότερες από αυτές των ΧΚΑΕ, σαφές δείγμα της στήριξης που προσπαθεί να παράσχει η Ένωση προς στις υπό μετάβαση χώρες. Από την πλευρά της Ε.Ε., προβλέπεται η παγιοποίηση όλων των προηγούμενων μονομερών εμπορικών παραχωρήσεων που υπήρχαν με τις ΧΚΑΕ, την άμεση κατάργηση όλων των ποσοτικών περιορισμών (quotas) στις εισαγωγές, καθώς και την σταδιακή μείωση των εισαγωγικών δασμών μέχρι την κατάργησή τους σε μια περίοδο 2-5 χρόνων. Αντίθετα, για τις ΧΚΑΕ προβλέπεται η

κατάργηση των ποσοτικών περιορισμών και των δασμών σε μια περίοδο 4-9 χρόνων.

Οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες καλύπτουν κατά βάση ένα μεγάλο φάσμα προϊόντων, γι' αυτό και η σημασία τους στην εμπορική και οικονομική ανάπτυξη των υπό μετάβαση χωρών μπορεί να χαρακτηριστεί ως καθοριστική.

Όλες αυτές οι προσπάθειες οικονομικής συνεργασίας που παρουσίασα μεταξύ της Ε.Ε. και των ΧΚΑΕ, αναδεικνύουν τις σημαντικές διοικολίες που αντιμετώπιζε το εγχείρημα για την μελλοντική διεύρυνση της Ε.Ε. Ωστόσο, όπως θα δούμε και παρακάτω, αναπτύχθηκε μια προενταξιακή στρατηγική που με την συνδρομή διαφόρων χρηματοδοτικών μέτρων είχαν ως σκοπό την ενίσχυση της προσπάθειας των ΧΚΑΕ για την ένταξή τους στην Ε.Ε. Η νέα οικονομική πραγματικότητα που σηματοδότησε την κατάρρευση του σοσιαλισμού και των οικονομικών φραγμών, απαιτεί την παγκοσμιοποίηση της οικονομίας και του εμπορίου. Η υιοθέτηση του συστήματος της αγοραίας οικονομίας από μέρους των υπό μετάβαση χωρών, ο εκουγχρονισμός και η μεταρρύθμιση της οικονομικής λειτουργίας, του πολιτικού συστήματος και των θεσμών και η τελική ένταξη των χωρών αυτών στην Ε.Ε., θα σημάνει το τέλος μιας διαδικασίας που χαρακτηρίστηκε από κοσμογονικές αλλαγές και διαφοροποιήσεις.

4.2. Η ακολουθούμενη προενταξιακή στρατηγική και η εντατικοποίησή της

Η προενταξιακή στρατηγική που καθιερώθηκε προκειμένου να βοηθηθούν οι υπό μετάβαση χώρες, είχε ως θεμέλιο τις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες, τη Λευκή Βίβλο για την ενιαία αγορά, τον διαρθρωμένο διάλογο και το πρόγραμμα PHARE. Από το 1989, η Ε.Ε. έχει εντείνει σημαντικά τις προσπάθειές της για την στήριξη της μεταρρυθμιστικής διαδικασίας στις ΧΚΑΕ και έχει αναπτύξει μια σειρά από πολιτικές που ανταποκρίνονται στην κατάσταση και στις ανάγκες της κάθε χώρας, οι οποίες συνεχώς και εξελίσσονται προκειμένου να εναρμονίζονται κάθε φορά με τις εναλλασσόμενες περιστάσεις. Η Ένωση έχει διαμορφώσει

μια περιεκτική στρατηγική για να προετοιμάσει το έδαφος και τις συνθήκες για την επόμενη διεύρυνση. Ωστόσο, η ανάγκη άμεσης προσαμογής και προσανατολισμού των ακολουθούμενων πολιτικών από την μεριά των υπό μετάβαση χωρών, επέβαλαν την εντατικοποίηση της συγκεκριμένης στρατηγικής. Έτσι, η Ένωση θα είναι σε θέση να παράσχει στήριξη με σκοπό την επίλυση ιδιαίτερων προβλημάτων που εντοπίζονται σε διάφορους τομείς χωρίς την ανάγκη πρόβλεψης μακρών μεταβατικών περιόδων, οι οποίες θα έθεταν σε αμφισβήτηση το κεκτημένο, καθώς και την οικονομική και κοινωνική συνοχή της Ένωσης στο σύνολο της. (G.Burghardt, F.Cameron, 1997).

Η εντατικοποίηση της προενταξιακής στρατηγικής έχει ως στόχο την σμίκρυνση της μεταβατικής διαδικασίας και την διαμόρφωση ενός κλίματος εμπιστοσύνης προς τις υπό ένταξη χώρες. Το ζητούμενο στην παρούσα φάση, ήταν να βελτιωθεί έστω και οριακά η εικόνα που παρουσίαζαν οι χώρες αυτές και η Επιτροπή έκρινε πως αυτό θα μπορούσε να συμβεί με την ενίσχυση της παρεχόμενης συμβουλευτικής και οικονομικής στήριξης που διαμορφώθηκε διαμέσου της προενταξιακής στρατηγικής.

Αφού παραπάνω έγινε αναφορά στο τμήμα εκείνο της στρατηγικής που αφορά τις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες, στη συνέχεια θα παρουσιάσω τον ρόλο της Λευκής Βίβλου, του Διαρθρωμένου Διαλόγου και του χρηματοδοτικού προγράμματος PHARE.

4.3. Η Λευκή Βίβλος και ο Διαρθρωμένος Διάλογος

Η συνδρομή της Λευκής Βίβλου και του διαρθρωμένου διαλόγου μπορεί να χαρακτηριστεί ως καθοριστική στο πλαίσιο της στρατηγικής για την προσχώρηση. Η Λευκή Βίβλος, στην ουσία προσφέρει μια προοδευτική προετοιμασία των συνδεδεμένων ΧΚΑΕ για την ένταξη τους στην εσωτερική αγορά μέσω της κατά φάσεις εισαγωγής της ευρωπαϊκής νομοθεσίας και των δομών που απαιτούνται για την εφαρμογή της. Η εναρμόνιση των νομοθεσιών, όπου είναι αναγκαία, αποτελεί ουσιώδες στοιχείο για την εξάλειψη των μη δασμολογικών εμποδίων στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και την εγκαθίδρυση της ενιαίας αγοράς.

Επομένως, η προσαρμογή των νομοθεσιών των ΧΚΑΕ αποτελεί στοιχείο κλειδί, τόσο για την διαδικασία προσχώρησής τους στην Ε.Ε., όσο βεβαίως και για την αξιοποίηση στον μεγαλύτερο δυνατό βαθμό των πλεονεκτημάτων που προσφέρουν σε αυτές οι Ευρωπαϊκές Συμφωνίες (ελεύθερη κυκλοφορία των προϊόντων τους στην ευρωπαϊκή αγορά). (M. Ticof, 1997). Όσον αφορά τον διαρθρωμένο διάλογο θα μπορούσε να λεχθεί ότι πρόκειται για την ανάπτυξη «συγκροτημένης εταιρικής σχέσης» ανάμεσα στο Συμβούλιο Υπουργών της Ε.Ε. και υπουργών – εκπροσώπων των συνδεθεμένων ΧΚΑΕ. **Σκοπός** αυτού του διαλόγου, ήταν να προωθήσει την αλληλοκατανόηση και να βοηθήσει τις ΧΚΑΕ να εξουκειωθούν με το θεσμικό καθεστώς της Ε.Ε.

Η βασική ευθύνη επομένως, για την εφαρμογή των συστάσεων της Λευκής Βίβλου εναπόκειται πλέον στις συνδεδεμένες (όσες χώρες δηλαδή έχουν υπογράψει τις Ευρωπαϊκές Συμφωνίες) με την Ένωση, χώρες. Όσο το συντομότερο οι νομοθεσίες, οι δικαστικές διαδικασίες και οι θεσμικές λειτουργίες τους προσαρμοστούν σε αυτές της Ένωσης, τόσο το συντομότερο θα φανούν οι θετικές επιδράσεις.

Όπως φάνηκε όμως στην πορεία, η προσαρμογή των νομοθεσιών των χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και η παράλληλη εφαρμογή μιας σειράς καινούργιων προς αυτές τακτικών και διαδικασιών ήταν κάτι το εξαιρετικά δύσκολο. Ήτσι κρίθηκε ως αναγκαία, η χρηματοδότηση μέσω διαφόρων μορφών, όλων εκείνων των τομέων που συνδέονται άμεσα με την εφαρμογή και υιοθέτηση του Κοινοτικού Κεκτημένου.

4.4. Τα χρηματοοικονομικά μέσα που χρησιμοποιούνται

Η ανάγκη παροχής βοήθειας προς τις υπό μετάβαση χώρες έπρεπε να οργανωθεί κατά κάποιο τρόπο προκειμένου να φανεί η χρησιμότητα και η αναγκαιότητα αυτής. Το κόστος υιοθέτησης εκ μέρους των υποψηφίων χωρών του συνόλου του κοινοτικού κεκτημένου ήταν πραγματικά υψηλό και χρειάζονταν η άμεση παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Ήτσι, για τον σκοπό αυτό κινητοποιήθηκε ένας ολόκληρος μηχανισμός που περιελάμβανε μεταξύ άλλων

παράγοντες όπως, η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων, το διεθνές Νομισματικό Ταμείο και πολλούς άλλους διεθνείς χρηματοπιστωτικούς οργανισμούς. Τα μέτρα τα οποία ελήφθησαν ήταν πραγματικά γενναία και αφορούσαν σχεδόν όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Πιο συγκεκριμένα, τα μέτρα αυτά αφορούσαν τα ακόλουθα:

A. Το πρόγραμμα PHARE

- Προκειμένου να συντονιστεί η Δυτική βοήθεια από την Εσθρώπη – αρχικά– προς την Ουγγαρία και την Πολωνία ,στην προσπάθεια της μετάβασής τους, η Ευρωπαϊκή Ένωση ξεκίνησε το πρόγραμμα PHARE (Poland, Hungary: Assistance For Economic Restructuring) το 1989, το οποίο επεκτάθηκε αργότερα στις περισσότερες υπό μετάβαση χώρες. Το ανανεωμένο πρόγραμμα PHARE είναι και θα παραμείνει το βασικό μέσο χρηματοδότησης των υπό ένταξη χωρών. Μετά τις νέες κατευθύνσεις που εκδόθηκαν ήδη από την Επιτροπή, ο πρώτος στόχος του προγράμματος PHARE είναι να προετοιμάσει τις υποψήφιες για την ένταξη χώρες, επικεντρώνοντας τις παρεμβάσεις του σε δύο βασικές προτεραιότητες α) την δημιουργία ικανού και άρτιστα εκπαιδευμένου εργατικού –δυναμικού και β) τη χρηματοδότηση επενδυτικών προγραμμάτων προκειμένου να ενισχυθεί η οικονομική ανάπτυξη των υποψηφίων χωρών. Στις προτεραιότητες και στους άμεσους σκοπούς του προγράμματος PHARE είναι επίσης η βελτίωση της πρόσβασης στις διεθνείς αγορές, η προώθηση των επενδύσεων, η μετάδοση της τεχνογνωσίας, η μεταρρύθμιση στον ευαίσθητο αγροτικό τομέα, η προστασία του περιβάλλοντος και η επαγγελματική κατάρτιση, καθώς και η στήριξη του ιδιωτικού τομέα και της ιδιωτικής πρωτοβουλίας. Το πρόγραμμα έχει επιπρόσθετα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα παρέχοντας κίνητρα σε πολλούς τομείς της οικονομίας, στηρίζοντας τις ιδιωτικές επενδύσεις.

Οι τελευταίες πρωτοβουλίες του PHARE, από το 1996 και μετά, κατευθύνονται προς την προσπάθεια της στήριξης των επενδύσεων που αφορούν την βελτίωση της υποδομής των επιχειρήσεων (συμμετοχή 70%

στα κονδύλια χρηματοδότησης) και στην ενδυνάμωση των δημοκρατικών θεσμών και της δημόσιας διοίκησης (συμμετοχή 30% στα κονδύλια χρηματοδότησης).

Όπως άλλωστε χαρακτηριστικά αναφέρεται και στο κείμενο της Ατζέντας 2000, "η Κοινότητα με την απόκτηση ολοένα και περισσότερων χρηματοοικονομικών μέσων μέχρι και τα τέλη του 1999, αναμένεται να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα του προγράμματος PHARE, μέσω ανανεωμένων και συνεχώς αναβαθμισμένων μεθόδων διαχείρισης που κατά μείζονα λόγο-θα αφορούν:

α) Επικέντρωση των σχεδίων στις προτεραιότητες εφαρμογής του κεκτημένου που προγραμματίστηκαν στο πλαίσιο των συμπράξεων για την ένταξη.

β) Βελτιωμένη εκτέλεση του προϋπολογισμού.

γ) Ριζική αύξηση του μεγέθους των σχεδίων.

δ) Συνέχιση της αποκέντρωσης της διαχείρισης υπέρ των αποδεκτριών χωρών."

Χαρακτηριστικά αναφέρω, ότι από το συνολικό ύψος των 21 δισεκατομμυρίων ECU που προβλέπονται να δαπανηθούν για την προενταξιακή περίοδο (2000-2006), το 10.5 δισεκ. ECU, δηλαδή το 50% του ποσού θα διατεθεί για τους σκοπούς του προγράμματος PHARE. Αυτό πιστοποιεί άλλωστε και την βαρύτητα που αποδίδεται στο συγκεκριμένο πρόγραμμα και τις αποτελέσματα που αναμένεται να έχει η περαιτέρω ενίσχυσή του.

Β. Η ενίσχυση των προενταξιακών παροχών για την γεωργία

Εκτός του τομέα των ενισχύσεων και των αυξημένων παροχών, δεν θα μπορούσε να παραμείνει φυσικά ο "ευαίσθητος" αγροτικός τομέας. Οι ενισχύσεις που προβλέπεται ότι θα χορηγηθούν αγγίζουν το ύψος των 500 εκατ. ECU το έτος, και φαίνεται πως θα αρχίσουν να χορηγούνται ήδη από το 2000. Προβλέπεται να εφαρμόζονται σε τομείς προτεραιότητας, όπως η βελτίωση των υποδομών μεταποίησης, των κυκλωμάτων εμπορίας και ελέγχου της ποιότητας των τροφίμων. Τα

μέτρα αυτά θα εφαρμοστούν βάσει εθνικών προγραμμάτων. Ήα έπρεπε επίσης να επιτρέψουν την χρηματοδότηση σχεδίων με στόχο την ολοκληρωμένη ανάπτυξη που αποσκοπεί στην υποστήριξη τοπικών πρωτοβουλιών οι οποίες αφορούν π.χ. την τοπική οικονομική διαφοροποίηση, την παροχή βασικών υπηρεσιών και την βελτίωση των τοπικών υποδομών.

Οι παρεμβάσεις αυτές αναμένεται να συντονιστούν στο πλαίσιο των συμπράξεων για την ένταξη, με τις δράσεις που θα χρηματοδοτηθούν από το πρόγραμμα PHARE και τα άλλα περιφερειακά χρηματοδοτικά προγράμματα που σκοπό έχουν να υποβοηθήσουν τον κεντρικό και πρωταγωνιστικό ρόλο της χρηματοδότησης τομέων και ενεργειών που χρίζουν βοηθείας. (Πρόγραμμα Δράσης 2000, Η Πρόκληση της Διεύρυνσης, Βρυξέλλες 1997).

Γ. Η ενίσχυση των διαρθρωτικών παρεμβάσεων σε περιφερειακό επίπεδο

Η συνεχώς αυξανόμενη ανισότητα που παρατηρείται μεταξύ των ευρωπαϊκών περιφερειών, επέβαλε την ενίσχυση των διαρθρωτικών παρεμβάσεων που είχαν προγραμματιστεί από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Ως γνωστόν, πηγή των συγκεκριμένων παρεμβάσεων και ενισχύσεων αποτέλεσαν τα Διαρθρωτικά Ταμεία. Η περαιτέρω ενίσχυση του ρόλου και της αποτελεσματικότητάς τους, τέθηκε ως αρχή από την πλευρά της Επιτροπής. Με την συνδρομή και του προγράμματος PHARE - που ήδη έχει παρέμβει από το 1998 - γίνεται μια προσπάθεια που έχει ως βασικούς άξονες τις παρακάτω πολιτικές, όπως αυτές προσδιορίζονται επακριβώς στο κείμενο του Προγράμματος Δράσης 2000 και αφορούν:

- Τον καθορισμό στρατηγικών προτεραιοτήτων ανάπτυξης βάσει των προβλημάτων που θα έχουν εντοπιστεί σε περιφερειακό επίπεδο.
- Την διοικητική συνεργασία για τον εκσυγχρονισμό των διοικητικών και δημοσιονομικών διαδικασιών που θα χρησιμοποιηθούν μεταγενέστερα στο πλαίσιο της συγχρηματοδότησης των διαρθρωτικών

ταμείων. Η Επιτροπή και τα κράτη – μέλη θα πρέπει να εργασθούν συντονισμένα για να εκπαιδεύσουν τις αρμόδιες αρχές στις διαρθρωτικές πολιτικές της Ένωσης.

– Τη συγχρηματοδότηση σχεδίων στον τομέα της διεθνικής συνεργασίας. Τα σχέδια αυτά θα επιλεγούν σε συνάρτηση με την αξία τους, ως «προτύπου» και θα βοηθήσουν τις υποψήφιες χώρες να εξοικειωθούν με τις αρχές των διαρθρωτικών ταμείων.

Ταυτόχρονα με όλα αυτά, σχεδιάζεται και η έναρξη ενός φιλόδοξου προγράμματος χρηματοδότησης δράσεων, εκ μέρους των διαρθρωτικών ταμείων, στις υποψήφιες χώρες, που αναμένεται να αρχίσει να εφαρμόζεται το έτος 2000. Το ποσό της ενίσχυσης προβλέπεται να φθάσει το ύψος του 1 δις ECU το έτος, σε πρώτη φάση, και ίσως το ξεπεράσει αυτό αργότερα, ανάλογα με την πορεία και την απορροφητικότητα που θα παρουσιάσουν τα χρηματοδοτούμενα έργα και οι στηριζόμενες παρεμβάσεις. Η κατανομή των συγκεκριμένων κονδυλίων θα γίνει προς όλες τις υποψήφιες χώρες και στη συνέχεια θα επικεντρωθεί σε εκείνες η ένταξη των οποίων θα πραγματοποιηθεί σε μεταγενέστερο στάδιο. Η ενίσχυση αυτή προορίζεται κυρίως στο να συμβάλει στην προσέγγιση των εν λόγω υποψήφιων χωρών στους κοινοτικούς κανόνες που αφορούν τις υποδομές, ιδίως και κατ' αναλογία με ισχύουσες παρεμβάσεις του Ταμείου Συνοχής, στους τομείς των μεταφορών και του περιβάλλοντος.

Όπως και στην περίπτωση των χωρών που εντάχθηκαν στην Ένωση σε προγενέστερο διάστημα, οι διαρθρωτικές αυτές παρεμβάσεις θα πρέπει να οδηγήσουν στην προοδευτική θέσπιση ενός συστήματος που να προσεγγίζει τις αρχές της πολιτικής και οικονομικής συνοχής, διασφαλίζοντας την αναπτυξιακή και εκσυγχρονιστική προσπάθεια των υπό μετάβαση χωρών και ενισχύοντας την οικονομική τους θέση και προσπάθεια.

Επομένως, η προενταξιακή στρατηγική που ακολουθείται εγγυάται σε μεγάλο βαθμό την γρήγορη προσαρμογή των οικονομιών και την ταυτόχρονη εφαρμογή των κανόνων που διέπουν το κοινοτικό κεκτημένο. Η όλη προσπάθεια του παρόντος κεφαλαίου ήταν να δώσει

μια συνοπτική εικόνα των στρατηγικών της μετάβασης που χρησιμοποιήθηκαν από τις πρώην Ανατολικές Χώρες, αλλά και του τρόπου οργάνωσης και ενίσχυσης της προενταξιακής στρατηγικής και βοήθειας που παρασχέθηκε ή αναμένεται να παρασχεθεί προς αυτές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Απόπειρα Αξιολόγησης των Εώς Τώρα Επιτευγμάτων της Μεταρρυθμιστικής Προσπάθειας των Υπό Μετάβαση Χωρών

Εισαγωγή

Η εξέταση και αξιολόγηση των έως τώρα επιδόσεων των ΧΚΑΕ στην μεταβατική προσπάθεια που καταβάλουν και η επισήμανση των προόδων που επιτεύχθηκαν σε βασικούς τομείς της οικονομίας, αποτελεί αναμφισβήτητα σημαντικό κομμάτι της έρευνας, προκειμένου να γνωρίζουμε τί έχει συμβεί εώς τώρα και ποιες βασικές αδυναμίες και παραλείψεις έχουν παρατηρηθεί.

Η ανάλυση που θα γίνει θα αφορά κατά κύριο λόγο τα επιτεύγματα της οικονομικής πολιτικής στους διάφορους τομείς της οικονομίας, αλλά και την πορεία των ΧΚΑΕ σχετικά με τα τρία κριτήρια προσχώρησης που τέθηκαν στη Σύνοδο της Κοπεγχάγης το 1993. Τέλος, θα γίνει προσπάθεια εκτίμησης των περαιτέρω προοπτικών προόδου, καθώς και λήψη συγκεκριμένων και συμπληρωματικών μέτρων που θα βελτιώσουν τις πιθανές αδυναμίες και θα ενισχύσουν την μεταρρυθμιστική προσπάθεια. Τα στοιχεία που κατά κύριο λόγο χρησιμοποιήθηκαν στο κεφάλαιο αυτό, προέρχονται από τις περιοδικές εκδόσεις του European Economy και του Economic Survey of Europe και αφορούν κατά κόρον τα έτη 1998 και 1999. Σχετικά με την αξιολόγηση των υπό μετάβαση χωρών, αυτή βασίστηκε στο μεγαλύτερο μέρος της, στο κείμενο της Ευρωπαϊκής Ένωσης "Agenda 2000".

5.1. Περαιτέρω ανάλυση των βασικότερων μακροοικονομικών μεγεθών

Από την αρχή της μεταβατικής διαδικασίας, στις αρχές της δεκαετίας του '90, η επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας τέθηκε ως πρωταρχικός στόχος από όλες τις υπό μετάβαση χώρες. Η επίτευξη

του παραπάνω στόχου (που αναφέρθηκε και στο Κεφάλαιο 2 της μελέτης), αποτελεί μια γενικευμένη έννοια που περιλαμβάνει μια σειρά από οικονομικά στοιχεία και δείκτες, όπως ο πληθωρισμός, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης, τα ελλείμματα του προϋπολογισμού και του ισοζυγίου ταληρωμάτων, το εμπορικό ισοζύγιο και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, η ανεργία κ.α. Στη συνέχεια θα παρουσιάσω με συνοπτικό τρόπο τις επιδόσεις που επιτεύχθηκαν σε μερικούς από τους βασικότερους δείκτες της οικονομίας.

5.1.1. Πληθωρισμός

Προσωπικά πιστεύω ότι το μεγάλο στοίχημα της μακροοικονομικής σταθερότητας των υπό μετάβαση χωρών κερδίθηκε από τη στιγμή που άρχισε να **μειώνεται ραγδαία ο πληθωρισμός και να αυξάνεται με ταχείς ρυθμούς το ΑΕΠ**. Αν και στην αρχή της μεταβατικής διαδικασίας η εικόνα του πληθωρισμού ήταν πολύ άσχημη, σε όλες ανεξαιρέτως τις υπό μετάβαση χώρες, εντούτοις, ύστερα από πραγματικά τιτάνιες προσπάθειες μπορούμε να μιλάμε σήμερα για ένα σημαντικό οικονομικό επίτευγμα αναφορικά με τη μείωση του πληθωρισμού. Αν συμπεριλάβουμε όλες τις υπό μετάβαση χώρες (και τις 26), τότε η εικόνα του πληθωρισμού είναι πολύ ανομοιογενής. Αναφορικά με τις 10 χώρες που εξετάζω στην παρούσα εργασία, η εικόνα είναι περισσότερο ομοιογενής. Μεταξύ των χωρών αυτών, σύμφωνα με τις προβλέψεις που αφορούν το τέλος του 1999, η Λιθουανία και η Εσθονία θα έχουν το μικρότερο πληθωρισμό (περίπου 3,5% σε ετήσια βάση), ενώ η Ουγγαρία αναμένεται να έχει τον μεγαλύτερο (περίπου 9% σε ετήσια βάση). (**Πίνακες 4, 5** Παραρτήματος).

Θα πρέπει πάντως να σημειωθεί, ότι σε πολλές περιπτώσεις τα επιτεύγματα αναφορικά με τον πληθωρισμό είχαν βαρύ κόστος, όπως μείωση των πραγματικών μισθών, περιορισμένη ρευστότητα και νομισματική κυκλοφορία. Εκείνο που έχει τώρα σημασία, είναι αν οι ΧΚΑΕ θα διατηρήσουν τον πληθωρισμό σε χαμηλά επίπεδα και αν θα καταφέρουν να τον μειώσουν περαιτέρω, προκειμένου να φτάσουν τα

επίπεδα των χωρών μελών της Ε.Ε ενόψει μάλιστα και της επικείμενης ένταξης τους στην Ε.Ε.

5.1.2. Ανάπτυξη

Το άλλο σκέλος της επίτευξης μακροοικονομικής σταθερότητας και ανάπτυξης, αφορά τον ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας, δηλαδή τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Και σ' αυτόν τον τομέα τα επιτεύγματα των χωρών που εξετάσαμε ήταν πραγματικά σημαντικά, και η πρόοδος που επιτεύχθηκε τέτοια, ώστε πολλές από τις χώρες αυτές να μπορούν να συγκριθούν με τα κατά κεφαλήν εισοδήματα χωρών μελών της Ε.Ε. Αναφορικά με τις 10 ΧΚΑΕ, η αύξηση του ΑΕΠ σε μέσα επίπεδα κατά τα 1999 αναμένεται να είναι 4,5%, ενώ το 1991 είχαμε πιώση 10,7 % κατά μέσο όρο. Αν εξαιρέσουμε την Ρουμανία και την Βουλγαρία ο μέσος όρος αύξησης των 8 χωρών αλλάζει, καθώς ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ των δυο αυτών χωρών είναι μικρότερος από τις υπόλοιπες ΧΚΑΕ. (European Economy, Supplement C, December 1998). Σχετικά είναι τα στοιχεία που παρατίθενται στους (**Πίνακες 6, 7** Παραρτήματος).

Η αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης στις περισσότερες από τις ΧΚΑΕ ήταν κυρίως αποτέλεσμα της αυξημένης ζήτησης και της μαζικής εισροής ξένων επενδυτικών κεφαλαίων. Βέβαια, ο εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης, οι ιδιωτικοποιήσεις επιχειρήσεων και η αύξηση των εξαγωγών συνέβαλαν επίσης στην άνοδο του ΑΕΠ. Όμως, παρότι από το 1994 και έπειτα, οι περισσότερες από τις χώρες που εξετάζουμε παρουσιάζουν συνεχώς αυξημένους ρυθμούς ανάπτυξης, εντούτοις τα επίπεδα του εθνικού εισοδήματος κάθε μιας από τις χώρες αυτές είναι σε **χαρηλώτερα επίπεδα** απ' ότι πριν την έναρξη της μεταβατικής διαδικασίας, δηλαδή πριν από το 1989. Εξαίρεση αποτελεί **η Πολωνία**, της οποίας το εθνικό εισόδημα σήμερα, ξεπερνά εκείνο του 1989. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει την τρομακτική συρρίκνωση που υπέστησαν τα εισοδήματα των χωρών αυτών κατά τα πρώτα 3-4 χρόνια της μεταβατικής διαδικασίας. Η απότομη κατάρρευση του σοσιαλισμού και η μεταστροφή προς την ελεύθερη οικονομία, είχαν ως αποτέλεσμα την αρχική πιώση του ΑΕΠ. Μετά την πάροδο 10 ετών θα μπορούσαμε με

σιγουριά να πούμε, ότι οι 10 ΧΚΑΕ έχουν επιτύχει σημαντικούς ρυθμούς οικονομικής ανάπτυξης και οι προοπτικές που υπάρχουν για το μέλλον, εξακολουθούν να είναι ευνοϊκές. Η αισιοδοξία μας αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι σε μερικά χρόνια θα έχουν ολοκληρωθεί οι διαρθρωτικές αλλαγές και οι ιδιωτικοποιήσεις σε όλες σχεδόν τις χώρες, στοιχεία τα οποία θα ενισχύσουν περαιτέρω τον ρυθμό οικονομικής τους μεγέθυνσης.

5.1.3. Εμπόριο και πληρωμές

Ο αναπροσανατολισμός του εμπορίου των ΧΚΑΕ προς την Δυτική Ευρώπη και η σύναψη εμπορικών συμφωνιών με την Ε.Ε., μπορούν να καταγραφούν ως τα κυριότερα σημεία που επηρέασαν την εξέλιξη των εμπορικών συναλλαγών των υπό μετάβαση χωρών. Η σημαντική αύξηση των εξαγωγών σχεδόν όλων των χωρών που εξετάσαμε, σε συνδυασμό με τα αυξημένα έσοδα του διαμετακομιστικού εμπορίου βελτίωσαν σημαντικά την εικόνα του εμπορικού ισοζυγίου, ως προς την πλευρά των εσόδων. Σε πολλές όμως από τις χώρες (όπως η Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία), η "έκρηξη" της οικονομικής ανάπτυξης είχε ως αποτέλεσμα την θεαματική αύξηση των εισαγωγών και τη χειροτέρευση του εμπορικού ισοζυγίου. Το φαινόμενο αυτό είναι χαρακτηριστικό των οικονομιών εκείνων που αναπτύσσονται γρήγορα, όπου η αύξηση των εισαγωγών υπερκαλύπτει την αύξηση των εξαγωγών. Εντούτοις, από το 1997 και μετά, φαίνεται πως έχει επέλθει μια μικρή ισορροπία καθώς το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου βαίνει **συνεχώς μειούμενο**, παρ' όλες τις αντίξοες συνθήκες (μείωση οικονομικής ανάπτυξης των χωρών της Δυτικής Ευρώπης που αποτελούν και τον κύριο προορισμό των εξαγωγών των ΧΚΑΕ). (**Πίνακες 8, 9** Παραρτήματος).

Αναφοράς χρίζει πιστεύω και η περίπτωση των χωρών της Βαλτικής, όπου παρά την μεγάλη αύξηση των εισαγωγών που σημειωνόταν σε ετήσια βάση, το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου κυμαινόταν σε χαμηλότερα επίπεδα από αυτό των υπολοίπων χωρών. Αυτό οφείλεται κυρίως στην τρομακτική αύξηση των εξαγωγών και του εμπορίου «transit» καθώς οι χώρες αυτές αποτελούν τον εμπορικό

σύνδεσμο μεταξύ Ανατολής και Δύσης. (Economic Survey of Europe, No 1, 1998). Παράλληλα, η βελτίωση της ποιότητας και της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων των χωρών αυτών, συνέβαλαν στην κατάκτηση αγορών όπως της Γερμανίας, της Αυστρίας, της Ιταλίας, της Σουηδίας και της Φινλανδίας, που αποτελούν σήμερα τους κυριότερους εμπορικούς εταίρους των χωρών της Βαλτικής.

5.1.4. Έλλειμμα τρεχουσών συναλλαγών

Το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών αποτελεί σημείο ιδιαίτερης σημασίας για τους υπεύθυνους της οικονομικής πολιτικής, γιατί συνιστά μια αντανάκλαση πολλών διαφορετικών φαινομένων. Πρώτα από όλα, περιέχει όλες τις συναλλαγές που πραγματοποιούνται στις εγχώριες αγορές αγαθών και υπηρεσιών. Επιπλέον, ο λογαριασμός τρεχουσών συναλλαγών είναι ο καθρέπτης των αλλαγών που αφορούν στις απαιτήσεις και στις υποχρεώσεις μιας χώρας προς τον υπόλοιπο κόσμο. Όσο πιο ανοικτή είναι η οικονομία, τόσο πιο πολύ ο λογαριασμός τρεχουσών συναλλαγών θα αντικατοπτρίζει τις προσδοκίες και τις αποφάσεις των εγχώριων καταναλωτών, αλλά και όλων των συμμετεχόντων στην οικονομική διαδικασία. Για όλους αυτούς τους λόγους η σημασία των τρεχουσών συναλλαγών είναι πολύ μεγάλη, γι' αυτό και οι διαμορφωτές της οικονομικής πολιτικής προσπαθούν να επικεντρώσουν την προσοχή τους στο ισοζύγιο αυτό, καθώς αποτελεί ένα σημαντικό δείκτη οικονομικής ανάπτυξης (Economic Survey of Europe, No 3, 1998).

Χώρες όπως η Τσεχία, η Εσθονία και η Πολωνία αντιμετωπίζουν μεγάλα ελλείμματα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών τα οποία προσπαθούν να επιλύσουν με διαφορετικούς τρόπους, καθώς είναι διαφορετικής σύνθεσης το καθένα. Τα αποτελέσματα των προσπαθειών αυτών έχουν αρχίσει να γίνονται σιγά-σιγά ορατά, καθώς έχουμε μείωση των ελλειμμάτων στην πλειοψηφία των 10 ΧΚΑΕ. (**Πίνακες 10, 11** Παραρτήματος).

Εκείνο που έχει σημασία για τις υπό μετάβαση χώρες, που υπόκεινται στις μεταβολές των συναλλαγματικών ισοτιμιών των

κυριοτέρων νομισμάτων και των διεθνών επιτοκίων, είναι να επικεντρώσουν τις προσπάθειές τους αρχικά στην σωστή διαχείριση και κάλυψη του εξωτερικού τους χρέους. Η κατάσταση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών πρέπει να εξετάζεται με βάση παράγοντες όπως η μακροπρόθεσμη αναπτυξιακή πορεία μιας χώρας, η ποιότητα του ανθρώπινου κεφαλαίου, το μέγεθος των ξένων επενδύσεων και η αύξηση της παραγωγικότητας του συνόλου της οικονομίας. Βελτιώνοντας αυτούς τους τομείς θα υπάρξει ταχύτερη και πιο ουσιαστική μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών.

5.2. Ιδιωτικοποίηση και διαρθρωτικές αλλαγές

Κατά τον N. Savic (1995) "τα στοιχεία κλειδιά της μεταβατικής πορείας μετά την επίτευξη μακροοικονομικής σταθερότητας είναι η αναδιάρθρωση και η ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων, όπου το πρώτο βήμα είναι η εγκαθίδρυση του συστήματος της αγοράς και του πνεύματος ανταγωνισμού. Η λειτουργική αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων σημαίνει την προσαρμογή των υπαρχουσών επιχειρήσεων προς ένα ανταγωνιστικό περιβάλλον, αλλάζοντας τη μορφή και την δομή του κεφαλαίου και της εργασίας, καθώς επίσης σχεδιάζοντας και αναζητώντας τρόπους επέκτασης και εξυγίανσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Βασικό προαπαιτούμενο για την πετυχημένη αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων, είναι η ενδυνάμωση των εγχώριων χρηματοπιστωτικών συστημάτων και η αύξηση των αποταμιεύσεων." Η εφαρμογή διαρθρωτικών αλλαγών και μεταρρυθμίσεων είναι στενά συνδεδεμένη με την **ιδιωτικοποίηση των επιχειρήσεων**. Η αδυναμία του κράτους να εισάγει καινοτομίες και νέες ιδέες, να εξεύρει κεφάλαια για την χρηματοδότηση των επιχειρήσεων, να σχεδιάσει και να εφαρμόσει την επέκταση των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων, έκαναν επιτακτική την ανάγκη ιδιωτικοποιήσεων πολλών κρατικών επιχειρήσεων. Ο ρυθμός ιδιωτικοποιήσεων ήταν στην αρχή αργός και υπήρχε μια δικαιολογημένη διστακτικότητα σχετικά με τα αποτελέσματα που θα είχαν οι ιδιωτικοποιήσεις αυτές. Στην πορεία όμως φάνηκε, ότι η αναδιάρθρωση των επιχειρήσεων μπορούσε να

επιτευχθεί μόνο με την ιδιωτική πρωτοβουλία και χρηματοδότηση. Ο κρατικός τομέας είχε αποδείξει περίτρανα ότι ήταν κακός επιχειρηματίας και αυτό πιστοποιείται άλλωστε από την κατάρρευση του σοσιαλισμού και της κρατικής ιδιοκτησίας.

Οι προσπάθειες ιδιωτικοποίησης που κατέβαλαν οι περισσότερες υπό μετάβαση χώρες, αφορούσαν αρχικά μικρές κρατικές επιχειρήσεις, χαμηλής κεφαλαιακής αξίας και παραγωγικής δυνατότητας. Στην συνέχεια επεκτάθηκαν σε τομείς όπως οι τράπεζες και οι βαριές βιομηχανίες, ενώ ανοικτό παραμένει ακόμα - το ενδεχόμενο ιδιωτικοποιήσεων των επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας. Πρωτοπόροι στην διαδικασία αυτή των ιδιωτικοποιήσεων είναι χώρες όπως η Τσεχία, η Πολωνία, η Ουγγαρία, η Σλοβενία και η Εσθονία. (**Πίνακες 12, 13** Παραρτήματος).

Τα τελευταία χρόνια καταβάλονται προσπάθειες προσέλκυσης ξένων επενδυτών, ικανών να αντεπεξέλθουν στις ιδιαιτερότητες και στις απαιτήσεις των κρατικών επιχειρήσεων. Οι προοπτικές εξέλιξης και επιτυχούς ολοκλήρωσης των ιδιωτικοποιήσεων είναι ευοίωνες, δεδομένου της διεθνούς βοήθειας και του έντονου επενδυτικού ενδιαφέροντος που προσελκύουν οι εξαγορές επιχειρήσεων στις χώρες αυτές.

Η ταχύτητα επομένως, της περαιτέρω ανάπτυξης των υπό μετάβαση χωρών, είναι ευθέως συνδεδεμένη με την εισαγωγή μέτρων μικροοικονομικής πολιτικής και ιδιαίτερα μέτρων αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων, οικονομικής αναμόρφωσης των τραπεζών και μεταβολής του ρόλου της κυβέρνησης. Αυτή η διαδικασία μετάβασης προς το σύστημα της ελεύθερης αγοράς δεν μπορεί να διεξαχθεί απλώς προσαρμόζοντας ή βελτιώνοντας το υπάρχον σύστημα, χρειάζονται αλλαγές εκ βάθρων. (N.Savic, 1995). Η αποκατάσταση της οικονομικής ισορροπίας και ανάπτυξης στις υπό μετάβαση ΧΚΑΕ είναι πιθανή, **μόνο** αν συνεχιστεί η σταθεροποιητική διαδικασία και η θεσμική αναδιάρθρωση, συνοδευόμενες από εντεινόμενες προσπάθειες ιδιωτικοποίησης και αναδιάρθρωσης των επιχειρήσεων, αναβάθμιση του

ιδιωτικού τομέα και του ρόλου των χρηματοοικονομικών θεσμών (τράπεζες, χρηματιστήριο).

5.3. Αξιολόγηση με βάση τα κριτήρια προσχώρησης

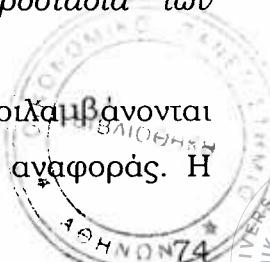
Αφού έκανα μια μικρή αναφορά στις εξελίξεις που σημειώθηκαν στους βασικότερους τομείς της οικονομίας των υπό μετάβαση χωρών, στην συνέχεια θα προσπαθήσω να παρουσιάσω την αξιολόγηση στην οποία προέβη η Κοινοτική Επιτροπή, αναφορικά με τα κριτήρια που τέθηκαν στην Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης, το 1993. Η αξιολόγηση αυτή κρίθηκε σκόπιμη, προκειμένου να αναλυθεί το στάδιο μετάβασης στο οποίο βρίσκονται οι ΧΚΑΕ. Βάση αυτής της αξιολόγησης, αποτελούν τα οικονομικά, πολιτικά και θεσμικά κριτήρια και η πρόοδος που συντέλεστηκε αναφορικά με αυτά, καθώς και η πορεία της υιοθέτησης και εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου. Η πρώτη αξιολόγηση την οποία πραγματοποίησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ολοκληρώθηκε το τέλος του 1997 και βασίστηκε κατά κύριο λόγο στις απαντήσεις των ερωτηματολογίων που εστάλησαν στις υποψήφιες χώρες, αλλά και στα ψηφίσματα και τις εκθέσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των λοιπών κυβερνητικών οργανώσεων και οργάνων.

Η πάρουσίαση της αξιολόγησης αυτής θα είναι συνοπτική και θα βασίζεται στο μεγαλύτερο μέρος της στο κείμενο της "Αιγέντας 2000", ενώ θα καταβληθεί προσπάθεια να δοθεί με συνοπτικό τρόπο η γνώμη της Επιτροπής, σχετικά με τομείς και θέματα που περιελαμβάνονται στα κριτήρια προσχώρησης των υπό μετάβαση χωρών.

5.3.1. Αξιολόγηση με βάση τα πολιτικά κριτήρια

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης αποφάσισε ότι «για τη συμμετοχή απαιτείται η υποψήφια χώρα να έχει επιτύχει τη σταθερότητα των θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα ανθρώπινα δικαιώματα και το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων». (Αιγέντα 2000, Βρυξέλλες 1997).

Οι έννοιες δημοκρατία και κράτους δικαίου που περιλαμβάνονται στα πολιτικά κριτήρια, χρίζουν ενδελεχής εξέτασης και αναφοράς. Η

απόφαση μιας γενικότερης θεώρησης και αξιολόγησης δικαιωμάτων και ελευθεριών, όπως της ελευθερίας έκφρασης και σκέψης μέσω συλλογικών οργανώσεων και ομάδων, πολιτικών κομμάτων και φορέων, μπορεί να αποδώσει με σαφήνεια και αποτελεσματικότητα τον τρόπο λειτουργίας της δημοκρατίας και των θεσμών, καθώς και την διασφάλιση των ατομικών και συλλογικών ελευθεριών.

Η παρουσίαση των επιμέρους τομέων των πολιτικών όσο και των οικονομικών κριτηρίων, γίνονται με βάση την δομή της έκθεσης της Επιτροπής.

A) Δημοκρατία και Κράτος Δικαίου

Εξετάζοντας την πρόοδο που έχει σημειωθεί όσον αφορά τα πολιτικά κριτήρια, το σημείο στο οποίο δίνεται το μεγαλύτερο βάρος, είναι η λειτουργία της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου.

Η πλειοψηφία των υποψηφίων χωρών χαρακτηρίζεται από έλλειψη κατάλληλου νομοθετικού πλαισίου, ικανού να στηρίξει και να προωθήσει την μεταρρυθμιστική διαδικασία. Επίσης, εκφράζονται φόβοι για αναξιοκρατικές και αδιαφανείς διαδικασίες αναφορικά με τις αποφάσεις των δικαστικών λειτουργών. Η χειραγώγηση της δικαστικής εξουσίας είναι φαινόμενο το οποίο πρέπει να εξαλειφθεί το συντομότερο δυνατό στις χώρες στις οποίες εμφανίζεται. Σαν παράδειγμα θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την περίπτωση της Σλοβακίας, που είναι μεταξύ εκείνων που ακολουθούν την παραπάνω ανακόλουθη και αναξιόπιστη πρακτική. Συνεπώς, η "συμβάδιση" των συνταγματικών κειμένων με την εφαρμογή στην πράξη των όσων διακήρυξανται διαμέσου αυτών, αποτελεί κρίσιμο σημείο αναφοράς της εκάστοτε ακολουθούμενης πολιτικής βούλησης.

Β) Τα ανθρώπινα δικαιώματα και ελευθερίες

Σύμφωνα με την έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, η κατοχύρωση ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, όπως η ελευθερία της γνώμης και της έκφρασης, η ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι και της αυτοδιάθεσης του ατόμου κ.α., αποτελεί γεγονός σε όλες τις υποψήφιες χώρες. Σε όλη αυτή την προσπάθεια ελευθεροποίησης των κοινωνιών των υπό μετάβαση χωρών, εντάσσεται και η δημιουργία των πρώτων ιδιωτικών ανεξάρτητων Μ.Μ.Ε. (τηλεόραση, ραδιόφωνο), που σκοπό έχουν να διευρύνουν το πνεύμα εκδημοκρατίσμου και να συμβάλουν στον πλουραλισμό και την πολυφωνία, βασικά συστατικά στοιχεία του δημοκρατικού πολιτεύματος.

Γ) Οι εθνικές μειονότητες και η προστασία αυτών

Το πρόβλημα των μειονοτικών πληθυσμών και η ρατσιστική συμπεριφορά απέναντι αυτών, είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο. Το ίδιο πρόβλημα αντιμετωπίζει και η πλειοψηφία των υπό μετάβαση χωρών, καθώς οι περισσότερες από αυτές αποτελούν ένα συνοθύλευμα λαών και θρησκειών. Αν και έχουν καταγραφεί περιπτώσεις άνισης μεταχείρισης και αποκλεισμού μειονοτήτων σε χώρες όπως η Ρουμανία, η Λετονία και η Σλοβακία, εντούτοις η ενσωμάτωση των μειονοτήτων στις κοινωνίες των εν λόγω χωρών είναι, σε γενικές γραμμές, **ικανοποιητική**. (Πρόγραμμα Δράσης 2000, Η πρόκληση της διεύρυνσης, 1997).

5.3.2. Αξιολόγηση με βάση οικονομικά κριτήρια

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης διακήρυξε ότι: «*στου οικονομικό τομέα, η συμμετοχή προϋποθέτει τη λειτουργία οικονομίας της αγοράς καθώς και την ικανότητα αντιμετώπισης της ανταγωνιστικής πίεσης και των δυνάμεων της αγοράς στο πλαίσιο της Ένωσης*». (Πρόγραμμα Δράσης 2000, Για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ένωση, Βρυξέλλες 1997).

Σε προηγούμενα κεφάλαια της εργασίας έχει γίνει εκτενής αναφορά στις επιδόσεις που παρουσίασαν οι περισσότερες από τις υπό

μετάβαση χώρες στον τομέα της οικονομίας. Ήταν συνεπώς πλεονασμός να αναφερθώ ξανά στις πράγματι θεαματικές προόδους που έχουν καταγράψει οι υποψήφιες χώρες. Μολονότι πρέπει να διανυθεί πολύς δρόμος ακόμη -καθώς το μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ των υποψηφίων χωρών αντιστοιχεί στο 1/3 της Ένωσης - εντούτοις, η σημαντική αύξηση του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια στις χώρες αυτές αποτελεί πολύ ενθαρρυντικό στοιχείο.

Προβλήματα υπάρχουν, κυρίως στην αναδιάρθρωση των επειχειρήσεων και τον εκσυγχρονισμό αυτών, καθώς η δεσπόζουσα θέση του κράτους και η παράλληλη αριστούσα νομοθεσίας που κατοχυρώνει την ατομική ιδιοκτησία και περιουσία, εμπόδισαν την ανάπτυξη και πρόοδο των παραγωγικών δυνάμεων των χωρών αυτών. Όπως προκύπτει από την έκθεση της Επιτροπής, "Καμία από τις υποψήφιες χώρες δεν πληροί σήμερα απολύτως τις δύο οικονομικές προϋποθέσεις που τέθηκαν στην Κοπεγχάγη, αν και ορισμένες εξ αυτών αναμένεται να επιτύχουν το στόχο αυτό σε μερικά χρόνια." Δηλαδή δεν εκπληρώνουν ούτε α) το κριτήριο της λειτουργίας της οικονομίας της αγοράς, ούτε β) το κριτήριο της ικανότητας αντιμετώπισης της ανταγωνιστικής πίεσης και των δυνάμεων της αγοράς.

Στις γνώμες που εξέφρασε η Επιτροπή για κάθε μία χώρα ξεχωριστά και τα αποτελέσματα που έχουν επιτύχει, μπορούμε να πούμε με πιο ξεκάθαρο τρόπο την θέση στην οποία βρίσκονται οι υποψήφιες χώρες σχετικά με το πρώτο και το δεύτερο οικονομικό κριτήριο. Ήταν, αναφορικά με το πρώτο κριτήριο, πέντε χώρες (η Εσθονία, η Ουγγαρία, η Πολωνία, η Σλοβενία και η Τσεχία), μπορούν να θεωρηθούν ως οικονομίες που λειτουργούν σύμφωνα με τα πρότυπα και τις αρχές της ελεύθερης οικονομίας. Ωστόσο, χρειάζεται να βελτιωθούν ακόμη ορισμένοι τομείς που αφορούν το τραπεζικό σύστημα, τις κεφαλαιαγορές και την σχετική με την ιδιωτικοποίηση επιχειρήσεων νομοθεσία. Λίγο πιο πίσω από τις πέντε αυτές χώρες - από άποψη προόδου στο συγκεκριμένο κριτήριο- βρίσκεται η Σλοβακία, καθώς υπάρχουν ενδείξεις ότι το οικονομικό σύστημα της χώρας στερείται αξιοπιστίας και διαφάνειας.

Αναφορικά με το δεύτερο οικονομικό κριτήριο και κατά πόσον εκπληρώνεται αυτό, η αξιολόγηση από πλευράς της Επιτροπής φαίνεται πως είναι μια πιο δύσκολη και πολύπλοκη διαδικασία. Η πρόοδος που έχει επιτευχθεί σχετικά με το κριτήριο αυτό, δεν βασίζεται μόνο σε τωρινά στοιχεία, αλλά και στις προβλέψεις και προσδοκίες που υπάρχουν προκειμένου να διαμορφώσουμε μια πιο ολοκληρωμένη εικόνα της κατάστασης κάθε χώρας. Τούτο συμβαίνει βέβαια, γιατί το συγκεκριμένο κριτήριο περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα λειτουργιών και δαιδικασιών που συνθέτουν την έννοια ανταγωνισμός και που απαιτούν το πέρας μεγάλου χρονικού διαστήματος προκειμένου να αξιολογηθούν τελείως. Έτσι η Επιτροπή, θέλοντας να κάνει μια πρόβλεψη σχετικά με τα εώς τώρα αποτελέσματα και τις προσπάθειες που καταβάλουν οι υποψήφιες χώρες, και αναμένεται να συνεχίσουν να καταβάλουν αδιάκοπα, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δύο χώρες (**η Ουγγαρία και η Πολωνία**) αναμένεται ότι θα πληρούν μεσοπρόθεσμα τα οικονομικά κριτήρια. Όσον αφορά τις υπόλοιπες χώρες η Σλοβακία, η Σλοβενία και η Τσεχία, αναμένεται να επιτύχουν το ίδιο αποτέλεσμα σε χρονικό διάστημα μεγαλύτερο, ακολουθώντας πάντοτε την ίδια οικονομική πολιτική και βελτιώνοντας τις αδυναμίες που έχουν επισημανθεί από την Επιτροπή. Οι Βαλτικές χώρες βρίσκονται σε λίγο χειρότερη θέση, καθώς έχουν να αντιμετωπίσουν προβλήματα που σχετίζονται με την ανεργία, τα συσωρευμένα ελλείμματα και το μεγάλο εξωτερικό χρέος.

Πάντως, όπως τονίστηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο, η Εσθονία βρίσκεται σε καλύτερη κατάσταση σε σχέση με τις υπόλοιπες Βαλτικές χώρες, καθώς έχει επιτύχει σε σημαντικό βαθμό τον εκσυγχρονισμό και την ελευθεροποίηση της οικονομίας, γι' αυτό το λόγο συμπεριλήφθηκε στην πρώτη ομάδα των υπό ένταξη χωρών.

5.3.3. Λοιπές υποχρεώσεις που απορέουν από την συμμετοχή

Η υποβολή αιτήσεως προσχώρησης από τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, ισοδυναμούσε με αποδοχή όλων των σχετικών αποφάσεων που διέπουν την λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι

αποφάσεις αυτές σχετίζονται κατά κύριο λόγο με την κοινή οικονομική και νομισματική πολιτική που πρόκειται να ακολουθηθεί τα επόμενα χρόνια. Η οικονομική και νομισματική ενοποίηση (ONE) αποτελεί μία πρόκληση για όλες τις χώρες -μέλη της Ε.Ε, αλλά και για τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες. Οι υπό μετάβαση χώρες πρέπει να συμπεριλάβουν στα άμεσα οικονομικά τους πλάνα και την προοπτική της συμμετοχής τους στην ONE. Αν και κάτι τέτοιο φαίνεται λιγάκι πρόωρο και μη εφικτό, εντούτοις πρέπει να αρχίσει από τώρα η προετοιμασία των χωρών αυτών προκειμένου να αντιμετωπίσουν μελλοντικά το ενδεχόμενο της συμμετοχής τους σε μια ενιαία αγορά με κοινό νόμισμα και κοινή οικονομική πολιτική.

5.3.3.A. Υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου

Εκείνο το οποίο έχει σημαντική σημασία και παίζει πρωταρχικό ρόλο στην ένταξη των ΧΚΑΕ στην Ε.Ε, είναι μεταξύ άλλων η υιοθέτηση και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου, δηλαδή όλων εκείνων των μέτρων και διατάξεων που διέπουν την εφαρμογή κοινών θεσμικών, πολιτικών και πολιτιστικών θεσμών. Η δυσκολία της υιοθέτησης και εφαρμογής του κεκτημένου είναι δεδομένη και δεν χρειάζεται περαιτέρω ανάλυση. Αρκεί να αναλογιστεί κανείς ότι οι υποψήφιες χώρες θα πρέπει να εναρμονίσουν το εθνικό νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο με τα αντίστοιχα κοινοτικά. Η ταυτόχρονη εφαρμογή του εθνικού και κοινοτικού δικαίου, αποτελεί προϋπόθεση για την συμμετοχή στην Ε.Ε., ενώ η υιοθέτηση και εφαρμογή ενός πλέγματος αρχών και αποφάσεων που αφορούν τομείς της ενιαίας αγοράς, της εξωτερικής πολιτικής και των θεμάτων ασφαλείας, συνιστά υποχρέωση των υποψηφίων χωρών.

Η παραπάνω διαδικασία εφαρμόστηκε σε όλες τις διευρύνσεις της Ε.Ε. που προηγήθηκαν, και έτσι αναμένεται να συμβεί και στην παρούσα φάση. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι η υιοθέτηση και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου απαιτεί μεγάλο χρονικό διάστημα και επίπονες προσπάθειες. Η δυνατότητα εκτίμησης των προσπαθειών εφαρμογής του κεκτημένου είναι πολύ δύσκολη και μπορεί να

πραγματοποιηθεί, μέχρι ενός σημείου, λαμβανομένης υπόψην την υλοποίηση των δεσμεύσεων που έχουν αναλάβει οι υποψήφιες χώρες. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι η υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου θα πρέπει να είναι συνολική, γιατί η μερική και επιλεκτική εφαρμογή αυτού, ενέχει κινδύνους. (Ατζέντα 2000, Βρυξέλλες, 1997).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προκειμένου να καταστήσει δυνατή την αξιολόγηση πρακτικής εφαρμογής του κοινοτικού κεκτημένου από πλευράς των χωρών κατήρτισε τρεις δείκτες οι οποίοι αφορούν :

(α) Τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στην εκάστοτε ευρωπαϊκή συμφωνία και ιδιαίτερα εκείνες που αφορούν το δικαιώμα εγκατάστασης, την εθνική μεταχείριση, την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, την πνευματική ιδιοκτησία και τις δημόσιες συμβάσεις.

(β) Τον βαθμό ενσωμάτωσης στην εθνική νομοθεσία και ουσιαστικής εφαρμογής των μέτρων που προβλέπονται στο **Λευκό Βιβλίο**, ιδιαίτερα ορισμένων καθοριστικής σημασίας οδηγιών για την ενιαία αγορά στους τομείς της φορολογίας, των δημοσίων συμβάσεων, των τραπεζών κ.λ.π.

(γ) Τη σταδιακή ενσωμάτωση και εφαρμογή των υπολοίπων στοιχείων του κεκτημένου. Στον τομέα αυτό, η κατάσταση διαφέρει σημαντικά από τη μία υποψήφια χώρα στην άλλη. Για τις περισσότερες από τις χώρες αυτές, θα απαιτηθούν σημαντικές και εκτεταμένες προσαρμογές στους τομείς του περιβάλλοντος, της ενέργειας, της γεωργίας, της βιομηχανίας, των τηλεπικοινωνιών, των μεταφορών, των κοινωνικών υποθέσεων, των τελωνείων, της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Η αξιολόγηση για τον συγκεκριμένο τομέα εξαρτάται, συνεπώς, σε μεγαλύτερο βαθμό από τις μελλοντικές εξελίξεις σε σύγκριση με τους υπόλοιπους τομείς. (Πρόγραμμα Δράσης 2000, Για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ένωση, Βρυξέλλες, 1997).

5.4. Τελικές Συστάσεις

Από όσα έχουν αναφερθεί εώς τώρα και προσπαθώντας να εξετάσουμε την περίπτωση κάθε χώρας ξεχωριστά, μπορούμε να συνάγουμε τα εξής:

Η Ουγγαρία, επιτυγχάνει ήδη ικανοποιητικές προόδους σε σχέση και με τις τρεις βασικές προϋποθέσεις, πράγμα το οποίο υποδηλώνει ότι θα είναι κατά πάσα πιθανότητα σε θέση να υιοθετήσει τα κύρια στοιχεία του κεκτημένου μεσοπροθέσμως. Ιδιαίτερη πρόοδος θα πρέπει να συντελεστεί στους τομείς του περιβάλλοντος, των τελωνειακών ελέγχων και της ενέργειας.

Η Πολωνία, παρά την ολοκληρωμένη στρατηγική που ακολουθεί, έχει προσκρούσει σε προβλήματα αναφορικά με την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου, αλλά οι επιδόσεις της όσον αφορά τα υπόλοιπα δύο ενταξιακά κριτήρια κρίνονται ως ικανοποιητικές. Οι προσπάθειες που καταβάλονται σήμερα θα πρέπει να ενισχυθούν σε τομείς στους οποίους δεν έχει σημειωθεί ικανοποιητική πρόοδος (π.χ. της γεωργίας, του περιβάλλοντος και των μεταφορών). Αν γίνει αυτό, η Πολωνία αναμένεται να καταφέρει να υιοθετήσει τα κύρια στοιχεία του κεκτημένου μεσοπρόθεσμα.

Η Τσεχία έχει κατορθώσει σε μεγάλο βαθμό να εκπληρώσει τα δύο από τα τρία κριτήρια, και εκείνο που απομένει είναι η εκπλήρωση και του τρίτου που αφορά το κοινοτικό κεκτημένο. Χρειάζεται να καταβληθούν επιπρόσθετες προσπάθειες σε τομείς που αφορούν τις επενδύσεις, την γεωργία και το περιβάλλον προκειμένου να υπάρχει πλήρης εναρμόνιση με τις διατάξεις και τις αρχές που ορίζει η ευρωπαϊκή νομοθεσία.

Η Σλοβενία, λόγω των καθυστερήσεων που υπήρξαν κατά την υπογραφή και κύρωση των ευρωπαϊκών συμφωνιών, παρουσιάζει σημαντική υστέρηση σε σχέση με τον δείκτη (a) του κεκτημένου που αναφέρθηκε παραπάνω. Πέραν αυτού, οι επιδόσεις της όσον αφορά τα υπόλοιπα κριτήρια κρίνονται ως ικανοποιητικές, μολονότι θα πρέπει να υπάρξουν κάποιες αλλαγές σχετικά με την εφαρμοζόμενη πολιτική στον

τομέα που αφορά την ενιαία αγορά (έμμεση φορολογία), καθώς υπάρχει διάσταση μεταξύ των εφαρμοζόμενων και των κοινοτικών νόμων.

Η Εσθονία παρομοίως, έχει ήδη εκπληρώσει σε μεγάλο ποσοστό μέρος των κριτηρίων που έχει θέσει η Ένωση, αλλά χρειάζεται να εντείνει τις προσπαθειές της σχετικά με τις διατάξεις εφαρμογής του κεκτημένου.

Η Σλοβακία έχει επιτύχει αξιοσημείωτες προόδους σε σχέση με τα οικονομικά και πολιτικά κριτήρια που έχουν τεθεί, αλλά βρίσκεται σε σαφώς δυσμενέστερη θέση έναντι των χωρών που περιελήφθησαν στην πρώτη ενταξιακή ομάδα. Γι' αυτό η Επιτροπή έκρινε σκόπιμο να την περιλάβει στην δεύτερη φάση της ευρωπαϊκή διεύρυνσης.

Η Λετονία έχει ήδη καλύψει μεγάλο μέρος από την απόσταση που την χώριζε από τις υπόλοιπες υποψήφιες χώρες. Η περαιτέρω όμως βελτίωση της οικονομικής και πολιτικής της θέσης, και η παράλληλη επιτάχυνση του ρυθμού υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου κρίνονται απαραίτητες προκειμένου να ολοκληρωθεί επιτυχώς η ενταξιακή προσπάθεια της χώρας.

Τα ίδια ισχύουν περίπου και για την **Λιθουανία**, καθώς η μεταβατική πορεία δεν έχει ολοκληρωθεί πλήρως και απαιτείται η περαιτέρω συνέχιση της προσπάθειας που καταβάλεται.

Η παραπάνω αξιολόγηση που αφορά τις χώρες που περιλαμβάνονται στην πρώτη και στη δεύτερη ομάδα των υπό ένταξη χωρών, έγινε με βάση τα εώς τώρα αποτελέσματα της ακολουθούμενης πολιτικής αναφορικά με την εκπλήρωση των κριτηρίων ένταξης. Όπως έγινε κατανοητό εκείνο το οποίο διαχωρίζει τις υπό ένταξη χώρες σε δύο ομάδες είναι κατά κύριο λόγο, οι διαφορές που υπάρχουν στην εκπλήρωση των βασικών οικονομικών και πολιτικών κριτηρίων και όχι η υιοθέτηση και εφαρμογή του κοινοτικού κεκτημένου, καθώς όπως διαπιστώνεται αυτή καθυστερεί σημαντικά σε όλες ανεξαιρέτως τις χώρες. Ήτοι, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έκρινε σκόπιμο να προχωρήσει σε διαπραγματεύσεις, πρώτα με τις χώρες που είχαν ως επί το πλείστον προχωρήσει στις διαδικασίες πολιτικού και οικονομικού μετασχηματισμού, εξετάζοντας όμως παράλληλα και τις προόδους που

είχαν επιτευχθεί στους βασικότερους από τους τομείς και τις διατάξεις του κοινοτικού κεκτημένου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Οι Επιπτώσεις της Διεύρυνσης

Εισαγωγή

Οι επιδράσεις που θα υπάρξουν από την προσχώρηση των ΧΚΑΕ στην Ε.Ε., αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό σημείο για τον σχηματισμό μιας ολοκληρωμένης εικόνας του θέματος που αφορά την επόμενη διεύρυνση. Ουσιαστικά θα αναφερθώ στα κόστη και στα οφέλη, αλλά και στην γενικότερη σημασία που θα έχει σε πολλούς τομείς και πολιτικές η διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς. Η όλη διαδικασία της διεύρυνσης που αναμένεται να ολοκληρωθεί μέσα στα επόμενα χρόνια, πρόκειται να επηρεάσει σημαντικά την σημερινή μορφή της Ε.Ε., εξαιτίας του γεγονότος ότι οι υπό μετάβαση και ένταξη ΧΚΑΕ έχουν μια ξεχωριστή ιδιαιτερότητα και γι' αυτό ακριβώς τον λόγο η μελέτη των συνολικών επιπτώσεων της ένταξής τους αποκτά ξεχωριστό ενδιαφέρον και σημασία. Οι επιπτώσεις που θα υπάρξουν θα είναι πολυμορφικές και πολυδιάστατες, καθώς θα επηρεαστεί ολόκληρο το φάσμα των σχέσεων (πολιτικές, οικονομικές, διακρατικές, κ.λ.π) της Ένωσης με τον υπόλοιπο κόσμο.

6.1. Η εξωτερική διάσταση της διεύρυνσης

6.1.1. Η πολιτική διάσταση

Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα διαφοροποιήσει σημαντικά την μορφή και την λειτουργία της. Η επέκταση προς Ανατολάς θα μεταβάλει την γεωπολιτική κατάσταση της Ένωσης και θα οδηγήσει στη γειτνίασή της με κρίσιμες περιοχές της Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Τα όποια προβλήματα των νεοεισερχομένων χωρών θα αποτελέσουν πλέον προβλήματα της Ένωσης. Διμερούς χαρακτήρα διενέξεις στις οποίες εμπλέκονται υποψήφιες χώρες και ζητήματα που αφορούν εθνικές και εθνοτικές μειονότητες θα μπορούσαν να επηρεάσουν αρνητικά τη συνοχή της Ένωσης και για τον λόγο αυτό θα πρέπει να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά πριν από την

προσχώρηση. (Ατζέντα 2000, Βρυξέλλες 1997). Οι περισσότερες από τις χώρες αυτές δεν αντιμετωπίζουν ιδιαίτερα πολιτικά προβλήματα με τις γείτονες χώρες. Συνεπώς, η αντιμετώπιση των οποιονδήποτε προβλημάτων που θα προκύψουν και η εξεύρεση θετικών λύσεων, αναμένεται να αποτελέσουν προτεραιότητα της Ε.Ε.

Ένα άλλο μεγάλο ζήτημα που θα προκύψει, θα αφορά την ακολουθούμενη εξωτερική πολιτική και την υιοθέτηση ενιαίας στάσης απέναντι στα ζητήματα ασφάλειας και άμυνας της Ένωσης. Όπως αναφέρθηκε και σε άλλο σημείο της ~~μελέτης~~, βασική προϋπόθεση και υποχρέωση του κάθε κράτους μέλους είναι η συμμόρφωσή του με την ακολουθούμενη κοινοτική πολιτική, οποιοδήποτε θέμα και αν αφορά αυτή. Επειδή ενδέχεται να καταστεί περισσότερο δυσχερής ο προσδιορισμός των κοινών συμφερόντων και η λήψη άλλων αποφάσεων στο πλαίσιο της κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφάλειας (**ΚΕΠΠΑ**), η Ένωση σχεδιάζει την δημιουργία ενός οργάνου που θα ασχολείται με τα θέματα αυτά και στην οποία θα έχουν δικαίωμα συμμετοχής όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε. Ήα είναι κάτι αντίστοιχο του Συμβουλίου Εξωτερικής Πολιτικής και Άμυνας που υπάρχει σε κάθε κράτος χωριστά και που διαμορφώνει την ακολουθούμενη κάθε φορά πολιτική.

Επομένως, μια συνεπής και αποτελεσματική ΚΕΠΠΑ, η οποία θα βασίζεται σε μια διπλωματία ικανότερη όσον αφορά την πρόληψη κρίσεων θα είναι ζωτικής σημασίας στοιχείο, εφόσον η Ένωση προτίθεται να αντιμετωπίσει επιτυχώς τις προκλήσεις που θέτει η διεύρυνση και να διαδραματίσει το ρόλο που της ανήκει στις διεθνείς υποθέσεις. (Πρόγραμμα Δράσης 2000, Η Πρόκληση της Διεύρυνσης, Βρυξέλλες 1997).

6.1.2. Εξωτερικές οικονομικές σχέσεις

Ένα άλλο ζήτημα των σχέσεων που αναμένεται να επηρεαστεί από την προσχώρηση των υπό μετάβαση χωρών στην Ε.Ε, είναι αυτό των οικονομικών σχέσεων της με τον υπόλοιπο κόσμο. Αυτή τη στιγμή η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτελεί την μεγαλύτερη εμπορική δύναμη του

πλανήτη, μαζί με τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Η ολοκλήρωση της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης θα καταστήσει την θέση της Ε.Ε. ακόμη πιο ισχυρή. Η ακολουθούμενη επιθετική πολιτική δεν αναμένεται να μεταβληθεί σημαντικά με την είσοδο νέων χωρών στην Ένωση. Εποι, προβλέπεται ότι η διαδικασία της διεύρυνσης θα επιταχύνει την επέκταση των εμπορικών συναλλαγών για **δύο λόγους**: **α)** η ενσωμάτωση νέων χωρών θα σημαίνει ότι μεγαλύτερο μερίδιο των εμπορικών συναλλαγών θα διεξάγεται εντός της Ευρώπης **β)** η ενταξιακή πορεία θα τονώσει το ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης στις υποψήφιες χώρες, και συνεπώς θα αυξήσει τη ζήτησή τους για εισαγωγές. Επιπλέον, οι αυξημένες μεταβιβάσεις δημοσίων πόρων στο πλαίσιο της συνοχής ενδέχεται να παράσχει στις χώρες αυτές τη δυνατότητα εισαγωγής των απαραίτητων επενδυτικών αγαθών που θα τους επιτρέψουν να επεκτείνουν το παραγωγικό τους δυναμικό και να καλύψουν την υστέρηση με ταχύτερους ρυθμούς.

Επίσης, σχεδιάζεται η επέκταση των εμπορικών σχέσεων προς Ανατολάς με την βοήθεια και της κοινής δασμολογικής πολιτικής, ενώ η βελτίωση της πρόσβασης προς τις αγορές της Άπω Ανατολής και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης θεωρείται κάτι παραπάνω από σίγουρη. Οι στενές σχέσεις που εξακολουθούν να διατηρούν ορισμένες υποψήφιες χώρες με τους εταίρους τους στην πρώην Σοβιετική Ένωση και σε ορισμένες αναπτυσσόμενες χώρες, θα παράσχουν σε εγκατεστημένες στην Ε.Ε. εταιρείες, τη δυνατότητα να αυξήσουν τις εμπορικές τους συναλλαγές με τις χώρες αυτές. Πάντως, η καθαρή αύξηση των εμπορικών συναλλαγών θα εξαρτηθεί από την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων και υπηρεσιών που θα παρεσχεθούν, αλλά και την προώθηση και υποστήριξη που αναμένεται να υπάρξει προς αυτά (marketing).

Οι εμπορικές σχέσεις της Ένωσης με τις υπόλοπες χώρες, αποτελούν μέρος του κοινοτικού κεκτημένου. Η εφαρμογή του στην συγκεκριμένη περίπτωση, σχετίζεται κυρίως με τις παλαιές και νέες συμφωνίες του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ), την αναθεώρηση της ΚΑΠ και την προτιμησιακή μεταχείρηση προς τις τρίτες χώρες. Η διεύρυνση ενδέχεται να έχει ιδιαίτερα θετικές

επιπτώσεις και στις άμεσες ξένες επενδύσεις που πραγματοποιούνται στις υποψήφιες χώρες, ενώ θετική αναμένεται να είναι και η καθαρή επίπτωση στις επενδυτικές ροές προς την διευρυμένη Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την άλλη πλευρά, είναι δύσκολο να προσδιοριστεί η επίπτωση που θα έχει η διεύρυνση στις επενδύσεις της Ένωσης στο εξωτερικό. (Ατζέντα 2000, Για μια ισχυρότερη και ευρύτερη Ένωση, Βρυξέλλες 1997).

Γίνεται επομένως σαφές, ότι η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα ενισχύσει την οικονομική και πολιτική επιρροή της και θα διευρύνει τους εμπορικούς της ορίζοντες.

6.2. Τα συνολικά οφέλη από τη διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς

Η προσχώρηση των ΧΚΑΕ στην Ε.Ε. θα σημάνει την μαζική και ριζική κατάργηση των εμποδίων και την ταυτόχρονη απελευθέρωση του εμπορίου των αγαθών και των συντελεστών παραγωγής. Σύμφωνα με τα πλάνα που συμφωνήθηκαν από όλα τα κράτη μέλη της Ένωσης και τις υποψήφιες προς ένταξη χώρες, οι ΧΚΑΕ θα προσχωρήσουν σε μια Ένωση, που κατά τους Blanchard, Froot και Sachs (1994) μεταξύ άλλων θα συνεπάγεται:

"• Ελεύθερη μετακίνηση αγαθών, υπηρεσιών, ανθρώπων και κεφαλαίων.

- Μία κοινή εμπορική πολιτική.
- Μία κοινή αγροτική πολιτική.
- Μία ενιαία πολιτική ανταγωνισμού για ζητήματα που αφορούν το ενδοκοινοτικό εμπόριο.

• Μία κοινή πολιτική προώθησης της ανάπτυξης των μειονεκτούντων και υπανάπτυκτων περιοχών διαμέσου των διαρθρωτικών ταμείων.

• Ουσιώδη εναρμόνιση των πολιτικών βιομηχανίας, υγείας και προστασίας του περιβάλλοντος.

- Κοινή Νομισματική Πολιτική.

• Την διαμόρφωση ενός πλαισίου αρχών αμυντικής συνεργασίας, που μπορεί να οδηγήσει μακροπρόθεσμα και στην εφαρμογή μιας κοινής αμυντικής πολιτικής".

Η παραπάνω λίστα μπορεί να περιλάβει ακόμη μια σειρά από διατάξεις και συμφωνίες που αφορούν την Ένωση γι αυτό κατά κάποιο τρόπο θα μπορούσαμε να πούμε ότι είναι ανεξάντλητη.

Υπάρχουν πολλές απόψεις που υποστηρίζουν ότι η διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς θα σηματοδοτήσει μια νέα εποχή και θα αλλάξει άρδην το διαμορφωμένο διεθνές πολιτικό σκηνικό. Μια σειρά από λόγους συνηγορούν προς αυτήν την άποψη και σχετίζονται με θέματα που άπιονται πολιτικών, οικονομικών και νομοθετικών πρακτικών, αλλά και θεμάτων ασφαλείας. Η υπό μετάβαση χώρες για μια σειρά από οικονομικούς, πολιτικούς και άλλους λόγους επεδίωξαν την προσχώρησή τους στην Κοινότητα. Οι επιπτώσεις που θα υπάρξουν από αυτήν τους την απόφαση θα αφορούν και τα δύο ενδιαφερόμενα μέρη και αναμένεται να υπάρξουν θετικές και αρνητικές επιδράσεις.

6.2.1. Συνολικά οικονομικά οφέλη

Η συνένωση δύο παραγωγικών δυνάμεων γίνεται προκειμένου να διευρυνθεί η οικονομική του επιρροή. Ήτοι, και στην συγκεκριμένη περίπτωση η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στοχεύει προς αυτή την κατεύθυνση και οι θετικές επιδράσεις θα αφορούν και τις δύο ενδιαφερόμενες πλευρές. Αν θελήσουμε να εξετάσουμε ορισμένες συνολικές οικονομικές επιδράσεις θα μπορούσαμε να αναφέρουμε α) την δημιουργία ενός μεγαλύτερου οικονομικού χώρου, με περισσότερα από 500 εκ. καταναλωτές, σε σύγκριση με τα σημερινά 370 εκ. β) την βελτίωση κατανομής των πόρων και την αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας γ) την αύξηση της παραγωγικότητας και των επενδύσεων και δ) την αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης και την βελτίωση των κυριοτέρων οικονομικών μεγεθών. Ήδη, το άνοιγμα των υποψηφίων χωρών έχει συμβάλει στην ταχεία σύσφιξη των εμπορικών δεσμών. Πράγματι, η αξία των εμπορικών τους συναλλαγών με την Κοινότητα υπερτριπλασιάστηκε κατά την περίοδο 1989-1995. (European Survey of Europe, 1996).

Σύμφωνα με τον St. Parker (1996) " τα οφέλη δεν θα προκύψουν όλα κατά τρόπο στιγμιαίο ούτε θα διαδοθούν εξίσου παντού. Για μια μακρά χρονική περίοδο μετά τη διεύρυνση θα είναι αναπόφευκτη η άσκηση έντονων πιέσεων για προσαρμογή σε τομεακό και περιφερειακό επίπεδο. Αυτό ενδέχεται να προκαλέσει οικονομικές, κοινωνικές και πολιτικές εντάσεις. Ανεξάρτητα όμως από τη διεύρυνση, **η Ένωση θα πρέπει να αλλάξει**, προκειμένου να εξισορροπήσει τις όποιες ανισορροπίες και προβλήματα θα παρουσιαστούν".

Στο σημείο αυτό θα μπορούσαμε να κάνουμε **ένα**-συνοπτικό διαχωρισμό των οικονομικών ωφελειών που θα προκύψουν από την διεύρυνση **α)** για την Ευρωπαϊκή Ένωση και **β)** για τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Α) Οικονομικές επιπτώσεις για τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Ένα μεγάλο μέρος από τα συνολικά καθαρά οφέλη που αναφέρθηκαν παραπάνω, θα προκύψουν για τα τωρινά κράτη μέλη της Ε.Ε. των 15. Το ένα τμήμα των οφελειών θα προέλθει από πηγές που αφορούν το συγκριτικό πλεονέκτημα των χωρών μελών της Ένωσης. Τι εννοούμε με αυτό ; Εννοούμε ότι δοθείστης της αφθονίας του εργατικού δυναμικού στις ΧΚΑΕ σε σύγκριση με αυτό των χωρών της Ε.Ε. και η ύπαρξη συστηματικών εμπορικών φραγμών σε προϊόντα όπως τα ρούχα, τα υφαντά, τα παπούτσια, τα γεωργικά προϊόντα κ.α., η διεύρυνση της Ε.Ε. **Θα ενθαρρύνει** την παραγωγή προϊόντων εντάσεως εργασίας στην Ανατολή και **Θα αποθαρρύνει** την παραγωγή αυτών στη Δύση. Αυτό θα επιτρέψει την απελευθέρωση πόρων στη Δύση οι οποίες πλέον θα χρησιμοποιηθούν σε πιο παραγωγικές δραστηριότητες. Έτσι, θα επιτευχθεί η δημιουργία συγκριτικών πλεονεκτημάτων που θα αυξήσει την ανταγωνιστικότητα και την παραγωγικότητα. Επιπλέον, αφού η αυξημένη εξειδίκευση θα επιτρέψει στα κράτη να επικεντρώσουν τους παραγωγικούς τους πόρους σε αυτό που κάνουν συγκριτικά καλύτερα, η πανευρωπαϊκή κατανομή των πόρων θα αυξηθεί, αυξάνοντας το κατά κεφαλή προϊόν σε ολόκληρη την περιοχή (Hardt P., Kaufman F. 1997).

Η διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς θα αυξήσει την σημασία της ευρωπαϊκής οικονομικής πολιτικής σε ολόκληρο τον κόσμο. Ξέχωρα από τις επιπτώσεις που θα υπάρξουν από την άσκηση κοινής νομισματικής και δασμολογικής πολιτικής που ήδη προαναφέρθηκαν, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. θα ωφεληθούν από την σταθεροποίηση και ανάπτυξη των οικονομιών των ΧΚΑΕ.

Β) Οικονομικές επιπτώσεις για τις ΧΚΑΕ

Πολλά από τα αποτελέσματα που θα υπάρξουν για τις υποψήφιες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, εξετάστηκαν παραπάνω. Η επισήμανση όμως ορισμένων βασικών σημείων κρίθηκε αναγκαία.

Όταν ενώνονται οικονομικά μικρές και μεγάλες χώρες, τυπικά τα οφέλη που προκύπτουν είναι περισσότερα για τις μικρές σε οικονομική ισχύ χώρες. Για παράδειγμα, μια ανάλυση των Haalan και Norman το 1992 δείχνει, "ότι οι μικρές EFTA (European Free Trade Agreement) οικονομίες θα **κερδίσουν πολύ περισσότερα (σε όρους αύξησης του ΑΕΠ) απ' ότι η Ε.Ε.**" Είναι εύκολο νομίζω, να καταλάβουμε αυτή την ασυμμετρία. Τα οικονομικά οφέλη εξαρτώνται ουσιαστικά από τον τρόπο με τον οποίο η ενοποίηση αυξάνει τις ευκαιρίες για τους καταναλωτές και τους παραγωγούς να διευθετήσουν τα ζητήματα που τους αφορούν πιο αποτελεσματικά. Η ενοποίηση μιας μεγάλης και μιας μικρής οικονομίας αυξάνει σημαντικά τις ευκαιρίες που αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές στη μικρή οικονομία, συγκριτικά με την μεγάλη. Είναι επομένως φυσικό, ότι οι μικρές και αδύναμες οικονομίες αυξάνουν πολύ περισσότερο το εισόδημα τους σε σχέση με την προενταξιακή τους κατάσταση.

Είναι ευρέως γνωστό ότι το κεφάλαιο και η τεχνολογία είναι συγκριτικά πιο σπάνια στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Συνεπώς, η ενοποίηση με την Δύση θα σημάνει την σταδιακή μείωση των τιμών των αγαθών που είναι εντάσεως αυτών των συντελεστών παραγωγής. Επιπλέον, η κλασική θεωρία του συγκριτικού πλεονεκτήματος προτείνει ότι στην βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη πορεία της ενταξιακής διαδικασίας θα έχουμε ως αποτέλεσμα την

μείωση της αναλογίας των πηγών που είναι αφιερωμένες στην παραγωγή προϊόντων εντάσεως κεφαλαίου και τεχνολογίας. Παράλληλα, καθώς οι υποδομές στις υποψήφιες ΧΚΑΕ είναι υπερβολικά υπανάπτυκτες συγκρινόμενες με αυτές της Ε.Ε., η διάθεση χρημάτων για έργα υποδομής είναι πολύ πιθανόν να καταστεί παραγωγική για την Ανατολή. (Hardt P., Kaufman F. 1997).

Συνοπτικά, τα τέσσερα σημαντικότερα οικονομικά οφέλη που προκύπτουν για τις υποψήφιες ΧΚΑΕ αφορούν **α)** την ένταξή τους σε μια τεράστια αγορά **β)** την σημαντική αύξηση της παραγωγής και κατά συνέπεια τον ΑΕΠ **γ)** την αξιοποίηση σημαντικών συγκριτικών πλεονεκτημάτων και **δ)** την πρόσβαση στα διαρθρωτικά και άλλα ταμεία της Ε.Ε. που θα ενισχύσουν την υποδομή και την οικονομία της αγοράς των υπό μετάβαση χωρών της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης.

Βέβαια, οι θετικές επιδράσεις που θα υπάρχουν δεν αφορούν μόνο τον οικονομικό τομέα, αλλά και μια σειρά από τομεακά και περιφερειακά ζητήματα που αφορούν το σύνολο της κοινωνικής ζωής και της περιφερειακής προσαρμογής. Η εξέταση όμως, αυτών των επιδράσεων είναι πολύ εξειδικευμένη και ξεφεύγει από τον σκοπό της παρούσας εργασίας.

6.3. Κόστη και δυσκολίες από την διεύρυνση

6.3.1. Άμεσα κόστη για τον προϋπολογισμό της Ε.Ε.

Εκτός από την σημαντικότητα των θετικών επιδράσεων που υπάρχουν από την διεύρυνση της Ε.Ε., ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν και οι αρνητικές επιπτώσεις. Οποιαδήποτε διεύρυνση έχει σημαντικές επιπτώσεις στον προϋπολογισμό της Ε.Ε., πόσο μάλλον η συγκεκριμένη που αφορά χώρες με χαμηλό κατά κεφαλή εισόδημα που χρειάζονται περαιτέρω στήριξη και βοήθεια. (**Πίνακας 14** Παραρτήματος).

Είναι γνωστό ότι δύο στοιχεία κυριαρχούν από την μεριά των δαπανών στον προϋπολογισμό της Ε.Ε., τα Διαρθρωτικά Ταμεία και η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ). Η μεγάλη συμμετοχή αυτών των

προγραμμάτων στον προϋπολογισμό, αντανακλά επακριβώς τη σημασία τους για την Κοινότητα. Παρέχοντας τα μέσα προκειμένου να βοηθήσει διάφορες περιοχές και τομείς των οικονομιών τους να προσαρμοστούν στις αλλαγές που θα προκληθούν από την προσχώρησή τους στην Ένωση, αυτά τα προγράμματα παιζουν έναν σημαντικό ρόλο, επιτρέποντας στην Ε.Ε να είναι κάτι περισσότερο από μια ελεύθερη ζώνη εμπορίου. (World Economic Outlook, May, 1997).

Όμως, η απόφαση για την έναρξη διαπραγματεύσεων με πέντε από τις υποψήφιες ΧΚΑΕ και την Κύπρο, ενέχει πολλούς κινδύνους για την δημιουργία μιας Ένωσης πολλαπλών ταχυτήτων, για δύο κυρίους λόγους: α) δεν βάζει συγκεκριμένους στόχους επιπέδου οικονομικής ανάπτυξης, τους οποίους θα πρέπει να επιτύχουν οι υπό ένταξη χώρες, ώστε να μην αποτελέσουν τους φτωχούς συγγενείς της Ένωσης όταν ενταχθούν και β) προτείνεται το πάγωμα των ιδίων πόρων της Ένωσης μέχρι το 2006 στα σημερινά επίπεδα, δηλαδή στο 1,27% του κοινοτικού ΑΕΠ, ενώ ταυτόχρονα δεν προβλέπεται η αύξηση του ποσοστού των διαρθρωτικών δαπανών, που σήμερα είναι 0,46% του ΑΕΠ (Οικονομικός Ταχυδρόμος, Απρίλιος 1998).

Γίνεται επομένως σαφές, ότι η προτεινόμενη πολιτική για την διεύρυνση είναι μεν επεκτατική ως προς τους στόχους, αλλά αντίθετα περιοριστική ως προς τις δαπάνες που απαιτούνται για την χρηματοδότησή της και την διασφάλιση της κοινοτικής οικονομικής και κοινωνικής συνοχής. Η εξοικονόμηση πόρων είναι το βασικό στοιχείο που χαρακτηρίζει τον προϋπολογισμό της Ένωσης, καθώς δεν πρόκειται πλέον να επαναληφθούν οι πρακτικές που ακολουθήθηκαν σε παλαιότερες διευρύνσεις, όπου η Ένωση προσέφερε απλόχερα τους πόρους της προς τις φτωχότερες και οικονομικά ασθενέστερες χώρες.

6.3.2. Κόστη για τις υπό ένταξη χώρες

Τα κόστη τα οποία θα προκύψουν για τις υπό ένταξη χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης **είναι πολύ σημαντικά**. Οι υπό μετάβαση χώρες έχουν ακόμη ευαίσθητες οικονομίες, επιρρεπείς σε εξωτερικές επιδράσεις, ανίκανες να αντιμετωπίσουν τον οικληρό

ανταγωνισμό της ευρωπαϊκής αγοράς. Προβλήματα προσαρμογής υπήρξαν πολλά και είναι γνωστά, ακόμη και για τις προηγμένες οικονομικά κεντρικώς διευθυνόμενες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Η ενίσχυση η οποία θα πρέπει να δοθεί πρέπει να είναι μεγάλη και να καλύπτει όλο το φάσμα των οικονομικών δραστηριοτήτων. Κανείς όμως δεν φαίνεται να γνωρίζει πώς θα εξασφαλιστούν οι χρηματικοί πόροι που απαιτούνται για την διεύρυνση της Ένωσης προς Ανατολάς.

Η μετάβαση είναι μια μακριά και επίπονη διαδικασία. Η αποδοχή και εφαρμογή του συνεχώς εξελισσόμενου κοινοτικού κεκτημένου ενέχει κόστος, όχι μόνο για τα νέα μέλη, αλλά και για τις χώρες που είναι ήδη μέλη της Ε.Ε. Το να είναι λιγότερο αναπτυγμένες οι υπό μετάβαση χώρες, σημαίνει ότι πρέπει να «διανύσουν» μεγαλύτερη απόσταση προκειμένου να «προφτάσουν» τις αναπτυγμένες οικονομίες και να καταβάλουν μεγαλύτερες προσπάθειες. Το κοινοτικό κεκτημένο αποτελείται από 11.000 περίπου κομμάτια της κοινοτικής νομοθεσίας. Πολλά θέματα είναι πολύ καλά ρυθμισμένα στην Ε.Ε., όπως της υγείας, του περιβάλλοντος και της προστασίας του καταναλωτή, αλλά και της εργασιακής ασφάλειας και των κοινωνικών προτύπων. Πολλοί από αυτούς τους παράγοντες δεν αυξάνουν από μόνοι τους την παραγωγικότητα. Παρόλα αυτά, είναι αλήθεια ότι δεν πρόκειται να γίνουν αποδεκτά και να εφαρμοστούν όλα εκείνα τα μέτρα για τις υπό ένταξη χώρες πριν την προσχώρησή τους. Τα κριτήρια για την οικονομική και νομισματική ενοποίηση (ONE) μπορεί να δημιουργήσουν επιπρόσθετα εμπόδια στο δρόμο των υπό μετάβαση χωρών προς την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. (J. Konings, 1996).

Συνεπώς, οι προσπάθειες και οι θυσίες που πρέπει να καταβληθούν από τη μεριά των υπό μετάβαση χωρών, προκειμένου να ανοίξει για αυτές η πόρτα της Ευρώπης, είναι πολύ μεγάλες και γι αυτό το λόγο το ενταξιακό κόστος για τις χώρες αυτές δεν πρέπει να θεωρείται ως αμελητέο.

6.4. Επιπώσεις στις διαρθρωτικές πολιτικές

Οι διαρθρωτικές πολιτικές που εκφράζονται κατά κύριο λόγο μέσα από τα **Διαρθρωτικά Ταμεία**, αφορούν μεταφορά μεγάλων χρηματικών πόρων προς τις φτωχότερες περιοχές και περιφέρειες της Ένωσης. Οι χρηματικοί αυτοί πόροι σκοπό έχουν να ενθαρρύνουν την οικονομική ανάπτυξη και την κοινωνική συνοχή. Ένα άλλο σημαντικό χρηματοδοτικό ταμείο είναι το **Ταμείο Συνοχής**, που έχει ως σκοπό τη σύγκλιση των κατά κεφαλή εισοδημάτων των χωρών μελών της Ένωσης.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η Επιτροπή πρέπει να συρρικνωθούν σημαντικά και οι πόροι που αφορούν το Ταμείο Συνοχής. Αυτό έγινε κυρίως μέσω του περιορισμού των στόχων δράσης του ταμείου, από 6 σε 3, και των κοινοτικών πρωτοβουλιών που έχει αναλάβει, από 13 σε 3. Τα μέτρα αυτά σημαίνουν ότι ναι μεν θα διατηρηθεί το Ταμείο Συνοχής, αλλά θα μειωθεί ο όγκος και η έκταση των παρεμβάσεών του. Ουσιαστικά η απόφαση αυτή της Επιτροπής σημαίνει ότι οι δαπάνες για τις ανωτέρω πρωτοβουλίες και προγράμματα θα μειωθούν από το 9% του συνόλου των διαρθρωτικών πόρων στο 5%, ενώ το ποσοστό του πληθυσμού της Ένωσης που επωφελείται από τους ιδίους πόρους, από 51% που είναι σήμερα θα περιορισθεί στο 35% κατά μέσο όρο, εώς το έτος 2006. (Οικονομικός Ταχυδρόμος, Σεπτέμβριος 1998).

Μια άλλη πτυχή των οικονομικών επιδράσεων που θα υπάρξουν για τις διαρθρωτικές πολιτικές και την στήριξη της κοινοτικής συνοχής, αποτελεί αναμφισβήτητα η επίδραση που θα υπάρχει στην στήριξη του αγροτικού εισοδήματος. Οι υπό ένταξη χώρες αναμένεται να απορροφήσουν τον μεγαλύτερο όγκο των κοινοτικών παρεμβάσεων στη γεωργία-διαρθρωτικών ή και εισοδηματικών ενισχύσεων-, εξαιτίας του μεγέθους της αγροτικής οικονομίας. Η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ που έχει προταθεί προς την Κοινότητα τείνει προς την κατεύθυνση της μείωσης των γεωργικών δαπανών και την επανεθνικοποίηση ενός μεγάλου μέρους των κοινοτικών επιχορηγήσεων και επιδοτήσεων, ώστε να μετατοπιστεί το βάρος προς τους προϋπολογισμούς των εθνικών κυβερνήσεων. Η εξάρτηση της οικονομίας των περισσοτέρων υπό

ένταξη χωρών προέρχεται από τον αγροτικό τομέα και συνεπώς γίνεται αντιληπτό, τι θα σημαίνει η μεταρρύθμιση της ΚΑΠ για τις οικονομίες των χωρών αυτών.

Παράλληλα, μεγάλοι είναι και οι κίνδυνοι στρέβλωσης του ανταγωνισμού, εξαιτίας της μεγάλης διαφοράς που υπάρχουν στις τιμές μεταξύ κοινοτικών και ανατολικών αγροτικών προϊόντων. Η Επιτροπή σε μία πρώτη προσέγγιση, έχει υπολογίσει ότι οι δαπάνες στήριξης της αγροτικής οικονομίας για τις 10 ΧΚΑΕ, το 2000- με τη σημερινή μορφή της ΚΑΠ- θα ανέρχονται περίπου σε 9 δις ECU, το 2005 σε 11,7 δις ECU ετησίως, ενώ το 2010 το ποσό της στήριξης αναμένεται να φθάσει τα 12,2 δις ECU. Στην περίπτωση όμως, που οι πλούσιες χώρες της Ένωσης συνεχίσουν να αρνούνται την περαιτέρω επιβάρυνση των προϋπολογισμών τους με επιπρόσθετες δαπάνες που αφορούν αγροτικές ενισχύσεις, όπως συμβαίνει π.χ. τώρα με την Γερμανία, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το βάρος αυτής της ενίσχυσης θα πέσει πλέον στους προϋπολογισμούς της κάθε χώρας χωριστά, με τις όποιες συνέπειες θα έχει κάτι τέτοιο.

6.5. Οι νέες συνθήκες μιας διευρυμένης Ε.Ε.

Η ευκαιρία που δίδεται τώρα στις υπό μετάβαση χώρες είναι πραγματικά μεγάλη και αναμένεται να σημαδεύσει την μετέπειτα πορεία και δραστηριότητά τους. Οι αλλαγές και οι μεταβολές που θα επέλθουν μέσω της αύξησης της γεωγραφικής επιφάνειας και του πληθυσμού και θα αποτελούν πια μόνιμο χαρακτηριστικό στοιχείο της διευρυμένης Ε.Ε., όπως συνέβη άλλωστε και με τις προηγούμενες διευρύνσεις (**Πίνακας 15** Παραρτήματος). Το σημαντικότερο όμως στοιχείο θα είναι αναμφισβήτητα η άνευ προηγουμένων **μείωση του κοινοτικού μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ**, η οποία από μόνη της είναι εντονότερη από εκείνη που προέκυψε από όλες τις προηγούμενες διευρύνσεις.

Σύμφωνα με το κείμενο της "Αιχέντας 2000" (1997), "με ένα κατά κεφαλήν ΑΕΠ το οποίο υπολογίζεται στο 32% του κοινοτικού μέσου όρου, οι δέκα χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης

(XKAΕ) υστερούν σημαντικά σε σχέση με τις τέσσερις πλέον μειονεκτούσες χώρες της Ε.Ε των 15, στις οποίες ο προαναφερθείσ μέσος όρος ανέρχεται στο 74%. Σημαντικές αποκλίσεις παρατηρούνται ανάμεσα στις υποψήφιες χώρες, οι οποίες κυμαίνονται μεταξύ 18 και 59% του μέσου όρου της Ε.Ε. των 15, δηλαδή **ο λόγος είναι 1 προς 3,2** για τις δύο XKAΕ με τη μεγαλύτερη μεταξύ τους απόκλιση, τη Ρουμανία και τη Σλοβενία. Από την εξέταση των σημερινών αναπτυξιακών ρυθμών διαφαίνεται ότι οι ανισότητες αυτές **θα διευρυνθούν**, χωρίς να είναι ακόμη δυνατό να προσδιοριστεί με ακρίβεια μία ομάδα χωρών με διαρκώς ταχύτερο ρυθμό ανάπτυξης σε σχέση με τις υπόλοιπες."

Οι υποψήφιες χώρες έχουν να αντιμετωπίσουν και ένα άλλο πρόβλημα, αυτό της αυξημένης ετερογένειας. Η μεγάλη απόκλιση που παρατηρείται μεταξύ του κοινοτικού ΑΕΠ και αυτού των υποψηφίων προς ένταξη χωρών, εντάσσεται στην γενικότερη ετερογένεια που χαρακτηρίζει μια διευρυμένη Ε.Ε. Οπωσδήποτε, η προσωχώρηση χωρών με διαφορετική κουλτούρα και συνήθειες, δεν θα πραγματοποιηθεί με τρόπο αδιατάρακτο. Στο σημείο αυτό καθοριστική θα είναι η συμβολή του κοινοτικού κεκτημένου με την ορθή και ολοκληρωμένη υιοθέτησή του από τις υποψήφιες χώρες, προκειμένου να υπάρξει γρήγορη εναρμόνιση με τις πολιτικές και τις πρακτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η υστέρηση που παρατηρείται σε πολλούς τομείς δραστηριοτήτων των χωρών αυτών, θα αυξήσει την ετερογένεια και την πολυμορφία της Ένωσης. Για την αντιμετώπιση τέτοιου είδους προβλημάτων θα απαιτηθεί να αναβαθμιστεί ο ρόλος των διαρθρωτικών πολιτικών, προκειμένου να διατηρηθούν οι συνθήκες θεμιτού ανταγωνισμού και να προωθηθεί η συνοχή και η ισόρροπη ανάπτυξη της Ένωσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Οι Τελευταίες Εξελίξεις

Εισαγωγή

Αποτελεί κοινή διαπίστωση ότι στις μέρες μας η εξέλιξη των γεγονότων είναι τέτοια, ώστε να δημιουργούνται συνεχώς νέα δεδομένα και να διαμορφώνονται καινούργιες συνθήκες. Έτσι και στην περίπτωση των θεμάτων που αφορούν την Ευρωπαϊκή Ένωση και την επικείμενη διεύρυνση της προς Ανατολάς, οι εξελίξεις που σημειώνονται είναι ραγδαίες και νέα δεδομένα δημιουργούνται που χρίζουν ιδιαίτερης αναφοράς.

7.1. Σύνοδος του Ελσίνκι και οι αποφάσεις αυτής για την διεύρυνση της Ε.Ε.

Η τελευταία Σύνοδος Κορυφής του αιώνα για την Ε.Ε. έγινε στο Ελσίνκι της Φινλανδίας, τον Δεκέμβριο του 1999. Τα θέματα με τα οποία έπρεπε να ασχοληθεί το Συμβούλιο των 15, ήταν πολλά και σημαντικά. Η πορεία της οικονομικής και νομισματικής ενοποίησης (ONE), η κυκλοφορία του ενιαίου νομίσματος και η μετά ONE εποχή, ήταν στις πρώτες θέσεις της αιτήσας των συζητήσεων. Ένα άλλο σπουδαιό ζήτημα που απασχόλησε την Σύνοδο Κορυφής, ήταν και το θέμα της διεύρυνσης της Ε.Ε. Μπορούμε να πούμε ότι οι αποφάσεις του Ελσίνκι έθεσαν την διαδικασία της διεύρυνσης σε νέα φάση. Πιο συγκεκριμένα, η Σύνοδος των 15 χωρών μελών της Ε.Ε., αποφάσισε την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με τις 6 υποψήφιες χώρες της λεγόμενης "δεύτερης ομάδας" χωρών (Βουλγαρία, Ρουμανία, Λετονία, Λιθουανία, Σλοβακία και Μάλτα). Έτσι ύστερα σχεδόν από δύο χρόνια, από τον Μάρτιο του 1998, όπου η Σύνοδος του Λονδίνου άνοιγε τις διαπραγματεύσεις με την πρώτη ομάδα χωρών, η Ε.Ε. έκρινε πως ήρθε η ώρα να ξεκινήσουν οι διαπραγματεύσεις και με τις υπόλοιπες 6 υποψήφιες χώρες. Έτσι, ο αριθμός των χωρών που διαπραγματεύονται την ένταξή τους στην Ε.Ε. θα φθάσει τις 12. "Η προοπτική, δηλαδή,

αύξησης του συνολικού αριθμού των κρατών μελών της Ένωσης γίνεται πλέον ρεαλιστική πολιτική επιδίωξη, έστω και σε μακροπρόθεσμη βάση", όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στο άρθρο του ο καθηγητής Π. Ιωακειμίδης.

Η τελευταία αυτή εξέλιξη επιβάλει την μεταρρύθμιση- θεσμική, πολιτική, οικονομική- της Ε.Ε. προκειμένου η νέα διεύρυνση να πραγματοποιηθεί κατά τρόπο ομαλό και ακίνδυνο. Μέσα στα πλαίσια της αναγκαιότητας αυτής της μεταρρύθμισης, εντάσσεται και η σύγκληση νέας Διακυβερνητικής Διάσκεψης που αναμένεται να αρχίσει τους πρώτους μήνες του 2000. Οι συνομιλίες που θα ακολουθήσουν, μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των χωρών της δεύτερης ενταξιακής ομάδας, θα αφορούν κατά πρώτο λόγο την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου (έρευνα και τεχνολογία, εκπαίδευση κτλ). Στην συνέχεια και καθώς θα έχουν προχωρήσει οι διαπραγματεύσεις θα τεθούν επί τάπητος και τα υπόλοιπα κρίσημα ζητήματα που πρέπει να συζητηθούν προκειμένου να πραγματοποιηθεί και στην πράξη η ένταξη των ΧΚΑΕ στην νέα πολυμελή και πολυσύνθετη Ε.Ε.

Όμως, οι προσεγγίσεις που διαμορφώνονται στο πλαίσιο της νέας "διευρυνσιακής" διαδικασίας, διαγράφουν ήδη τους κινδύνους πολιτικής σύγκρουσης που υποβόσκουν μεταξύ των "μικρών" και των "μεγάλων" χωρών της Ένωσης. Όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, οι ισχυρότερες χώρες της Ένωσης δεν φαίνονται διατεθειμένες να σηκώσουν και πάλι όλο το βάρος της διεύρυνσης. Εκείνο που πραγματικά έχει ενδιαφέρον και σημασία, είναι εάν οι χώρες αυτές θα επιμείνουν στην θέση τους για μείωση της εισφοράς τους στον προϋπολογισμό της Ένωσης ή τελικά θα υποχωρήσουν.

Με τα δεδομένα αυτά, μπορεί η διεύρυνση προς τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης να επιβάλεται, για λόγους κατά βάσην πολιτικούς, για λόγους δημιουργίας οραμάτων και στόχων των λαών, όμως ο κίνδυνος της αποσύνθεσης της Ένωσης είναι πραγματικός και υπαρκτός, εφόσον δεν προχωρήσει με αργά και καλά μελετημένα βήματα η διαδικασία της διεύρυνσης.

7.2. Η Τουρκία και η ευρωπαϊκή προοπτική της

Θα αποτελούσε παράλειψη από μέρους μου να μην αναφερθώ και στις αποφάσεις του Ελσίνκι που αφορούν την Τουρκία. Ύστερα από προσπάθειες πολλών ετών, η Τουρκία κατάφερε να της αναγνωριστεί η ιδιότητα της "υποψηφίου προς ένταξη χώρας" με την σύμφωνη γνώμη και της Ελλάδας. Αυτό επιτεύχθηκε ύστερα από την αποδοχή από μέρους της Τουρκίας μιας σειράς αρχών και αποφάσεων (ο σεβασμός του διεθνούς δικαίου, της κυριαρχίας και της ανεξαρτησίας κάθε χώρας, του δικαστηρίου της Χάγης ως ανωτάτου μέσου επίλυσης εθνικών διαφορών κτλ.).

Η Τουρκία φαίνεται πως πλησιάζει κοντά στην Ε.Ε., καθώς ύστερα από την τελευταία απόφαση του Ελσίνκι, ανοίγει ο δρόμος της ευρωπαϊκής της πορείας. Η συμμετοχή της Τουρκίας στην Ε.Ε. αναμένεται να αποτελέσει αντικείμενο ερευνών που θα αφορούν μια μελλοντική διεύρυνση της Ε.Ε.

7.3. Η θέση της Ελλάδας για την διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς

Η θέση της χώρας μας μέσα στη νέα τάξη πραγμάτων που πάει να δημιουργηθεί με την ένταξη στην Ε.Ε. χωρών της πρώην Ανατολικής Ευρώπης, είναι σαφής και ξεκάθαρη. Τάσσεται ανοικτά υπέρ της ένταξης των χωρών αυτών και ταυτόχρονα στηρίζει τις προσπάθειες εκδημοκρατισμού και εκσυγχρονισμού τους. Η Ελλάδα από την πρώτη στιγμή υποστήριξε τις υποψηφιότητες των ΧΚΑΕ, όπως έγινε και στην προηγούμενη διεύρυνση της Ε.Ε. με τις υποψηφιότητες της Αυστρίας, Σουηδίας και Φινλανδίας, το 1995. Εξέφρασε μόνο την άποψη, ότι η διεύρυνση της Ε.Ε. πρέπει να γίνει αφού πρώτα δημιουργηθούν όλες οι κατάλληλες προϋποθέσεις και εξασφαλιστεί η επιτυχία μιας τέτοιας ενέργειας. Ακόμη και στην περίπτωση της ένταξης της Τουρκίας, η Ελλάδα δεν έχει δογματική ή ιδεολογική αντίθεση στον ευρωπαϊκό προσανατολισμό της. Το μόνο που θέλει είναι, να αναγνωριστούν από την πλευρά της Τουρκίας οι αποφάσεις και τα ψηφίσματα των διεθνών

οργανισμών και να διαχωριστεί το θέμα της ένταξης της Κύπρου από την επίλυση του κυπριακού προβλήματος. Κάτι το οποίο έγινε στο Ελσίνκι, και έτσι η χώρα μας άναψε το πράσινο φως προκειμένου να χαρακτηριστεί η Τουρκία ως "υποψήφια προς ένταξη χώρα".

Θα πρέπει όμως να τονίσω, ότι η απόφαση της Ελλάδας να υποστηρίξει τις υποψηφιότητες των ΧΚΑΕ για ένταξη, είναι στενά συνδεδεμένη και με την υποψηφιότητα της Κύπρου. Από την πρώτη στιγμή η χώρα μας κατέστησε σαφές στους εταίρους της, ότι η επόμενη διεύρυνση θα περιλαμβάνει και την Κύπρο. Δεν είναι και λίγες οι φορές που σε απόπειρες της τουρκικής διπλωματίας να "μπλοκάρει" την ενταξιακή διαδικασία της Κύπρου στην Ε.Ε., η Ελλάδα έθεσε βέτο και δήλωσε ότι "ή θα ενταχθούν όλες οι χώρες μαζί ή δεν θα ενταχθεί καμία απολύτως".

Η επόμενη διεύρυνση αναμένεται να αποβεί επιζήμια για τα οικονομικά συμφέροντα της Ελλάδας, όσον αφορά το ύψος των κοινοτικών επιδοτήσεων. Το κόστος αυτού του εγχειρήματος υπολογίζεται ότι θα ανέλθει στα 140 δις ECU, πόροι οι οποίοι δεν θα προέλθουν από αύξηση των κοινοτικών κονδυλίων, αλλά από μετατόπιση και αναδιανομή αυτών. Η Ελλάδα μπορεί να χαρακτηριστεί ως χώρα ιδιαίτερα ευνοημένη αναφορικά με το ύψος της κοινοτικής βοήθειας και των ενισχύσεων που έχει λάβει. Μοιραία η ένταξη νέων χωρών στην Ένωση θα σημάνει την μείωση των κοινοτικών κονδυλίων προς την Ελλάδα και την διάθεση αυτών προς τις φτωχότερες χώρες. Αν και πρόκειται να συμβεί αυτό, η χώρα μας υποστηρίζει με ιδιαίτερη θέρμη την ενταξιακή πορεία των νέων χωρών, γιατί ακριβώς γνωρίζει πολύ καλά ότι δεν πρέπει και δεν μπορεί να τις στερήσει από την μοναδική αυτή ευκαιρία που τις δίδεται.

Αυτό που πρέπει να επιδιώξει από την μεριά της η Ελλάδα είναι, σύμφωνα με τον Α. Πανταζή (1997), "η δημιουργία των κατάλληλων συμμαχιών, ώστε να αυξηθούν, ει δυνατόν, οι ίδιοι πόροι της Ένωσης με το επιχείρημα πως τα οφέλη της διεύρυνσης για τις ισχυρές χώρες πρέπει να στηριχθούν και με τα ανάλογα έξοδα, και το σπουδαιότερο, να γίνουν όλες οι αναγκαίες τομές στην ελληνική οικονομία,

προκειμένου να αξιοποιούνται πραγματικά τα κοινωνικά κονδύλια, ακόμα και όταν αυτά μειωθούν. Μόνο με προσπάθειες εξυγίανσης και μεταρρύθμισης της ελληνικής οικονομίας θα καταφέρουμε να ενισχύσουμε την θέση μας στην Ε.Ε., αλλά και να επωφεληθούμε από την διεύρυνση".

7.4. Κρίσεις -Συμπεράσματα

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια μικρογραφία των όσων συνέβησαν στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης την τελευταία δεκαετία. Τα στοιχεία που παρατέθηκαν πιστεύω ότι απεικονίζουν με τρόπο ρεαλιστικό και αντικειμενικό το τι συνέβη στις χώρες αυτές από την αρχή της μεταβατικής διαδικασίας εώς και σήμερα.

Όπως φαίνεται, η μεταβατική πορεία των ΧΚΑΕ βρίσκεται σε πολύ καλό δρόμο και αναμένεται να ολοκληρωθεί με την ένταξή τους στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Η δυσμενής κοινωνικοοικονομική κατάσταση των πρώτων χρόνων της μετάβασης, έδωσε την θέση της στην οικονομική, θεσμική και πολιτική αναδιάρθρωση. Οι αλλαγές που σημειώθηκαν ήταν πολυδιάστατες και αφορούσαν ολόκληρο το φάσμα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής. Ένας άλλος αέρας φαίνεται πως πνέει στις χώρες αυτές, καθώς αξίες όπως η δημοκρατία, η ελευθερία, η κοινωνική δικαιοσύνη και ισότητα, αποτελούν πλέον αναπόσπαστο συνθετικό κομμάτι της λειτουργίας των νέων πολιτικών συστημάτων. Οι υγιείς δυνάμεις του εκσυγχρονισμού, της προόδου και της δημοκρατίας φαίνεται να κερδίζουν το στοίχημα, παρά τις αρχικές δυσμενείς και απαισιόδοξες προβλέψεις. Οι επίπονες προσπάθειες που καταβλήθηκαν άρχισαν να αποδίδουν καρπούς, ενώ η προοπτική της ολοκληρωτικής αλλαγής και μεταρρύθμισης αποτελεί πια πραγματικότητα.

Αρωγός στην συγκεκριμένη προσπάθεια των ΧΚΑΕ στάθηκε η Ε.Ε., που με την συνεχή και πολυδιάστατη συμβολή της, διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο, διευκολύνοντας σημαντικά τις ενέργιες και τις πράξεις των υπό μετάβαση χωρών. Η Ε.Ε. στόχευε όμως και κάπου μακρύτερα, στην μελλοντική προσχώρηση των χωρών στους κόλπους

της, γι' αυτό και προσέφερε απλόχερα την βοήθειά της. Η προοπτική της διεύρυνσης προς Ανατολάς αποτελούσε πρόκληση για την Ε.Ε. που έπρεπε να υλοποιηθεί. Η δημιουργία μιας Ένωσης 27 κρατών ή και περισσοτέρων, εντάσσεται στους άμεσους σχεδιασμούς και προτεραιότητες της Ε.Ε., καθώς όπως χαρακτηριστικά υπογράμμισε και ο πρώην πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Νιελόρ, **"στόχος της διεύρυνσης** είναι η επέκταση των αξιών της ειρήνης και της συνεργασίας, οι οποίες αποτελούν την πιο μεγάλη επιτυχία, εδώ και πενήντα χρόνια, της καταπληκτικής περιπέτειας, της ευρωπαϊκής οικοδόμησης".

Η τελευταία πράξη της μετάβασης αποτελεί, όπως ειπώθηκε, η ένταξη των ΧΚΑΕ στην Ε.Ε. Οι πολιτικοί λόγοι που επιβάλουν την διεύρυνση της Ε.Ε. προς Ανατολάς, ενέχουν όμως και κινδύνους αποσύνθεσης, εάν η διαδικασία της διεύρυνσης δεν προχωρήσει με αργά και σταθερά βήματα. Θα πρέπει όμως παράλληλα να τονίσω ότι η διεύρυνση, αυτή καθευτή, δεν αποτελεί αρνητική εξέλιξη, το αντίθετο μάλιστα, αρκεί βέβαια η προετοιμασία που θα γίνει να είναι η κατάλληλη, για να αποφευχθεί ο κίνδυνος διάσπασης της περιβόητης ευρωπαϊκής συνοχής.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.....	105
Πίνακες 2, 3.....	106
Πίνακες 4, 5.....	107
Πίνακες 6, 7.....	108
Πίνακες 8, 9.....	109
Πίνακες 10, 11.....	110
Πίνακες 12, 13.....	111
Πίνακας 14.....	112
Πίνακας 15.....	113

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Υπό μετάβαση Χώρες: Βασικά Στατιστικά Στοιχεία (1998)

Χώρες	Πληθυσμός (εκατ.)	Έκταση (σε χιλ.τετρ.χιλ.)	ΑΕΠ Κατά κεφαλή (σε \$)
Κεντρική/Ανατολική			
Ευρώπη	115	963	2834
Ουγγαρία	10,5	93	3730
Πολωνία	39,0	123	2684
Τσεχία	10,5	79	2847
Σλοβακία	5,3	49	2311
Βουλγαρία	8,2	111	987
Ρουμανία	22,5	238	1023
Σλοβενία	2,1	20	7297
Εσθονία	3,8	45	3631
Λετονία	2,5	65	2337
Λιθουανία	3,7	65	1558
Αλβανία	3,5	29	367
Κροατία	1,9	20	7210
Πρώην Γιουγκ.Δημ.Μακ.	2,1	26	864
Κοινοπολιτεία Ανεξ/των			
Χωρών	273	19590	1256
Λευκορωσία	10,5	208	3510
Μολδαβία	4,4	34	907
Ουκρανία	51,7	604	1893
Ρωσία	149	17075	2173
Αρμενία	3,8	30	625
Αζερμπαϊτζάν	7,4	87	853
Καζακστάν	4,5	200	847
Γεωργία	5,4	70	737
Κυργιστάν	4,5	198	1020
Τατζικιστάν	6,0	144	760
Τουρκμενιστάν	4,0	490	627
Ουζμπεκιστάν	22,0	450	1116

Πηγή: ΟΟΣΑ, 1999 (*Βιομηχανική Επιθεώρηση, Μάρτιος 1999*).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

**Υπό Μετάβαση Χώρες: Καταγεγραμμένη Ανεργία κατά την περίοδο
1994-1998 (σε χιλιάδες)**

	1994	1995	1996	1997	1998
<u>Ανατ. Ευρώπη</u>	7190	6583	6300	6196	6250
Τσεχία	167	153	186	269	387
Σλοβακία	372	330	330	348	427
Ουγγαρία	520	496	479	464	404
Πολωνία	2338	2629	2360	1826	1831
Σλοβενία	124	127	125	129	127
Βουλγαρία	488	424	478	524	465
Ρουμανία	1224	998	658	881	1025
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	197	245	237	236	269
Εσθονία	35	34	37	31	35
Λετονία	84	83	91	85	111
Λιθουανία	78	128	109	120	123

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 2*, United Nations (1999).

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

**Υπό Μετάβαση Χώρες: Καταγεγραμμένη Ανεργία κατά την περίοδο
1994-1998 (σε % επί του εργατικού δυναμικού)**

	1994	1995	1996	1997	1998
<u>Ανατ. Ευρώπη</u>	13,6	12,5	11,7	11,9	12,6
Τσεχία	3,2	2,9	3,5	5,2	7,5
Σλοβακία	14,8	13,1	12,8	12,5	15,6
Ουγγαρία	10,9	10,4	10,5	10,4	9,1
Πολωνία	16,0	14,9	13,2	10,3	10,4
Σλοβενία	14,2	14,5	14,4	14,8	14,6
Βουλγαρία	12,8	11,1	12,5	13,7	12,2
Ρουμανία	10,9	9,5	6,6	8,8	10,3
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	5,3	6,6	6,4	6,3	7,3
Εσθονία	5,1	5,0	5,6	4,6	5,1
Λετονία	6,5	6,6	7,2	6,7	9,2
Λιθουανία	4,5	7,3	6,2	6,7	6,9

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 2*, United Nations (1999).

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Πληθωρισμός (έτη 1997-2000)

	1997	1998	1999	2000
Βουλγαρία	985,8	23,0	6,6	7,2
Τσεχία	7,9	10,7	4,0	4,3
Εσθονία	9,1	8,2	3,9	2,3
Ουγγαρία	18,0	15,7	8,8	7,6
Λετονία	8,5	4,8	3,5	3,0
Λιθουανία	8,8	5,7	2,5	4,5
Πολωνία	14,9	11,7	7,9	7,5
Ρουμανία	155,5	50,6	38,0	24,0
Σλοβακία	6,0	6,7	10,0	8,5
Σλοβενία	8,3	7,8	10,2	11,0
Μ.Ο-10	56,8	15,7	10,5	8,0

Σημείωση: Τα στοιχεία των ετών 1999 και 2000 αναφέρονται σε προβλέψεις.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2 - May 1999.*

ΠΙΝΑΚΑΣ 5

Υπό Μετάβαση Χώρες: Δείκτης τιμών καταναλωτή (1990-1998)

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Τσεχία	-	-	-	20,8	10,0	9,1	9,0	8,4	10,6
Σλοβακία	-	-	-	23,0	13,4	9,9	6,0	6,2	6,7
Πρώην									
Τσεχ/κία	10,8	59,0	11,0	-	-	-	-	-	-
Εσθονία	-	210,6	1069,0	89,0	39,8	28,9	23,1	11,1	10,6
Ουγγαρία	29,0	34,2	23,0	22,5	18,8	28,2	23,6	18,4	14,2
Λετονία	-	124,4	951,3	109,1	35,9	25,1	18,8	8,5	4,7
Λιθουανία	-	224,7	1020,5	410,4	72,1	39,5	24,7	8,8	5,1
Πολωνία	585,8	70,3	43,0	35,3	32,2	27,8	19,9	15,1	11,7
Σλοβενία	✓	-	-	23,0	13,4	9,9	6,0	8,4	7,9
Βουλγαρία	✓	23,9	333,5	82,0	72,8	96,0	62,1	123,0	1082,6
Ρουμανία	✓	-	-	23,0	13,4	9,9	6,0	154,9	59,3

Σημείωση: Ο δείκτης τιμών καταναλωτή έχει πιο ευρεία κάλυψη από αυτόν του πληθωρισμού, γιατί δεν βασίζεται μόνο στον δείκτη των λιανικών πωλήσεων.

Πηγή: World Economic and Financial Surveys, *World Economic Outlook, IMF, May, 1999.*

ΠΙΝΑΚΑΣ 6

ΑΕΠ (Πραγματική ποσοστιαία μεταβολή)

	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Βουλγαρία	-11,7	-7,3	-2,4	4,9	6,8	6,9	5,3	4,5	3,6
Τσεχία	-14,2	-6,4	-0,9	2,6	4,8	4,1	1,2	2,6	3,6
Εσθονία	-11,0	-14,8	-6,7	-2,7	2,9	4,0	5,2	4,7	4,7
Ουγγαρία	-11,9	-3,0	-0,9	2,9	1,5	1,0	3,1	3,8	4,2
Λετονία	-8,3	-35,0	-15,0	1,9	-0,8	2,8	3,5	4,1	4,2
Λιθουανία	-13,1	-37,7	-24,2	1,0	3,0	3,6	5,0	5,4	5,7
Πολωνία	-7,6	-11,6	3,8	5,2	6,9	6,1	6,0	4,7	5,2
Ρουμανία	-12,9	-10,0	1,3	3,9	7,1	4,1	-3,0	2,2	4,4
Σλοβακία	-14,5	-7,0	-4,1	4,9	6,8	6,9	5,3	4,5	3,6
Σλοβενία	-8,1	-5,4	1,3	4,9	3,9	3,1	3,4	4,3	4,6
M.O.-10	-10,7	-3,5	0,8	4,0	5,2	3,8	3,2	3,8	4,5

Σημείωση: Τα στοιχεία που αφορούν το έτος 1999 αναφέρονται σε προβλέψεις.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 2- May 1999.*

ΠΙΝΑΚΑΣ 7

Μεταβολή ΑΕΠ σε πραγματικά μεγέθη (έτη 1996-2000)

	1996	1997	1998	1999	2000
Βουλγαρία	-10,1	-6,9	2,5	3,5	4,0
Τσεχία	3,9	1,0	-2,5	0,3	1,4
Εσθονία	4,0	11,4	4,0	3,6	5,0
Ουγγαρία	1,3	4,6	5,0	4,0	4,5
Λετονία	3,3	6,5	3,8	3,8	4,9
Λιθουανία	4,7	6,1	5,0	3,6	4,9
Πολωνία	6,1	6,8	4,8	3,7	3,9
Ρουμανία	3,9	-6,6	7,3	-4,1	-2,1
Σλοβακία	6,6	6,5	5,3	2,1	3,4
Σλοβενία	3,3	3,8	4,0	3,5	3,8
M.O-10	3,9	3,5	2,3	2,3	3,2

Σημείωση: Τα στοιχεία των ετών 1999 και 2000 αναφέρονται σε προβλέψεις.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 1- February 1999.*

ΠΙΝΑΚΑΣ 8

**Εμπορικό ισοζύγιο των υπό μετάβαση χωρών κατά τα έτη 1990-1998
(σε εκατ.δολάρια)**

Έτη	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<u>Ανατ.Ευρώπη</u>	-1675	-4369	-9055	-13610	-13190	-22250	-35681	-38838	-40151
Τσεχία	NA	NA	-1601	-154	-1545	-3992	-5739	-4784	-2464
Ουγγαρία	934	-1223	-442	-3727	-3853	-2599	-2440	-2134	-2701
Πολωνία	5672	-619	-2955	-4555	-4326	-6156	-12697	-16551	-18825
Σλοβακία	NA	NA	-389	-874	-80	-192	-2290	-2033	-2292
Σλοβενία	-609	-257	540	-418	-476	-1176	-1111	-998	-1048
Βουλγαρία	-150	-308	-452	-298	-410	-448	-701	-479	-589
Ρουμανία	-2320	-1528	-1897	-1630	-958	-2368	-3351	-2849	-3521
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	NA	NA	337	96	-927	-2162	-3232	-4350	-5006
Εσθονία	NA	NA	38	-94	-353	-702	-1152	-1515	-1545
Λετονία	NA	NA	49	440	-252	-514	-877	-1052	-1377
Λιθουανία	NA	NA	250	-250	-322	-944	-1204	-1784	-2084

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 2, United Nations (1999).*

ΠΙΝΑΚΑΣ 9

Εμπορικό Ισοζύγιο (Ως ποσοστό του ΑΕΠ)

	1996	1997	1998	1999	2000
Βουλγαρία	2,6	3,9	-0,8	-4,3	-4,8
Τσεχία	-10,4	-8,7	-4,5	-3,3	-3,0
Εσθονία	-23,4	-24,1	-22,1	-20,1	8,6
Ουγγαρία	-5,9	-3,8	-4,4	-5,2	-5,4
Λετονία	-15,6	-15,4	-17,4	-17,0	-15,9
Λιθουανία	-11,4	-12,0	-13,7	-13,2	-13,7
Πολωνία	-6,3	-8,5	-9,3	-10,5	-11,0
Ρουμανία	-7,0	-5,7	-7,2	-7,5	-6,0
Σλοβακία	-12,2	-10,3	-10,6	-7,9	-6,7
Σλοβενία	-4,7	-4,3	-3,7	-4,2	-4,7
Μ.Ο-10	-7,5	-7,5	-7,6	-8,1	-8,2

Σημείωση: Τα στοιχεία των ετών 1999 και 2000 αναφέρονται σε προβλέψεις.

Πηγή: European Commission, *European Economy, Supplement C, No 4 - November 1998.*

ΠΙΝΑΚΑΣ 10

Διαχρονική εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών των υπό μετάβαση χωρών κατά τα έτη 1990-1998 (αξία σε εκατ.δολάρια).

Έτη	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<u>Ανατ.Ευρώπη</u>	-3914	-2502	-862	-7847	-4155	-1083	-13212	-13194	-17557
Τσεχία	-1710	-77	-360	-1098	-25	-26	16	441	-1046
Ουγγαρία	127	267	324	-3455	-3911	-2480	-1678	-981	-2298
Πολωνία	716	-1359	-269	-2329	-944	5455	-1352	-4280	-6858
Σλοβακία	-767	-786	173	-559	712	646	-2098	-1500	-2059
Σλοβενία	518	129	926	192	600	-23	39	100	-4
Βουλγαρία	-118	-168	-51	15	-43	15	-107	-150	-252
Ρουμανία	-1650	-1369	-1460	-1174	-428	-1774	-2571	-2118	-3010
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	NA	NA	681	371	-71	-816	-1425	-1236	-2458
Εσθονία	NA	NA	153	40	-178	-185	-423	-317	-447
Λετονία	NA	NA	207	417	201	-16	-279	-325	-713
Λιθουανία	NA	NA	322	-86	-94	-614	-723	-594	-1298

Σημείωση: NA=Μη διαθέσιμα στοιχεία.

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 2*, United Nations (1999).

ΠΙΝΑΚΑΣ 11

Ισοζύγια τρεχουσών συναλλαγών των υπό μετάβαση χωρών της Ανατολικής Ευρώπης και των Χωρών της Βαλτικής (αξία σε εκατ.δολάρια και ως ποσοστό του ΑΕΠ).

Έτη	1996	1997	1998	Ως ποσοστό επί του ΑΕΠ		
				1996	1997	1998
<u>Ανατ.Ευρώπη</u>	-13189	-14618	-13194	-3,8	-4,3	-4,1
Τσεχία	-4292	-3156	-454	-7,6	-6,1	-1,7
Ουγγαρία	-1678	-981	-961	-3,7	-2,2	-3,8
Πολωνία	-1352	-4268	-4281	-1,0	-3,1	-3,4
Σλοβακία	-2098	-1347	-1240	-11,2	-6,9	-11,0
Σλοβενία	39	37	-72	0,2	0,2	-1,1
Βουλγαρία	-26	16	28	0,2	4,1	0,5
Ρουμανία	-1774	-2571	-1181	-7,3	-6,7	-4,8
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	-1425	-1889	-1106	-8,2	-9,5	-9,8
Εσθονία	-423	-563	-214	-9,7	-12,0	-7,8
Λετονία	-279	-345	-217	-5,4	-6,2	-7,1
Λιθουανία	-723	-981	-676	-9,2	-10,2	-12,3

Σημείωση: Τα στοιχεία του 1998 αφορούν το πρώτο εξάμηνο του έτους.

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 3*, United Nations (1998).

ΠΙΝΑΚΑΣ 12

Εισροές ξένης άμεσης επενδύσης στις υπό μετάβαση χώρες κατά τα έτη 1990-1998 (αξία σε εκατ.δολάρια).

Έτη	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
<u>Ανατ.Ευρώπη</u>	461	2329	3120	4106	3479	9159	7546	8649	13717
Τσεχία	132	513	1004	654	868	2562	1428	1300	2540
Ουγγαρία	311	1459	1471	2339	1146	4453	1983	2085	1935
Πολωνία	10	117	284	580	542	1134	2741	3034	5129
Σλοβακία	18	82	100	134	170	157	206	140	508
Σλοβενία	4	65	111	113	128	176	185	315	165
Βουλγαρία	4	56	42	40	105	90	109	438	401
Ρουμανία	-18	37	73	94	341	419	263	956	2031
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	NA	NA	111	236	471	457	684	1142	1770
Εσθονία	NA	NA	58	160	225	205	150	267	571
Λετονία	NA	NA	43	45	214	180	382	521	274
Λιθουανία	NA	NA	10	30	31	73	152	355	926

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 2*, United Nations (1999).

ΠΙΝΑΚΑΣ 13

Δείκτες ξένης άμεσης επενδύσεις στις υπό μετάβαση χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και των Βαλτικών Χωρών κατά τα έτη 1996-1998 (αξία σε εκατ.δολάρια και ως ποσοστό επί του ΑΕΠ).

Έτη	Κατά κεφαλήν Ξένες άμεσες επενδύσεις (\$) (ΞΑΕ)			ΞΑΕ/ΑΕΠ %			Συνολικές κατά κεφαλήν εισροές σε %		
	1996	1997	1998	1996	1997	1998	1996	1997	1998
<u>Ανατ.Ευρώπη</u>	68	78	92	2,2	2,7	2,7	278	360	405
Τσεχία	139	127	115	2,7	2,0	4,9	728	856	915
Ουγγαρία	197	209	192	4,4	4,7	4,0	1331	1548	1653
Πολωνία	71	79	108	2,1	2,3	2,7	143	222	276
Σλοβακία	38	30	90	1,1	0,8	2,4	164	194	238
Σλοβενία	96	167	35	1,0	0,8	2,4	408	575	594
Βουλγαρία	13	58	26	1,1	4,8	2,1	53	111	124
Ρουμανία	12	54	48	0,7	3,5	2,2	54	108	132
<u>Βαλτικές Χώρες</u>	89	149	135	3,9	5,8	4,6	254	405	476
Εσθονία	102	183	200	3,4	5,7	5,3	543	732	839
Λετονία	152	211	135	7,4	9,4	5,4	345	560	633
Λιθουανία	41	95	110	1,9	3,7	3,7	80	175	231

Πηγή: Economic Commission for Europe, *Economic Survey of Europe, No 3*, United Nations (1998).

ΠΙΝΑΚΑΣ 14

**Υποψήφιες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης και
κράτη μέλη της Ε.Ε. Βασικά στατιστικά στοιχεία (1998)**

Χώρες	Πληθυσμός (εκατ.)	Έκταση (σε χιλ.τετρ.χιλ.)	ΑΕΠ Κατά κεφαλή
Ουγγαρία	10,5	93	3480
Πολωνία	39,0	123	2380
Τσεχία	10,5	79	3500
Σλοβακία	5,3	49	2340
Βουλγαρία	8,2	111	1180
Ρουμανία	22,5	238	1120
Σλοβενία	2,1	20	7900
Εσθονία	3,8	45	2190
Λετονία	2,5	65	1500
Λιθουανία	3,7	65	1590
ΚΑΕ-10	105,5	1078	2250
Σε % πς Ε.Ε.-15	33,1	28,0	15,0
Βέλγιο	10,1	31	20320
Δανία	5,2	43	25290
Γερμανία	81,8	357	22620
Ελλάδα	10,4	132	8800
Ισπανία	39,3	506	10930
Γαλλία	58,0	544	20230
Ιρλανδία	3,6	70	13740
Ιταλία	57,3	301	14270
Λουξεμβούργο	0,4	3	32380
Ολλανδία	15,4	42	9580
Αυστρία	8,0	84	23000
Πορτογαλία	9,9	92	8900
Φινλανδία	5,1	338	18730
Σουηδία	8,8	450	20000
Ηνωμένο Βασίλειο	58,5	244	14430
Ε.Ε.-15	373,6	3236	17280

Πηγή: ΟΟΣΑ, 1999 (*Βιομηχανική Επιθεώρηση, Μάρτιος 1999*).

ΠΙΝΑΚΑΣ 15

Επιπτώσεις των διαδοχικών διευρύνσεων της Ε.Ε. (βάσει δεδομένων του 1998)

	Αύξηση γεωγρ. επιφάνειας σε (%)	Αύξηση πληθυσμού σε (%)	Αύξηση συνολ. ΑΕΠ σε (%)	Εξέλιξη κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε (%)	Μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ (Ε.Ε.-6=100)
E.E.-9/E.E.-6	31	32	29	-3	97
E.E.-12/E.E.-9	48	22	15	-6	91
E.E.-15/E.E.-12	43	11	8	-3	89
E.E.-27/E.E.-15	34	29	11	-14	78

Σημείωση: Στην τελευταία στήλη χρησιμοποιούμε σαν έτος βάσης το ΑΕΠ της Ε.Ε.-6.

Πηγή: Eurostat, 1999 (*Οικονομικός Ταχυδρόμος, Δεκέμβριος 1999*).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Αγγλική Βιβλιογραφία

1. **Baldwin R.** (1994) *Towards an Integrated Europe*, CEPR London.
2. **Baldwin R.** (1995) "The Eastern Enlargement of the European Union", *European Economic Review*, p.451-474.
3. **Blanchard OI., Froot k. & Sachs J.** (1994) *Transition in Eastern Europe*, Chicago, Chicago University Press for National Bureau of Economic Research.
4. **Blejer M. & Skreb M.** (1997) *Macroeconomic Stabilization in Transition Economies*, Brussels, Center of European Policy Studies.
5. **Brenton P. & Gros D.** (1997) *Budgetary Implications of EU Enlargement*, Brussels, Center of European Policy Studies.
6. **Burghardt G. & Cameron F.** (1997) "The Next Enlargement of the European Union", *European Foreign Affairs Review* 2: p.7-21.
7. **Economic Commission for Europe** (1993) *Economic Survey of Europe*, United Nations.
8. **Economic Commission for Europe** (1994) *Economic Survey of Europe*, United Nations.
9. **Economic Commission for Europe** (1995) *Economic Survey of Europe*, United Nations.
10. **Economic Commission for Europe** (1996) *Economic Survey of Europe*, United Nations.
11. **Economic Commission for Europe** (1997) *Economic Survey of Europe*, United Nations.
12. **Economic Commission for Europe** (1998) *Economic Survey of Europe, No 1*, United Nations.
13. **Economic Commission for Europe** (1998) *Economic Survey of Europe, No 2*, United Nations.
14. **Economic Commission for Europe** (1998) *Economic Survey of Europe, No 3*, United Nations.

15. **Ellman M. Gaidar E. & Kolodko G.** (1993) *Economic Transition in Eastern Europe*, P.H. Admiraal.
16. **European Commission** (1993) *Regional Integration and Trade*, Brussels 1993.
17. **European Commission** (1994) *The Europe Agreements and Before: A Strategy to Prepare the CEECs for Accession*, Brussels 1994.
18. **European Commission** (1995) *Agricultural Strategy Paper: Study on Alternative Strategies for the Development of Relations in the Field of Agriculture Between the EU and the Associated Countries with a View to Future Accession of these Countries*, Brussels, 1995.
19. **European Commission** (1997) *Agenda 2000: For a Stronger and Wider Union*, Brussels, 1997.
20. **European Commission** (1997) *Agenda 2000: The Challenge of EU Enlargement*, Brussels 1997.
21. **European Commission** (1996) *European Economy, Supplement C No 1- May 1996. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
22. **European Commission** (1997) *European Economy, Supplement C No 3- September 1997. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
23. **European Commission** (1997) *European Economy, Supplement C No 4- December 1997. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
24. **European Commission** (1998) *European Economy, Supplement C No 1- March 1998. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
25. **European Commission** (1998) *European Economy, Supplement C No 2- April 1998. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
26. **European Commission** (1998) *European Economy, Supplement C No 3- September 1998. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.

27. **European Commission** (1998) *European Economy, Supplement C No 4-November 1998. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
28. **European Commission** (1999) *European Economy, Supplement C No 1-February 1999. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
29. **European Commission** (1999) *European Economy, Supplement C No 2- May 1999. Economic Situation and Economic Reform in Central and Eastern Europe*, Office for Official Publications of the European Communities.
30. **Henrot A. & Inotai A.** (1997) "Economic Interpenetration Between the European Union and the Central and Eastern European Countries", *European Foreign Affairs Review* 2: p.167-195, 1997.
31. **Hardt J. & Kaufman R.** (1994) *East-Central European Economies in Transition*, Joint Economic Committee, Congress of United States.
32. **IMF Survey** (1999) *Macroeconomic Developments in Transition Countries*, International Monetary Fund (IMF), Volume 28, No 4, 1999.
33. **Inotai A.** (1995) "The Transforming Economies of Central and Eastern Europe", *World Policy Journal*, p.98-108.
34. **Jovanovic M.** (1997) *European Economic Integration: Limits and Prospects*, London, Routledge.
35. **Jovanovic M.** (1998) *International Economic Integration: Limits and Prospects*, London, Routledge.
36. **Kenen P., Riccardi M. & Ernst S.** (1999) *Transition Strategies*, International Finance Section, Department of Economics, Princeton University.
37. **Konings J.** (1996) *Competition and Firm Performance in Transition Economies*, Centre for Economic Policy Research, London.
38. **Savic N.** (1995) *Macroeconomic Stability and Transition Progress*, Economics Institute, Belgrade.
39. **Van Brabant J.** (1996) "Remaking Europe -The Accession of Transition Economies", *Economia Internazionale*, p.451-474.